

TC.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRK CEZA HUKUKU'NDA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK
HAKKINDA GÜVENLİK TEDBİRLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Mumcu

Hazırlayan
Doğan Kubilay Turan

Ankara, 2006

TC.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRK CEZA HUKUKU'NDA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK
HAKKINDA GÜVENLİK TEDBİRLERİ**

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet Mumcu

Hazırlayan
Doğan Kubilay Turan

Ankara, 2006

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI

GİRİŞ

1.Tarihte ve Günümüzde En Çok Sömürülen Kesim:Çocuklar.....	1
2.Davranış Bilimleri Işığında Çocuk Kavramına Genel Bir Bakış ve Çocuk Hakkında Özel Yaptırımlar Öngörülmesinin Sebepleri.....	30

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Olarak Çocuk Suçluluğu

1.Türkiye’de ve Dünya’da Çocuk Suçluluğu	34
2.Çocuk Mahkemeleri.....	68

İKİNCİ BÖLÜM

Güvenlik Tedbirleri

1.Genel Olarak Güvenlik Tedbirleri.....	83
2.Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Konusunda Bazı Öneriler.....	137

SONUÇ: Bir Mukayese:Batı ve Türkiye.....	156
KAYNAKÇA.....	165

ÖZET

Başlangıçta çocuk hakları ile ilgili genel bir araştırma yapmayı düşündük.Ancak, daha spesifik ve Türkiye şartları açısından çok büyük önem arz eden bir konu olan güvenlik tedbirleri üzerinde yoğunlaşmayı uygun gördük.

Tarihte de, günümüzde de en çok sömürülen kesimin çocuklar olduğu kanısındayız.Çocukların tarihi demek, bir bakıma, onların sömürü tarihi demektir.19. yüzyılda, üstelik İngiltere gibi bir ülkede, on yaşındaki çocukların bile asılarak idam edildiklerini bilmek insanın tüylerini ürpertiyor.Günümüzde de olması gereken kadar bir mesafe alındığına inanmıyoruz.Aile içi şiddet, çalışma ve seks amaçlı çocuk köle ticareti, incest gibi kötülükler çocuklara masallarındaki devlerden bile daha korkunç biçimde yaklaşmaktadırlar.Söz konusu sorunlarla mücadele, politik, ekonomik ve sosyal platformlarda olması gerektiği kadar çocuklara dönük ceza hukuku alanında da yapılmalıdır.Türk Ceza Kanunu'nu ve uygulamadaki durumu çok iyi gözden geçirmeliyiz.Özellikle çocuklara ilişkin hükümlerin temel felsefesi cezalandırma üzerine değil, eğitime ve topluma yeniden kazandırma üzerine kurulu olmalıdır.Bu bağlamda suça sürüklenen çocuk ile mağdur çocuk arasında fazla fark görmediğimizi belirtmek isteriz.Zira ikisi de aynı aile trajedyasının aktörleri ve aktristleridir.

Tezimizde dikkat çekmek istediğimiz başlıca husus, ülkemizde, çocuklar hakkında uygulanan yaptırımların onları eğitmek, onları topluma yeniden kazandırmaktan çok cezalandırmak, intikam almak üzerine kurulu olmasıdır.Bir çocuğun, suç olarak kabul edilen bir fiili işlemesi nedeniyle onu cezalandırmak, onun

hayatını karartmak yersizdir.Ona hatasını görmesi için yeni bir şans vermek gerekmektedir.Bu gibi ceza politikalarını uygulamaya geçirirken, Anglo Sakson hukukunu ve kara Avrupası'ndaki uygulamaların yol göstericiliğine de inanmalıyız.Suç, çocuklar söz konusu olduğunda, soyut bir kavram olarak ele alınmamalı, çocuğun içinde bulunduğu somutluklar bağlamında ele alınmalıdır.

ABSTRACT

At first we decided to make search about all children rights. But; we prefer to study security measures for children more. Because it is a specific subject and important for Turkey conditions.

We think that from the beginning and nowadays the children are the most exploited humans in the world. The history of children mean their exploited history. In 19th century In England at 10 years old children were executed. In nowadays the rules for children have not developed yet. Punishment in family, child commercion for work and sex, incest are more dangerous for children than the wiches in the stories. To struggle with these problems must be on politic, economic, social and also punishment law platforms. The commands must be for educate the children but not for punishment. We can't see any difference with the guilty child and the wranged child.

The sanctions in our country is for punishment but not for education. That's the most important thing that we want to say. We have to give another change to him for see his wrong. We can make use of common law while trying this. And we must think about crime like it if it's a concrete concept, not a abstract concept when we thalk about children.

KISALTMALAR

ABD :Amerika Birleşik Devletleri

a.g.e. :adı geçen eser

md. :madde

s. :sayfa

UNESCO :United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Organizasyonu

GİRİŞ

1. TARİHTE VE GÜNÜMÜZDE EN ÇOK SÖMÜRÜLEN KESİM: ÇOCUKLAR

Avusturyalı filozof Ludwig Wittgenstein, “dil” üzerine çok yoğunlaşmış, kavramlardaki gizi çözebilmek için günlük dilin tümcelerinde bu kavramın kullanımından yola çıkarak kökenine kadar inmeyi salık vermişti. Aforizmalar şeklinde yazdığı *Tractatus logico-philosophicus*’un bir yanlış anlaşılma sonucu mantıki pozitivistin kitab-ı mukaddesi sayılmasını bir yana bırakıp bazı sözcükleri Wittgenstein’in afsunlu kalemiyle yeniden yazalım derseniz. İşe, Latince “famulus” sözünden türemiş ve bütün Batı dillerinde yer bulmuş, “aile” anlamına gelen “familya”dan (familia, famille, family) başlayalım. “Famulus”, Latince’de “köle” anlamına gelmekteydi. Sadece bu sözcük anlamının ortaya çıkarılması bile karanlıkta kalan pek çok önemli gerçeği gün ışığına çekecek bir ipucu niteliğindedir.

Sıradan bir bebek, nasıl da sevgi, sempati, şefkat ilmikleri ile örülü sınırsız bir yumağa yaslamamızı sağlıyor kalplerimizi?... (Tabii ki, bir bebeğin en güçlü içtepisinin anne ve babasını öldürmek olduğunu söyleyerek en etkili doğum kontrol ilacı haline gelen Anna Freud’un görüşlerini hiç önemsemesek.) Büyük psikiyatrist Jung’un iddia ettiği gibi bir kollektif bilinçaltı varsa eğer, milyonlarca yıldır şekillenip yoğrulan arketiplerin (ilksel imge örnekleri) de var olduğunu (doğum,

ölüm, eş bulma, beslenme, tehlikeye karşı savunma vb..) kabul etmek durumundayız. İşte milyonlarca yıllık anne ve baba imgesi de yeni doğmuş yavrucağın kollektif bilinç altında bu arketipi taşımasına ve onları sevmesine neden olur. Ne yazık ki bu masum yavrucak, bazen hayal kırıklığına uğrar.

Çoğu yetişkin insan, şans rüzgarlarının kendi yelkenlerini pek doldurmadığından yakınıdır. Ancak biraz geniş düşünüldüğünde, dünyayı ziyaret ettikleri tahmin edilen elli milyar “homo sapiens sapiens”in yarısından çoğunun bebeklik çağından bile çıkamadığı anlaşılacak ve söz konusu yetişkinler kendilerini şanslı addetmeye başlayacaklar. Oysa bu durum beraberinde farklı soruları da getirmiyor değil: Neden? Böyle olmak zorunda mı? Bebeklik, yani hayatın başlangıcı ile ölüm nasıl yan yana gelebiliyor? Yaşamayı başaranlar ise neden onca acıya katlanmak zorunda bırakılıyor? Ne yazık ki sevgi, şefkat, sıcak bir ev, yeterli besin, masallar, ninniler, oyuncaklar ve kahkahalarla geçmesi gereken çocukluk çağı herkes için böyle geçmiyor. Ölüm, salgın hastalıklar, yetersiz beslenme, dayak, işkence, incest, çalışma ve seks amaçlı çocuk köle ticareti, sakat bırakılıp dilendirilme ve diğer akla gelebilecek her türlü kötülük, çocuklara, masallarındaki devlerden daha tehlikeli biçimde yaklaşmaktadır. Dünyada ve ülkemizde, tarihte ve günümüzde en çok sömürülen kesim çocuklardır. Çocukların tarihi demek, bir bakıma, onların sömürü tarihi demektir.

Sosyal antropolojinin projektörünü yakacak olursak, bütün anaerkil toplumlarda olduğu gibi, Malinezya yerlilerinde babaların kendi çocuklarının doğumundaki fizyolojik rollerini bilmedikleri ve bu çocukları, karılarının çocuğu oldukları için sevdikleri, öz baba şefkati gösterdikleri ortaya çıkmıştır.¹ Bu

antropolojik gerçek, “keşke her anne ve baba Malinezya yerlileri gibi olsa” dedirtiriyor insana. Prehistorik dönemlerin ilkel toplumlarında, günümüz insanının ikrah ile yadırgayacağı gerçekler, en rutin geleneklerden sayılırdı. Eve gelen birine konukseverliğini göstermek için karısını ikram eden adamdan, çok kocalı kadına kadar uzanan bir ikrah paradigmasında ekonomik gereklilik olduğunda bebeklerin öldürülmesi geniş yer tutuyordu.² Babanın fizyolojik rolünün anlaşılmasıyla anaerkil toplumdaki ataerkil topluma geçildi, ancak bu; çocukların kötü yazgısını değiştirmedir. Buzulun da çekilmesi ile asalak ekonomiden üretici ekonomiye, bir başka anlatımla yukarı paleolitik kültürden mezolitğe geçilmesi, dolayısıyla, kadın ve erkek arasındaki işbölümünün alt üst olması da çocukların konumunu değiştirmedir. (Üretici ekonomiye geçiş ve kadın-erkek arasındaki işbölümünün değişimi mezolitkte mi neolitikte mi olduğu tartışmalıdır.³) Ancak tartışma götürmeyen gerçek, çocuğun kötü yazgısının ne tarih öncesinde, ne tarih dönemlerinde ve ne de modern ve postmodern çağda değişmediğidir. Büyük ruh hekimi Yörükoğlu’na göre “çocuğun yazgısını gelenekler belirler, yasalar değil.”⁴ İşte o gelenekler, her yerde, her çağda, çocukların aleyhine dönen değirmene su taşıdı. Eski çağlarda çocuk öldürmek çok yaygındı. Özellikle sakat doğanlar ve kız çocuklarının öldürülmesi çok yaygındı. Çin’de, 20. yy’la kadar kız çocuklarını öldürülmesi olağandı. Yine 20. yy’la kadar Japonya’da yeni doğan çocuğun yaşayıp yaşamayacağına aile meclisi karar verirdi.⁵ Afrika’da istenmeyen bebeklerin ormana terk edilmesi bugün bile yaygındır.⁶ İslamiyet öncesi Araplar kız çocuklarını kuma gömerlerdi. Büyük düşünür Aristoteles bile, babaların, çocuklar üzerinde, öldürmek dahil her türlü haklarının olduğunu iddia etmişti. Romalı baba (Pater Familias) çocuğu üzerinde her türlü işlemi yapabilir, onu öldürebilir, sakatlayabilir veya satabilirdi. Bilim ve felsefe

yuvası Antik Yunan'da da durum pek farklı değildi. Çocuklar köle olarak çalıştırılırdı. Homoseksüellik yaygındı; erkek çocukların yetişkin erkeklere sunulması normal karşılanırdı.⁷ İki büyük din, Hıristiyanlık ve İslam'ın doğmasıyla – teorik olarak- çocuklara karşı daha hümanist bir yaklaşımın tohumları atıldı. Ancak dinler de sorunu çözmeye yetmedi. Manastırlarda rahip ve rahibelerin ilişkilerinden kaynaklanan sayısız gayrimeşru çocuk öldürüldü.⁸ Yüzyıllar geçtikçe Hıristiyanlık çarpıtıldı. Çarpık anlayışa göre çocuklar günah ürünleriydi, cehennemlikti. Onarı cehennemden kurtarmak ana babaların görevidi. Bunun yolu ise dayaktan geçiyordu. Dayaktan ölen bir çocuk ölmüş değil kurtulmuş sayılıyordu! Bugün Batı dillerindeki, çocuğun içindeki şeytanı çıkarmak sözü (Beat the devil out of him) o dönemden kalmıştır.⁹ Musevilikte ise ebeveynlerine karşı gelen çocuk taşlanarak öldürülürdü. İslam dini ilk bakışta, diğer dinlere göre, çocuklara daha iyi davranılmasını emreder, bir bakıma doğrudur da. Ancak İslam'a göre; anne ve babaya karşı gelmek Allah'a karşı gelmekle eşdeğerdir. Böylece çocuk, ebeveynleri zalim veya ruh hastası olsalar bile, onlar karşısında kayıtsız şartsız kulluk etmek zorundadır. Rönesans çağına gelindiğinde de gözle görülür ani bir değişim yaşandığını söylemek çok zor. Fertlerin dimağlarındaki Rönesans imgesi, Orta Çağ'ın karanlık gecesinin ansızın sona erdiği bir peyzaj gibidir. Oysa gerçek çok farklıdır; Orta Çağ'dan çıkış sanıldığı kadar kolay olmamıştır. Rönesans ile birlikte karanlık ve uzun dehlizin karşı tarafında sönük bir ışık görülmüştür. Bu ışığa ulaşmak için yüzyıllarca mücadele verilmiş, nice büyük insanın hayatları sönmüştür. Rönesans İtalyası'nda yeni doğan bebeklerin enseleri kızgın demirle dağlanırdı. Yine İtalya'da kilise korosunda şarkı söyleyen küçük çocuklar, ergenlik çağında sesleri bozulmasın diye iğdiş edilirdi ve bu uygulama 19. yy ortalarına kadar sürdü.¹⁰ Bu

noktada Freud'un kendisinin sesine kulak kabartmakta yarar var: "Uygarlığın cinsel yaşamı kısıtlama eğilimi, en az kültürel birimi genişletme eğilimi kadar açıktır. Daha ilk evresi olan totemik evre ensest içerikli nesne seçimini yasaklamıştır; belki de insanın erotik yaşamının şu ana dek geçirdiği en köklü sakatlık budur. Hem erkeği hem de kadını etkileyen tabular, yasalar ve gelenekler daha başka kısıtlamalar getirir. Bu konuda bütün uygarlıklar aynı noktaya gitmemiştir; toplumun ekonomik yapısı da arta kalan cinsel özgürlük miktarını etkiler. Bilindiği gibi burada uygarlık, ekonomik zorunluluk yasalarına uymaktadır, çünkü kendi amaçları için kullandığı ruhsal enerjinin büyük bir bölümünün cinsellikten çekilmesi gerekmektedir. Bu açıdan uygarlık cinselliğe karşı, bir başka halkı veya sınıfı sömüren bir halkın veya sınıfın davranıldığı gibi davranır. Baskı altına alınan unsurların başkaldıracağı korkusu uygarlığı daha katı önlemler almaya zorlar. Batı Avrupa uygarlığımızda bu gelişme doruk noktasına ulaşmıştır. Bir kültür toplumun, çocukların cinsel yaşam dışavurumlarını yasaklayarak işe başlaması, kesinlikle haklı gerekçelere dayanır, çünkü çocuklukta temeli atılmadığı takdirde erişkinlerin şehvetlerini kontrol etmek mümkün olmayacaktır. Ama bu toplumun bu kadar kolay gösterilebilen, bu kadar açık olan olguları fiilen inkar edecek kadar ileri gitmesi haklı gösterilemez. Cinsel olgunluğa ulaşmış birey açısından nesne seçimi karşı cinsle sınırlıdır ve örgen dışı doyumların çoğu sapma olarak yasaklanmıştır. İnsanların cinsel yapısında doğuştan gelen veya sonradan kazanılan farklılıkları dikkate almayan bu yasaklar herkes için tek tip bir cinsel yaşam öngörmekte; çok sayıda insanı cinsel zevkten yoksun bırakmakta ve dolayısıyla ciddi bir adaletsizlik kaynağı olmaktadır.¹¹"

Freud'un dümen suyunda, çocuk sömürüsü üzerine, tamamen şahsıma münhasır olarak şekillenen bir tezim var: Uygarlığın kilometre taşları ile birlikte (20. yy ortalarına kadar) cinsellik aşağılanmış, geliştirilen üst-benlik (süper-ego) çerçevesinde ayıp, günah sayılmış, her tür cinsellik çağrışımının bireylerde tiksinti uyandırılmasına gayret edilmiş ve cinsellik en güçlü tabulardan biri haline getirilmiştir. İşte cinsellik ağacının meyvesi olarak görülen çocuklar da çağlar boyunca seilmemiş, aşağılanmış ve hiçbir vicdanın kabul etmeyeceği cezalara çarptırılmıştır. Yetişkine göre çocuk bir günah timsalidir. Binlerce yıldır hem Doğu'da hem Batı'da süregelen iğdiş edilme ve sünnet geleneğinin arkasında bu gerçek yatar. Bugün üçüncü dünya ülkelerinde kız çocuklarının sünnet edilmesi çok yaygın bir gelenektir. Orta Çağ'da cinselliğin aşağılanması o kadar ileri boyutlara ulaşmıştır ki, insan bedenini çekici kılan, başta banyo olmak üzere her şeye kilise açık bir taarruz başlatmıştı. Böylece, yıkanmamak en büyük erdemlerden sayılıyordu. Bit, tanrının incisi olarak anılıyordu ve hem aristokratlar hem serfler tarafından bitlenmek sevinçle karşılanıyordu.¹² Nice gösterişli bazilikanın içinde kral ve kraliçeler, nice şapel ve katedralin içindeki din adamları su ve sabun yüzü görmüyordu. Michelangelo gibi büyük bir dahi bile hayatı boyunca hiç yıkanmamıştı; sadece ara sıra siliniyordu. İşte Rönesans insanı, böyle bir ortamda, böyle tabuların kuşatması altında soylu misyonunu sürdürmeye çalışıyordu. Rönesans ressamının en yaygın temalarından biri, banyo yapmakta olan Suzanna'dır. Suzanna, Eski Ahit'in Apokrif metinlerinde adı geçen, banyo yaparken bir erkekle birlikte görüldüğü için yargılanan kadındır. Rönesans ressamı, Eski Ahit'ten esinlendiği için, görünürde dinsel tema işlemekle birlikte, nü tarzının ilk örneklerini

veriyor, cinsel tabulara karşı ilk isyan bayrağını açıyor ve gelecekte doğacak Rubens'in habercisi oluyordu.

İnsanlık, Rönesans ve Reform'dan sonra Yeni Çağ'a yelken açtığında da birkaç kulaçtan fazla ilerleyebildiği kanısında değilim. 18. yy'la kadar, eğitimde, çocuklara dayak atmanın yerinin olmadığını söyleyen bir eğitimci veya düşünür ortaya çıkmamıştır. 17. yy ile beraber eğitimciler dayağa kaşı olduklarını söyleseler de bu esef verici uygulama günümüzde kadar devam etti, bundan sonra da devam edeceğe benziyor. "Dövülmeyen çocuk şımarır" sözü pek çok Batı diline yerleşmiştir, bizdeki "Kızını dövmeven dizini döver" sözü aynı çağrışımı yapmaktadır. Dayağın eğitimde yeri olmadığını söyleyen ilk düşünür John Locke'dur. Locke, topluma hakim olan günah tohumu anlayışını yıkmaya çalışmış, çocuğun doğuştan günahkar olmadığını, beyni arı bir şekilde (Tabula Rosa) dünyaya geldiğini ve tercihe bağlı olarak iyiye veya kötüye yönlendirilebileceğini savunmuştu. Çağdaşı, Moravyalı bir rahip olan Comenius, son derece ilerici görüşler ortaya atarak eğitim anlayışına büyük katkı sağlamıştır. Dönemin okullarını "beyin kıyımevleri" olarak niteleyen Comenius, şöyle demiştir: "Okul zorla inandırma yeri değil, gösterme yeri olmalıdır. Öğretmenlerin, çocuğun sindirebileceği ölçüde değil de kendi istedikleri ölçüde öğretmeye kalkmaları, aptalca bir şeydir. Öğrenim çocuğun gelişmesine uygun olmalıdır. Öğrenme isteği aslında çocukta vardır. Kuşun uçması, balığın yüzmesi kadar doğal ve kendiliğinden olur. Bayır aşağı akan suyun itilmesi gerekmez; bu akışa uygun, engelleri ortadan kaldırın yeter. Öğrenim zevkli, hoş bir iştir. Öğretmen de hekim gibidir; doğanın efendisi değil, onun yardımcısı olmak zorundadır. Her çocuğun aynı hızda gelişmediğini de göz önünde tutmak

gerekir. Ayrıca kimi çocuk okumaya yatkındır, kimi de el becerisine...” Gerçekten, şaşırtıcı derecede uzak görüşlülük çiçekleri ile donatılmış bir eğitim sepeti sunuyor bize Comenius. Görüşleri biraz ciddiye alınsaydı, ondan iki yüzyılı aşkın bir süre sonra, gezegenimizi ziyaret eden en büyük dahi olan Albert Einstein’ın, öğrencisi olduğu Luitpold Gymnasium’dan, okul sonuncusu olması ve diğer öğrenciler üzerinde yıkıcı bir etki yaptığı gerekçesiyle atılması yerine onun kazanılması yoluna gidilirdi. Locke ve Comenius’un ardından J.J. Rousseau, yazdığı “Emile” adlı şaheser niteliğindeki kitabı ile çapkınlık dahil her şeyi en iyi bilen kendisi olduğunu bir kez daha ispat etti. Dönemin mantalitesi ve anlayışına karşı çıkan, bir bakıma immoral düşünürlerden olan Rousseau, Emile adlı kitabında bir çocuğun gelişimini en ince ayrıntısına kadar anlattı. Rousseau’nun düşünceleri, büyük ölçüde, bugün de geçerliliğini korumaktadır. Kendisi böylece pedagoji bilimini kurmakla kalmadı, çok sayıda önemli eğitimciye de esin kaynağı oldu. Bu eğitimcilerin başında, ana okullarının kurucusu Frobel ve temelinde sevgi olan hiçbir eğitim sisteminin başarısızlığa uğramayacağını savunan Pestalozzi gelmektedir. Rousseau’nun, Emile’de ileri sürdüğü düşünceleri bütünüyle ampirik gözlemlerle olgunlaştırdığı gerçeği ilk bakışta bana pek inandırıcı gelmedi. Tarihteki bazı genel çıkarımlarla hareket ettim, örneğin; tıbbın kurucusu sayılan Hipokrat’tan önce de Mısır’da köklü bir tıp geleneği olduğu bilinmektedir. Kurucu addedilen pek çok kişi gibi Hipokrat da ampirik araştırmalardan ziyade kendisinden önce geliştirilen kuramları toparlamakla uğraşmıştı. Oysa Rousseau’nun bu acar düşünceleri konusunda yaptığım araştırmalar sonucu –pozitif tarihin bu konuda ulaşamadığı bir belge yoksa- onun, Locke ve Comenius’tan başka selefi olmadığını anladım. Dolayısıyla, dönemin anakronik eğitim müesseselerini tek başına alt üst eden –en

azından teorik platformda- Rousseau’yu ne kadar tebrik etsek azdır. Emile’in başlangıç tümcesi çok anlamlıdır: “Yaratıcı’nın elinden çıkarırken her şey iyidir; ama insan ne canlıların ne de eşyanın ilk haliyle kalmasına izin verir; her şeyi değiştirmek ve dönüştürmek ister.¹³ “Rousseau’nun bu sözlerle, çocuğun günahlarla dünyaya geldiği yönündeki Hıristiyan anlayışa daha başlangıçta karşı çıktığı ve okuyucunun kalbinde hümanist bir alt yapı oluşturmak istediği gözden kaçmıyor. Rousseau, kitabın ilerleyen bölümlerinde de benzer ifadeler kullanıyor: “Yeni doğan bir bebeğin tamamen masum olduğunu ve kalbinde en uzak bir leke olmadığını kabul etmeliyiz. Her şeyin kusursuz ve dürüst olduğunu kabul ettiğimiz böylesi bir dönemde insanın tek ihtirası kendini sevmektir ki, bu da doğal karşılanmalıdır.¹⁴” Kendisinin bir selefi olmadığını belirtmiştik. Ancak Emile’in sayfalarını çevirdikçe anlıyoruz ki Rousseau, selefi olarak gösterilebilecek Locke’u bile çok gerilerde bırakmış, Emile’in bazı kısımlarında Locke eleştirilmiştir: “Locke, çocuklarla soyut kavramlar üzerinde konuşmak gerektiğine inanıyordu. Bugün bu yöntem çok rağbet görüyor; ancak elde edilen başarıya bakılırsa biraz fazlaca önemsendiği görülür. Buna kalırsa çocuklarla fikir yürütemeyecekleri konular üzerinde konuşmak budalaca bir harekettir.¹⁵ Rousseau, kitabın diğer bölümlerinde olduğu gibi bu bölümünde de modern psikiyatrisinin desteklediği bir tezi 18. yy’da yalnız başına hazırlamıştır. Gerçekten çocuk, ergenlik çağına gelene dek, soyut kavramlar üzerinde düşünemez. Örneğin, “anne” denildiğinde, kendi annesi aklına gelir, soyut bir anne kavramı tasarlayamaz. Veya, “vatan” denildiğinde, insanların yaşadığı toprak parçası aklına gelir. Rousseau kitabını, adeta 20. yy’da yaşamış bir psikiyatrist edası ile yazmıştı. O, 18. yy’la hapsolmuş bir 20. yy insanıydı. Onun ayrıntılara inme yeteneği, bilgisi, uzak görüşlülüğü üzerine yazarsak konumuzun dışına taşmış oluruz.

Ancak Rousseau ve Emile’i anlatmak için seçtiğim şu paragraf çok şey anlatıyor: “Çocukları, yeteneklerini ortaya çıkarmaları ve olmak istedikleri şeyi olmaları için özgür bırakma değil yaşamayı öğretebiliriz ve onlar bir meslek sahibi olmadan önce insan olmalılar. Çünkü, bir insan ne olmak istiyorsa ya da ne olması gerekiyorsa onu olabilir, sonra vazgeçip başka bir şey olabilir; ama o daima kendisi olarak kalacaktır.”

Nihayet Fransız İhtilali, özgürlük, eşitlik, kardeşlik!... Sanayi İnkılabı... Ada’dan Avrupa’ya dalga dalga yayılan yeni bir uluslararası konjonktür... Parçalan aileler, bozulan ekonomik yapı, taşradan kentlere göç... Burjuvazi dizginleri çoktan eline almıştı. Avrupa’nın her yerinde tam bir insanlık trajedyası sahneleniyordu. Milyonlarca insan (aralarında dört beş yaşlarında çocuklar da vardı) günde on sekiz saat çalıştılar. Son derece sağlıksız koşullarda, tatil günlerine hiç izin verilmeden, sadece karın tokluğuna çalıştılar. Yarıya yakını çocuktı. Ne okula gidebildiler, ne oyun oynayabildiler. Önceki yüzyıllarda tarlada nasıl sömürüldülerse, 19. yy’da çoğu bir fabrikada gözlerini açtı ve yumdular. Yirmi yaşını görenlerin sayısı çok azdı. Kapitalizmin doğuşuyla birlikte emeğin, özellikle çocuk emeğinin sömürülmesi başlamıştı. Yüzyılın sonlarına doğru bazı çabalarla görece bir iyileşme sağlandı. Ancak 19. yy, tarihe, yüz binlerce işçi çocuğun fabrikalarda öldüğü yüzyıl olarak kazındı.

Bu acı tablo edebiyata da aksetti. İngiliz edebiyatının duayenlerinden Charles Dickens, toplumda itilip kakılan, acılar çeken, iyi kalpli mazlum çocukları yarattı. “Oliver Twist” ve “David Copperfield.” Romanları, dönemin ruhunu iyi yansıtır, ancak; yarattığı karakterler gerçekçi değildir. Amerikalı meslektaşı Mark Twain çok

daha başarılı yaratır karakterlerini... Onun “Tom Savvyer”ı ve “Huckleberry Finn”i, ezilmiş, masum çocuklar değildir. Onlar afacan, sorumsuz, bencil, iyi ve kötü ortasında kahramanlardır. Kötülük yapmalarının nedeni, kötü olmaları değil, çocuk olmalarıdır. Çocuk, edebiyatta, Mark Twain ile birlikte gerçekçi yerini buldu.

Savaş, yoksulluk, açlıkla yoğrulmuş bir jenerasyonla 20. yy’lı da geride bıraktık. Çocukların durumunun günümüzde, yüzyıl öncesinden, ya da bin yıl öncesinden daha iyi olduğuna inanmıyorum. 1990 yılında UNICEF’in sokak çocukları projesi kapsamında yapılan değerlendirmede 100 milyonun üzerinde sokak çocuğunun olduğu tahmin edilmiştir.¹⁶ Bu, tüyler ürperten bir sayıdır, zira; Türkiye nüfusundan daha fazla çocuk, sokaklarda, açlığın, soğğun ve şiddetin pençesinde yaşamaya terk edilmiştir. Sadece bu veri bile söz konusu sorunsalın ciddiyetini kavramamıza yeter. DİE verilerine göre Türkiye’de çocukların %10.2’si (1 milyon 635 bin çocuk) ailesinin geçimini sağlamak için sokaklarda çalışmaktadır.¹⁷ Bu çocuklar, yoksulluğun dipsiz ve karanlık kuyusunda ölüme terk edilmiş durumdadır. Yoksulluk deyince sadece alıştığımız gibi bir yoksulluk anlaşılmalıdır. Yoksulluk öyle bir kavramdır ki, beraberinde açlıktan veya temiz su bulamamaktan ölme, tıbbi yardımdan yararlanamama ve ideal bir barınak olmadığı için soğuktan ölme gibi sorunları da istihdaf eder. Yoksulluk aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir olgudur. Toplumun elit kesimi tarafından hor görölmek, potansiyel suçlu olarak değerlendirilmek, devletin kurum ve kuruluşlarından dışlanmak, “öteki olmak” veya “başka tanrının çocuğu olmak” gibi sorunları beraberinde getirir. “Yabancılaşma” denilen konsept tam yerine oturur. Çocuk, bu şartlar altında yaşamayı başarsa bile, içi topuma karşı öç alma duygularıyla dolar ve suç işlemeye eğilim gösterir. Vakit

varken, bu çocukları kurtarmanın bir yolunu bulmalıyız. Her insan gibi, çocuğun da en temel hakkı yaşama hakkıdır. (ÇHS. md.6) Oysa dünyada her gün beş yaşın altındaki 30500 çocuk, “önlenebilir” nedenler yüzünden ölmektedir.¹⁸ Gün geçtikte artan yoksulluğun ve çaresizliğin kardeşi şiddet ve suçtur, insanın kendini kaybetmesi, çaresizliğin uçurumlarının dibinde yaralı bir hayvan gibi haykırmasıdır. Üretim ilişkileri içinde yer alan çocuk, yine bu ilişkilerde söz sahibi olamamaktadır. Ucuz işgücü ve itaatkar olmaları nedeniyle bütün dünyada iliklerine kadar sömürölmekteler. Yetersiz beslenme, yetersiz sağlık hizmetleri, hiç olmayan sosyal güvence, yetersiz eğitim yetmiyormuş gibi çocuk, ticari mal olarak görölmektedir. İşçi, fahişe ve evlatlık olarak satılmaktadır. UNICEF yetkililerine göre sadece Asya’da bir milyon kız ve erkek çocuk seks ticaretinde kullanılmaktadır.¹⁹ Çok sayıda çocuk kaçırılmakta ve bunların önemli bir kısmı da asker yapılmaktadır. 35’e yakın ölkede üç yüz bin civarında kaçırılan çocuk hükümetler veya muhalif gruplarca asker olarak yetiştirilmektedir.²⁰ Bunların bir kısmı mayın temizlemekte kullanılmaktadır. Bir kısmı diğere askerlerin tecavüzüne uğramakta, bir kısmı çok ağır şiddete maruz kalmakta ve öldürölmektedir. Onları duyarsızlaştırdığı için çoğuna alkol ve uyuşturucu verilmektedir. Özellikle Güney Asya’daki yoksul aileler, çocuklarını, her türlü amaç için kullanılmak üzere “köle” olarak satmaktadır.²¹ Bu aileler için çocuk, çocukluk vasfını kaybetmiştir. Adeta bir “mal”dır. Satılmak üzere beslenip büyütölmektedir.

Üzerinde durulması gereken bir başka ilginç konu ise, çocuk emeğinin sömürölmesi olgusunun sadece üçüncü dünya ölkeleri veya gelişmekte olan ölkelere mahsus olmaması, gelişmiş ölkelerde de aynı sorunsalın kendini göstermesidir. 1997

yılında UNICEF'in hazırlayıp yayımlattığı “Dünya Çocuklarının Durumu Raporu”na göre ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde ve İtalya, İspanya gibi Latin Avrupa ülkelerinde de çocuk emeğinin yoğun biçimde sömürüldüğü tespit edilmiştir.²²

Ülkemizde de durumun pek iç açıcı olduğunu söylemek zor. Onlarca yıldır yoksul ailelerin, çocuklarını sokakta çalışmaya ya da dilenmeye zorladıkları bilinmektedir. Ancak; tikel gözlemler sonucu edindiğimiz veriler, belirli hayat standardının üzerinde olan ailelerin de çocuklarından zalimce yararlanma saiki ile onları çalışmaya ve dilenmeye zorladığını göstermektedir. UNICEF'in bir araştırmasına göre dünyada, sokakta yaşayan yüz milyon çocuk bulunduğunun tahmin edildiğini belirtmiştik. Bir görüş, söz konusu sayının çok daha fazla olduğu, çünkü; sokak çocukları (street children) ile sokaktaki çocuk (children on the street) kavramlarını net bir hat ile ayıramayacağını savunmaktadır.²³ Gerçekten, sokakta, geç vakitlere kadar bırakılan çocukların içinde buldukları riskler düşünülecek olursa bu çocukların, sokakta yaşayan çocuklardan daha şanslı oldukları söylenemez. Ne tür ailelerden gelirse gelsinler ya da ne tür tasnife tabi tutulursa tutulsunlar, bu çocuklar hakkındaki ortak bulgu onların; şehre entegre olmamış kesimlerden geldikleridir. Bu entegrasyon sorununun en temel nedeni ise “göç”tür. Sosyolojinin terminolojisi ile konuşacak olursak, ister bir yere çeken nedenlerle, ister bir yerden iten nedenlerle olsun göç olgusu ülkemizde değişmez yerini koruyor. SHÇEK – DİE – UNICEF'in ortak araştırmasına göre göçün nedenlerinin başında %49.59'la ekonomik nedenler geliyor.²⁴ Terör, %24,3 ile ikinci sırayı almış durumdadır. Hangi nedenlerle olursa olsun, bu olgunun faturasını çocukların ödediği açıktır. Karatay'a göre İstanbul'da sokakta çalışan çocuklardan %17'si okula hiç gitmemiştir.²⁵ %29'u

ise belirli bir aşamadan sonra okulu terk etmiştir. Bu iki yüzdilik dilimi birleştirdiğimizde (%46), İstanbul’da sokakta çalışan çocukların neredeyse yarısının eğitim sisteminden dışlandığı sonucuna varırız. Aynı araştırmada, sokakta çalışan çocukların annelerinin %72’sinin okur yazar olmadığı vurgulanmaktadır. Babalarının %38’inin işsiz, %28’inin inşaat işçisi, %7’sinin seyyar satıcı ve geriye kalanların muhtelif serbest işlerde çalıştıkları ifade edilmektedir. SHÇEK – DİE – UNICEF araştırmasına göre, göç eden ailelerin %48.28’i Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden gelmiştir.²⁶ Bunu, %27.59’la Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. İlginç bir noktaya daha temas etmek gerekirse, “sokakta çalışan” çocukların büyük çoğunluğunun normal, yani iki ebeveynli ailelerden geldikleri yapılan bütün araştırmalarla teyit edildiğini söyleyebiliriz. “Sokakta yaşayan” ve madde bağımlısı çocuklar ise parçalanmış ailelerden gelmektedirler.²⁷ Sokakta yaşayan çocukların, sokakta yaşamaya neden itildikleri konusunda bir istatistiğe başvurduğumuzda, aile içi şiddetin en etkili neden olduğunu görüyoruz. Bu çocukların %33,1’i aile içi şiddet, %27,6’sı aile parçalanması, %16,3’ü çalıştırılma sonucu, %14,1’i aile ile anlaşamama, %4,5’i arkadaşlarından etkilenecek, %2,2’si sokakta yaşayan ağabeyinden etkilenecek, %2,2’si kaldıkları yuvalardaki sorunlar nedeniyle sokağa itilmişlerdir.²⁸ Söz konusu aile içi şiddetin %82’si çocuğa, geri kalanı diğer aile bireylerine yöneliktir.²⁹ Sokakta yaşayan çocukların yarısından fazlası (%53,9) madde bağımlısıdır.³⁰ Yine bu çocuklardan %70’i, polisin kendilerine doğrudan şiddet uyguladığını ifade etmiştir.³¹ Görülüyor ki çocuk-aile ve çocuk-toplum arasındaki bu antinomi, gün geçtikçe daha trajik boyutlara ulaşarak ve çocuğun daha fazla mağdur edilmesine zemin hazırlayarak devam etmektedir.

Buraya kadar çocukların maruz kaldığı şiddet ve yoksulluktan söz ettik. Bunlar, aslında iç içe iki kavram. Mahatma Gandhi “Yoksulluk, şiddetin en kötü formudur.” demişti. Yoksulluk, modern çağ ile birlikte kullanılmaya başlayan sosyal bir tanımlamadır. Açlık ise ilk insandan beri var olan, organizmaya bağlı bir durumdur. Yoksulluğun en doğrudan sonucu açlıktır. Bütün gelirin yiyecek almak için harcandığı ve buna rağmen yeterli beslenmenin sağlanamadığı yoksulluk türüne “ekstrem yoksulluk” denir. Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar, ekstrem yoksulluğun pençesinde kıvrılmaktadır. Dünyada ve ülkemizde, minicik çocukların açlıkla mücadele ettiklerini bilmek bizi üzüntüden de daha uzak diyarlara götürür. Uzun süre aç kalındığında, mide bölgesinde kızıncık, halsizlik, sinirlilik, huzursuzluk gibi bulgular ortaya çıkar. Son yıllarda psikiyatride popüler olan “postravmatik stres bozukluğu” kavramı böyle bir süreci anlatır. Aç kalınca, stres hormonlarının düzeyi yükselir.

Önce karaciğerde depolanan şeker (glikojen) kullanılır, sonra başta yağ dokusu olmak üzere diğer dokular enerji kaynağı olarak kullanılır. Uzun süreli açlık durumlarında, akut dönemin zorlukları geçildikten sonra organizma yeni bir “homeostaz” (denge) oluşturur. Bir başka anlatımla, bütün vücut, metabolizmasını “azla yetinmek üzere” yeniden düzenlemiş olur. Sokakta yaşayan çocukların, açlığa nasıl uyum sağladıkları bilinen bir gerçektir. İşin en hüzün verici yanı da budur, yani, “açlığa uyum.” Bu dönemde organizma yavaşlar. Bir tür kış uykusuna benzetebiliriz. Ya da biyolojik bir “depresyon”a... Yeterli enerji alınmayınca, dokulardaki insülin reseptörü daha az çalışır. Bu dönemde organizma “tasarruf” içindedir. Özellikle de “büyüme”den tasarruf yapılır. İşin en can alıcı yanı da şudur: Kronik açlık içindeki

bir çocuk, içinde bulunduğu sefaletten kurtarılıp normal hayat standartlarına çekildiğinde, kendisine normal miktarda besin verildiğinde, daha önce geliştirdiği “homeostaz” bir kez daha bozulur. Homeostazın bozulmasıyla çocuk şişmanlık ve şeker hastalığına yakalanır.³⁴ Dolayısıyla, birkaç günlük bir açlık bile çocuğu, geri dönüşü olmayan karanlık bir yola sokmaktadır. Bu durumda olan çocukların sayısı azımsanamayacak kadar fazladır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’nün 2002 verilerine göre dünya nüfusunun 1/5’i, kişi başına bir dolardan az, yarısı ile iki dolardan az gelire sahiptir.³⁵ İşte bu insanlar, ekstrem yoksulluk içindedirler. Dünyanın yarısında bunlar olurken, beş yıldızlı olarak tabir edilen otelleri anımsamak bile insanı, hemcinsleri adına utanmaya sevk eder. Bu otellerde, açık büfedeki yiyeceklerin %80’i hiç dokunulmadan atılır. Otel sahibi müşterilerine, onların tamamının yiyebileceğinin en az beş katı alternatif sunmaktadır. Herhangi bir maddi kayba da uğramaz, çünkü; yemeklerin parasını müşterilerden fazlasıyla çıkarmıştır. Bunun gibi, arz-talep dengesi yerini bulsun diye toptancılarda nice balık, meyve, sebze imha edilir ve çocuklar, geleceğimiz çocuklar, açlıktan ölmeye devam ederler...

Yoksulluk ve açlığın biyolojik etkileri kadar, psikososyal etkiler de göz ardı edilemez. Çocuk yoksulluğunun (child poverty) davranışsal etkileri arasında “hiperaktivite”, “saldırganlık” ve “huzursuzluk” vardır.³⁶ Çocuğun entelektüel gelişmesi üzerindeki bu olumsuz etkilerin izleri ömür boyu çıkmaz. Böyle çocuklar, öğrenme güçlüğünden çevreyle uyum sıkıntısına kadar her türlü problematiği içlerinde barındırırlar.

Sokaklarda yaşayan ve çalışan çocuk sorunsalının esef verici boyutları kadar işbu sorunsala yaklaşım tarzımız da düşündürücüdür. Çünkü, salt çocuk odaklı

düşünmek, sorunun toplumun geneline teşmil edilmesine gözlerimizi kapamak bizi “kurbanın suçlanması” (blaming the victim) sonucuna götürür. Sokaklarda yaşayan çocuklar; her ne kadar suça eğilim gösterebilirler de, asıl mağdur kendileridir. Bu çocukları mağdur olarak görmezsek, onların tehlikeli, ehlileştirilemeyen, toplum düşmanı “yaratıklar”, onların her türlü kökenine bağlı olarak toplumda “tehlikeli sınıflar”a (dangerous classes) mensup olduklarını düşünüp, bunu ima eden açıklamalar yaparsak problemin ateşini odunla beslemekten başka bir işe yaramayız. Yedi yıl önce, bir öğretmenin dört çocuk tarafından işkence ve tecavüz sonucu hunharca öldürülmesi olayını hepimiz büyük üzüntü ile hatırlarız. Bu olayın elbette kabul edilebilir ve anlaşılabilir bir tarafı yoktur. Ancak yazıl ve görsel medyada, topluma bu çocukları “canavar” olarak lanse etmek, onları ve sokaktaki diğer çocukları hedef göstermek, “Ya sizin başınıza gelseydi?” diye duygu sömürüsü yapmak yerine, “Acaba biz, toplum olarak, nerede hata yaptık ki dört çocuğumuz bu hale geldi?” türünden bir soruyu kendimize yöneltme geniş görüşlülüğünü ve olgunluğunu gösterebilseydik ve bu çocuklar başta olmak üzere sokaktaki bütün çocukları topluma kazandırmanın yolunu kararlaştırsaydık sorunun temeline inmiş olurduk. Anlaşıyor ki biz, toplum olarak, gerçek sorunun ne olduğunu görmeyi bile beceremiyoruz. Sokaktaki çocukları potansiyel birer tehlike olarak görüp sorunu polisiye tedbirlerle çözmeye çalışmak yerine onları kazanmanın bir yolunu bulmalıyız. İşe, “sokak çocuğu” (street children) teriminin kullanılmasının tedricen azaltılması ve gittikçe hiç kullanılmamasına zemin hazırlamaya çalışarak başlayabiliriz. Böylece bu çocukların alınlarındaki önyargı etiketlerini kazıma yolunda mesafe almış oluruz.

Ülkemizde ve dünyada 1980 sonrası iyice kendini gösteren ve soğuk savaşın bittiğini ilan eden çanların duyulmasıyla ivme kazanan küresel fırtınalara tanıklık etmekteyiz. Okyanusun ötesinde, “birileri”, yeni fırtınalar tasarlamaktadır. Ne var ki yeni fırtına tasarıları içinde olanlar artık rüzgarlara yön verememektedirler! Küresel sermaye sınır tanımaksızın gezegeni bir uçtan öbür uca katederken başta “ulus-devlet” olmak üzere devasa bürokratik aygıtları önüne katıp süpürüyor. Küreselleşme, soğuk ve karanlık yüzünü Türkiye gibi ülkelere daha çok gösteriyor. Dünya Bankası ve IMF, eğitim ve sağlık başta olmak üzere bütün sosyal harcamaların kesilmesine neden olmaktadır. Ulusal ölçekte sosyal yatırımlardan sorumlu devlet anlayışı küreselleşme denizinde boğulmaktadır. Eskiden geçerli olan “devletin himayesinde olan yurttaş” yerine yeni yurttaş tanımları aranmaktadır.³⁸ Günümüzde herkesin diline pelesenk olan “Her şeyi devletten bekleme” sözü, aslında neoliberalizmin, Mefisto’yu bile kıskandıracak bir oyundur. Sivil toplum kuruluşları, bütün çağdaş demokrasilerin vazgeçilmez oluşumlarıdır. Ancak devletin, sosyal faaliyetleri bile zaten yeterince örgütlenememiş sivil toplum kuruluşlarının sırtına yıkma girişim de önceden tasarlanmış bir oyunun parçasıdır. Beynelmilel sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak yasal düzenlemeler, ürün ve işgücü piyasalarında yeni bilişim teknolojilerinin kullanılması, büyük ölçekli işletmelerde teknoloji dönüşümüne bağlı olarak işgücünün azaltılması ve dolayısıyla işsizliğin artması, üretim ve hizmetlerdeki istihdamda enformel sektör işlerinin oranının artması, tüketim mallarının fiyatlarının kişilerin alım gücünün üzerinde yükselmesi ve özellikle sosyal harcamaların bilinçli olarak kısıtlanması en çok kadınları, yaşlıları ve çocukları etkilemiştir. Böylesine çetin şartlar altında yaşamlarını idame etmek zorunda bırakılan hane halkları, konumlarını kaybetmemek için çoklu yaşam

stratejileri geliştirmek zorunda bırakılmıştır.³⁹ 1980 sonrası sosyal devlet politikalarından vazgeçilmesi, neoliberalizmin gereği olarak üretim ve hizmetlerin özelleştirilmesi, önceden konumları görece iyi olan bazı kesimlerin yoksullaşarak konumlarını kaybetmeleri (precarity) ve zaten görece kötü durumda olan bazı kesimlerin durumlarının daha da kötüleşip yeni alt sınıflar (underclass) oluşturmalarına neden olmuştur. Toplumun slumlarında (gecekondu) oturanlar, seçim zamanları oy deposu olarak görölmüş, diğer zamanlarda devlet tarafından dışlanmış, vatandaş olma haklarında bile yararlandırılmamışlardır. (social exclusion) Tam bu noktada, bir can alıcı alt konuya daha değinmekte yarar görüyorum: devletin, eğitim ve sağlık gibi “sosyal harcamaları” azalırken, “sosyal yardım harcamaları” artmaktadır. (eğitime katkı, çeşitli yardımlar vs..) Buradan şu sonu çıkarabiliriz: Temel hak kategorileri, ayni – nakdi yardım hizmetlerine dönüştürölmektedir. Dolayısıyla, vatandaşın en doğal hakları göz ardı edilirken bu haklardan birkaç kırıntı eline serpiştirilmekte ve bu iş “yardım” adı altında yapılmakta, adeta “lütuş” olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu söylediklerimi, dünya ve Türkiye ekonomik ve siyasal konjonktürünü sosyal devlet bağlamında enikonu irdelediğim “Sosyal Devletten Sadaka Devletine” adlı araştırmamda ele alıyorum. Burada vurgulamak gereken gerçek, özetle, Dünya Bankası ve IMF eksenli politikalara ve onların güdümündeki iktidarlar yüzünden sosyal devletin çökertildiği ve bunun ceremesini en çok çocukların çektiği gerçeğidir. İster korunmaya muhtaç, aciz, masum varlıklar olarak görelim, ister birer birey, vatandaş, hak öznesi olarak görelim, hangi bakış açısından bakarsak bakalım, sokakta yaşamaya terk edilmiş yavrucakların, yeterli besin, sıcak bir yuva, tıbbi yardım, eğitim hakkını haiz olduklarından şüphe etmemek gerekiyor. Onları, potansiyel bir tehlike olarak algılayıp, onları sorumsuzca hedef

göstermenin de sakıncalarını anlamak gerekiyor. Bu önemli gerçeği berkitmek amacıyla, sorumlu bir gazetede, halk arasındaki yaygın kanı, “Afganistan’daki, Irak’taki savaşı da tinerci çocuklar başlattı” şeklinde karikatürüze edilmişti. Her ne durumda olursa olsunlar, onlar insan yavrusu... Hepimizin yavruları... Çok geç olmadan, hepimizin, özellikle de “sosyal devlet”in yardım eli onlara uzanmalıdır.

Şimdiki kısımdaki düşüncelerim biraz paradoksal görünebilir. Her şeyden önce, bireylerin fizik, ekonomik ve ruhsal güvenliği açısından aile kurumunun ayakta kalmasını savunuyorum. Ancak göz ardı edilmemesi gereken bir gerçek var ki o da ailenin, çocuğun “birey” olmasını engellemek ve onu “hizaya getirmek”, büyüklere karşı itaatkar davranmak hususunda tazyik uygulamak üzere olumsuz bir misyon üstlendiğidir. Aile kurumu hem Batı’da, hem Doğu’da çocuğun ezildiği bir platform olagelmıştır. Bu konuda büyük düşünür Russell şöyle diyor: “İlk köylü ve tarım ekonomisinin koşulları aileye gerçek biçimini verdi. Birçok kişi köle emeğine sahip olmadığından bunlar için işçi sahibi olmanın en kolay yolu onları doğurarak yetiştirmektir. Bu yetiştirilen işçilerin babalarına sadık kalmalarını sağlama bağlamak için, aile kurumunun din ve ahlak tarafından bütün gücüyle kutsanması gerekmektedir. Giderek büyük oğul önceliği aile birliğini dallara ayırarak genişletip, ailenin reisinin (‘başının’) gücünü arttırdı. Krallığın, soyluluğun hatta tanrı bilimin – Zeus tüm tanrıların ve insanların babasıydı - temelleri bu düşünce düzenine dayanır.⁴⁰” Russell’ın, aile başının menfaatleri doğrultusunda sadakati sağlamak için, ailenin din ve ahlak tarafından kutsandığını söylemesi, köhnemiş değer yargılarının suratına tokat gibi inmektedir. Russell’ın düşüncelerinin gerçekliği yadırganamaz. Bu tatsız durum, kentli burjuva toplumlarında çok daha hafif ve sarsıntısız

yaşanmaktadır. Türkiye gibi eksik kalmış bir burjuva devriminin yaşandığı ve halkının %40'ının feodal değerlerin etkisini hâlâ atamadığı toplumlarda ise varlığını derinden hissettirmektedir. Zira kent yaşamında aile, bir üretim aracı olmaktan çıkmış, tüketim aracı halini almıştır. Dönmezer bu konuya şöyle değiniyor: “Bu arada ekonomik değişmeler aileyi eski ekonomik uğraşlarından sıyırmış, işçiler ev dışına çıkmışlardır. Kadınlar, büyük oranda iş hayatına atılmışlardır, iş güçlerine katılmışlardır. Bütün bunların sonucu ise, ailenin bir üretim ünitesi olmaktan çıkarak bir tüketim ünitesi haline gelmesi olmuştur.⁴¹” Okyanusları kullanmayı öğrenmemiş, Rönesans'ı, Reform'u, Aydınlanma Çağı'nı, Sanayi Devrimi'ni yaşamamış bir toplumda ekonomik ilişkilerin bir anda değişmesi beklenemez. Tük toplumu ne kentli ne de denizci bir toplum olabildi. Oysa bu iki toplum türünde de aile bağları görece olarak zayıftır. Böylece çocukların ezilmesine daha az rastlanır. Feodal değerlerin eskimiş giysisini üzerinden atamamış toplumlarda ise - Türkiye gibi - çocuk ezimi ve sömürüsü en üst düzeydedir. Büyük ruh hekimi Yörükoğlu, eserlerinde, çocukların hem nasıl sömürüldüğünü, hem de anne ve babaya karşı itaatkar kalmalarını sağlamak amacıyla doğdukları günden itibaren nasıl minnet duygusuna itildiklerini anlatmaktadır: “Ana babaya boyun eğmek Allah'a boyun eğmektir. Ana babaya karşı gelmek ise Allah'a karşı gelmekle eş tutulur. Yani baba zalim, ayyaş ve hasta bir kişi de olsa çocuklara düşen boyun eğmektir!⁴²” Kanaatimce, toplumda çocukların ezilmesi, sömürülmesi, topluma hakim olan çarpık anlayış ile doğru orantılıdır. “Saygı” kisvesi içinde çocuklar üzerinde büyük bir baskı oluşturulmaktadır. Bir toplumun gönenç ve gelişmişlik düzeyini belirlerken kullanılacak en temel kriterlerden biri, o toplumda çocukların ve kadınların sosyal statüsüdür. Erkek egemen, kadınların ezildiği ve yaşlı egemen, çocuklar ve gençlerin ezildiği geri

kalmış toplumlarda çocuk ezimi vaka-i adiyedendir. Her şeyden önce, topluma hakim olan kollektif anlayış değişmelidir. Sağlıklı bir toplum, sürekli olarak bir değişme ve gelişme halindedir. Ancak töre, ahlak, din, hukuk gibi üst yapı kurumlarının daha zor değiştiğini kabul etmek durumundayız. Yine de, eskiye nazaran biraz mesafe aldığımızı bilmek insanı rahatlatıyor. 1868 yılında basılan İbrahim Ethem Paşa'nın çocukları eğitmek için kaleme aldığı kitabı, kanaatimce iyi niyetli fakat bilinçsizce hazırlanmıştır. Bu kitabın başlangıcı, asırlardan beri karanlık kuyularda yankılanan cahil anlayışı tekrar ediyor: “Ana, babanın hayır duasını alan çocuk mutlu olur. Tanrı ona çok yiyecek nimet bağışlar. Küçük iken öğretmene giden, yaşlıları arasında saygı görür. Ey oğul, uluların duasını al, uslu ol. Uslu olan çocuğu herkes sever. Yaramaz çocuktan herkes kaçınır. Kişiye ana, baba gibi yar olmaz; onlara bağlı olan yücelir. Kişi ana karnında ve çocukluk çağında ana ve babaya gereksinimi olduğunu hiçbir zaman yadsıyamaz. Kendilerinin iyiliğini istediklerini bilip, sözlerini tutup, öğretmene gidip çok çalışın kesinlikle kazançlı çıkar. Gel oğul, okula git; oku, yaz. Dersine dikkat et. Dersini bitirdikten sonra biraz da gez. Sakın dik kafalı olma. Öğretmen ne gösterirse onu belle...”⁴³

Çocukların –birçoğu kağıt üzerinde de kalsa- şimdiki haklarını kazanmaları, geçilmesi asırlar süren bir dehlizin ucundaki zayıf gün ışığı gibidir. İnsan haklarının önemli bir kesimini oluşturan çocuk hakları büyük mücadeleler sonucu, kağıt üzerinde de olsa, kazanılmıştır. XX. yy'la kadar ABD'de, anne ve babasının sözünü dinlemeyen çocuk hapse atılabilirdi.⁴⁴ 1880'de İngiltere'de, evlerinde işkence gören çocukların korunmasına dair bir kanun teklifi, aile içinde olup bitenlerin yalnızca aileyi ilgilendireceği gerekçesiyle reddedilmişti.⁴⁵ İngilizce'de “A home is a man's

castle” sözü bu anlayışın ürünüdür. Aynı ülkede çocuk ve yetişkin tutuklevlerinin ayrılmasına 1835’te karar verildi. 1854’te “Genç Suçlular Yasası” çıktı ve çocuklar için ıslahevleri açıldı. 1908’de yürürlüğe giren Çocuklar Yasası (Children’s Act) ile 14 yaşından küçüklerin tutuklanmasına son verildi.⁴⁶ Dünyada ilk çocuk mahkemesi 1899’da Chicago’da kuruldu.⁴⁷ Kuşkusuz en önemli gelişim uluslararası düzeyde çabalar ve bildirgelerdir. Bu konudaki ilk bildiri 1924’te Milletler Cemiyeti’nce (League of Nations) kabul edilen “Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi”dir. Savaş yılları dolayısıyla yeterince işlevsel olamayan bu bildiri, savaştan sonra Birleşmiş Milletler’in kurulmasıyla 1959’da genişletilmiş olarak yineleni. Çocuk Hakları Bildirgesi’ni şu temel başlıklar altında toplayabiliriz:

md.1: Hiçbir fark gözetilmeden bütün dünya çocuklarının yararlanması

md.2: Özel korunma ihtiyaçları

md.3: Bir ad ve vatandaşlık hakkı

md.4: Gerekli sosyal güvenlik

md.5: Özürlü çocukların tedavisi

md.6: Ebeveyn şefkati

md.7: Eğitim Hakkı

md.8: Korunma ve kurtarmadan ilk yararlanan olma hakkı (Titanic faciasını hatırlayalım: Birinci mevkide kurtulan erkek sayısı üçüncü mevkide ölen çocuk sayısından fazlaydı)

m.9: İstismar, ihmal ve sömürüden korunma

m.10: Irk ve din ayrımcılığından korunma

Çocuk haklarına ilişkin en kapsamlı metin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmede çocuk haklarını şu başlıklar etrafında toplayabiliriz:

md.6: Yaşama ve gelişme hakkı

md.7: İsim ve vatandaşlık hakkı

md.8: Kimliğin korunması hakkı

md.9: Ana babası ile yaşama hakkı

md.10: Ailenin yeniden birleşmesi

md.11: Yasa dışı yollarla yurt dışına çıkarma ve geri döndürme, bu gibi hallerde çocuğun sorununun çözümü devletin yükümlülüğündedir.

md.12: Çocuğun görüşünün alınması hakkı

md.13: İfade özgürlüğü

md.14: Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

md.15: Dernek kurma özgürlüğü

md.16: Özel yaşamın korunması

md.19: Suistimal ve ihmalden korunma hakkı

md.26: Sosyal güvenlik hakkı

md.28: Eğitim Hakkı

Sonraki yıllarda daha spesifik konulara eğilen bildiriler yayımlandı. Bunlar:

1) Küçükler için Adalet sistemine dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları, 1985)

2) Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri, 1985)

3) Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları, 1985)

4) Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması için Kurallar (Havana Kuralları, 1990)

Bu bölümün sonunda, çocuk istismarı konusunda, Prof. Dr. Gürsel Çetin'in yaptığı bir tanımlamayı aktararak sözlerimi noktalamak istiyorum: “Çocuğunu sağlığını, fiziksel gelişimini, psiko-sosyal gelişimin olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin, toplumu veya ülkesi tarafından, bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar...⁴⁸”

Çetin'in, haklı olarak, çocuk istismarı kavramını genişlettiğini görüyoruz.

Aslında onları biz sömürüyoruz...

Hepimiz...

Dipnotlar

- 1) RUSSELL, Bertrand – Evlilik ve Ahlak – Say Yayınları – Ocak 1996 – s15
- 2) a.g.e, s 14
- 3) ŞENEL, Alâeddin – İlkel Topluluktan Uygur Topluma – Bilim ve Sanat Yayınları – Ankara, 1997 - s 148
- 4) YÖRÜKOĞLU; Atalay – Değişen Toplumda Aile ve Çocuk – Özgür Yayınları – Kasım 2000 - s18
- 5) a.g.e. s 23
- 6) a.g.e.s 23
- 7) a.g.e. s 22
- 8) RUSSELL, a.g.e., s 86
- 9) YÖRÜKOĞLU, a.g.e.,s 23
- 10) a.g.e.s. 24
- 11) RUSSELL, a.g.e.s 36
- 12) ROUSSEAU, Jean Jacques – Emile – Selis Kitaplar – Mart 2005 – s 11
- 13) a.g.e. s 62
- 14) a.g.e. s 55

- 15) UNICEF Sokak Çocukları Projesi 1990
- 16) Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı 2002 Bildirileri – Türkiye
İnsan Hakları Yayınları – Ankara, Mayıs 2003 - s 23
- 17) a.g.e s184
- 18) a.g.e. s183
- 19) a.g.e. s183
- 20) a.g.e. s182
- 21) UNICEF dünya Çocuklarının Durumu Raporu 1997
- 22) KÜNTAY, Esin – İstanbul’da Sokak Çocukları: Genel Değerlendirme –
Yayına Hazırlayanlar: Esin Küntay ve Güliz Erginsoy, s124
- 23) SHÇEK, DİE ve UNICEF Araştırma Tasarım Raporu 1999
- 24) KÜNTAY, a.g.e. s 101
- 25) SHÇEK, DİE ve UNICEF Araştırma Tasarım Raporu 1999
- 26) Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı 2002 Bildirileri, s.104
- 27) a.g.e, s. 107
- 28) a.g.e. , s.107
- 29) a.g.e., s. 107

- 30) a.g.e. ,s.107
- 31) FREUD, Sigmund – Uygarlığın Huzursuzluğu – Metis Yayınları, Şubat 1999, s 33
- 32) a.g.e. s. 33
- 33) Center on Hunger and Poverty. The Consequences of Hunger and Food Insecurity for Children, Waltham, 2002
- 34) World Health Organization. The World Health Report 2002 Geneva, Switzerland: WHO 2002.
- 35) GOU Haris – The Mechanism Mediating The Effects of Poverty on Children’s Intellectual Development, Demography 2000, s 431.
- 36) STANDING G. – Towards Social Adjustment – ILO, Geneva – s 58
- 37) NASH, K Contemporary Political Sociology – Blackwell Pub. London 2000, s 71
- 38) JORDAN, B – A Theory of Poverty and Social Exclusion – Polity Pres – Oxford 1996, s 250
- 39) RUSSELL a.g.e. s109
- 40) DÖNMEZER, Suhlhi – Toplum Bilim – Beta Yayınları – İstanbul, Ekim 1999 – s 202
- 41) YÖRÜKOĞLU a.g.e.,s 24

- 42) Ethem İbrahim Paşa – Çocuklara Öğütler – Kültür Bakanlığı Yayınları –
Ankara 1993 - s1
- 43) YÖRÜKOĞLU, a.g.e. s 25
- 44) a.g.e. ,s 25
- 45) a.g.e., s 216
- 46) a.g.e ., s 216
- 47) İstanbul Barosu Yayınları – Mağdur Çocukların Hukuki Durumu – Şubat
2004, s. 29

2. DAVRANIŞ BİLİMLERİ IŞIĞI ALTINDA ÇOCUK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ VE ÇOCUK HAKKINDA ÖZEL YAPTIRIMLAR ÖNGÖRÜLMESİNİN NEDENLERİ

Bir kavram ya da varsayım üzerinde konuşurken, bu kavram ya da varsayımın tanımını iyi yapmak, sınırlarını iyi çizmek gerekmektedir. “Çocuk” kavramının sınırlarını, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ışığı altında çizmeye çalışalım: “madde 1: Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” Medeni Kanun’umuza göre ergenlik yaşı on sekizdir. Ceza kanunumuza göre de cezai tam sorumluluk yaşı on sekizdir. Bu bağlamda, biraz pozitivist ve yüzeysel açıdan çocuğu tanımlamış oluyoruz.

Bir önceki başlık altında değindiğimiz gibi, çocukların şimdiki haklarını kazanmaları kolay olmadı; işbu haklar kendilerine uzun yüzyıllar ve uğraşlar sonucu verildi. 19. yüzyılda on yaşında bir çocuğun asılarak idam edilmesinin nasıl olağan karşılandığını düşünecek olursak, geldiğimiz istasyonun en ideal istasyon olduğunu iddia edemesek de, arkamızda hiç de hafife alınamayacak bir mesafe bıraktığımızı söyleyebiliriz.¹

İnsanlık, iki yüzyıl öncesine kadar, çocuğun özel koşullara tabi olduğunu düşünmemiştir. Kanaatimce, çocuğun, yetişkin insanın minyatür bir kopyesi olduğunu sanmışlardır. Dolayısıyla çocuk, “suç” (!) işlediği zaman yetişkinlerle aynı cezalara

çarpıtılıyor, hürriyeti bağlayıcı ceza verilmesi durumunda yetişkinlerle aynı yerde tutuluyordu.

Homo sapiens sapiens, Rönesans'tan bu yana, "küçük evren" (insan) ve "büyük evren"i (evren) tanıma sürecinde, kendi türünün yavrularını da tanıma fırsatı buldu. Yavrunun ruhsal dünyasını çözümlenmeye başladıktan sonra, ona yaklaşım ve bilhassa ceza verme konusunda daha bilimsel ve insancıl metotlar uygulamaya başladı.,

Yörükoğlu'nun da belirttiği gibi, yasalarda çocukluğun bitişi başka başka belirlenmekle birlikte, üst sınır, bilimsel olarak, 12 de olabilir 25 de...² Her ne olursa olsun, Yörükoğlu'nun deyişiyle: "Çocuk kavramı da çocukluk çağı gibi belirsizlik ve çelişkilerle yüklüdür. Çocuk küçüktür ve aklı ermez; güçsüzdür, bilgisizdir, deneyimsizdir, saftır. Bu nitelikleri taşıyanlara da "Çocuksun! Çocukluk etme!" denir. Kaygısızlık, mutluluk, masumluk, bilinçsizlik, yaramazlık sözleri çocukluğu çağrıştırır. Çocuklar genellikle sevimli, sevecen, sokulgan, canlı, neşeli yaratıklardır. Safça soruları, şaşırtıcı gözlemleri, ilginç yorumları ve içten davranışlarıyla ilgi çeker, sevgi toplarlar. Sevilmedikleri zaman bile acıma ve hoşgörü duyguları uyandırırılar.³"

Tabiat ana, bütün canlıların yavrularının büyüyüp olgunlaşması için belirli süreler öngörmüştür. Büyüyüp olgunlaşması yaklaşık çeyrek asır süren insan yavrusu bu konuda diğer canlılardan açık ara farkla öndedir. Çocuğun, anne sütü kadar gerekli olan ihtiyacı "sevgi"dir. Fromm, bu dönemde bir çocuk dile gelseydi şöyle derdi diye yazıyor: "Seviliyorum. Seviliyorum çünkü annemin çocuğuyum. Seviliyorum çünkü muhtacım. Seviliyorum çünkü güzelim, sevimliyi hak ediyorum.

Seviliyorum çünkü annemin bana ihtiyacı var.⁴” Sevgi kadar doğal ve yoğun gereksinmesi çeşitli nedenlerle karşılanmayan bir çocuğun o dönemde hırçınlaşması, hayatının geri kalan yıllarında da suça eğilim göstermesi normaldir. Yapılan araştırmalar, ağır suç işlemiş insanların önemli bir bölümünün çocukluk dönemlerinde anne kaybı yaşadığına işaret etmektedir.⁵ Dolayısıyla, hiçbir çocuk doğuştan suçlu veya suç işlemeye yatkın değildir. Sevgi gibi en temel ihtiyacının bile karşılanmadığı bir açlık denizinde dalgalar onları bir suç adasına sürüklemiştir.

Bir insanın, yaptığı hareketlerin ve bunların doğuracağı sonuçların bilincinde olması, belirli bir olgunlaşma evresini tamamladıktan sonra mümkün olabilir. Çocukta, muhakeme yeteneği zayıftır, dünyayı tanımaz, korkularının, duygularının ve diğer yetişkinlerin etkisinde çabucak kalıverir. Çocuğun, yaptığı bir hata nedeniyle dünyasının karartılmasını hiçbir vicdan kabul etmez, etmemelidir. Çocuğu, suç ağından kurtarmak, ona hatasını görebilmesi için bir şans vermek ve onu topluma kazandırmak gerekmektedir.

Otomobilimiz bozulduğunda, ona sinirlenip ceza vermeyiz. Sorunun kaynağına ineriz: Akü bitmiştir, motorda sorun vardır vs.. Çocuk, davranış bozukluğu gösterdiğinde, ona olan yaklaşım, otomobile yaklaşım gibi sabırlı ve bilimsel olmalıdır. Çocuklarda bütün davranış bozukluklarının altında yatan neden sevgi eksikliğidir. Dolayısıyla, “suçlu” çocukların da “mağdur” çocuklardan pek farklı olduklarını düşünmüyorum.

Dipnotlar

- 1) YÖRÜKOĞLU; Atalay – Değişen Toplumda Aile ve Çocuk s.25
- 2) a.g.e. s.13
- 3) a.g.e. s.14
- 4) FROMM, Erich – Sevme Sanatı – Akış yayınları – Şubat 1994, s51
- 5) YÖRÜKOĞLU, Atalay – Çocuk Ruh Sağlığı – Özgür Yayınları – Mayıs 2000 – s. 49

I. BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇOCUK SUÇLULUĞU

1. Türkiye’de ve Dünyada Çocuk Suçluluğu

Nasıl oluyor da, çocuğun bahar dalı yüreğini suçluluğun kırağısı zamansız yakıp kavuruyor? Nasıl oluyor da “çocuk” ve “suç” kavramları yan yana anılabiliyor?

Biraz radikal bir söylem tarzı ile dile getiriyor gibi görünsem de davranış bilimlerinin ışığı altında şu olguyu rahatlıkla savunabiliriz: her çocuk, suçluluk dürtülerine (impulse) sahiptir. Sosyalleşme süreci (socialization) başladığında bu dürtüler kısmen kontrol altına alınabilir, ancak; bütünüyle yok edilemez. Dolayısıyla; suç işlemeyen çocuk yoktur.¹ Çocukların, suça gösterdikleri eğilim, düşünülenenden daha fazladır. Ancak bu durum, onların, yetişkin birer birey oldukları zaman da suç işleyecekleri anlamına gelmez.

“Çocuk suçluluğu” kavramını yeniden tanımlamamız gerektiği kanaatindeyim. Zira; davranış bilimlerinden yararlanmayı alışkanlık haline getirmiş bir araştırmacıya “çocuk” ve “suç kavramlarını yan yana kullanmak bile sakıncalı gelecektir. Ülkemizde bu konudaki en büyük uzmanlardan, Hakim Yusuf Balo, çocukların işledikleri suçlarda manevi unsur farklılıklarına değinmektedir. Ona göre, aynı suç türünü, bir yetişkin ya da çocuğun işlemesi durumunda, manevi unsur çocuk suçluluğunda anlamını bulacak ölçüde ortaya konulmamıştır.² Yine kendisine göre, “suçlu çocuk” kavramının kullanılması, çocuk hakkında kesinleşmiş bir mahkeme kararı bulunmadığı için, yargısız infaz sonucunu doğurmaktadır.³ Bu nedenle Balo,

“suça sürüklenen çocuk” sözünün kullanılmasını önermektedir. Burt, çocuk suçluluğu yerine “bir çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin kanun müdahalesi gerektirecek bir duruma dönüşmesi” olarak tanımlamıştır.⁴ İşbu araştırmada, söz konusu yaklaşımlara katılmakla birlikte, herhangi bir kavram kargaşasına sebebiyet vermemek için “çocuk suçluluğu” sözünün kullanılmasına devam edilecektir. Şüphesiz, bu sözü kullanırken, yukarıdaki betimlemeleri göz önünde tutmak ve çocuğun sui generis bir suçlu olduğunu unutmamak gerekmektedir.

Çocuklar, tahmin ettiğimizden nicel ve nitel olarak fazla bir biçimde suça itilmektedir. Yavuzer, ergenlik dönemindeki hızlı bir bedensel ve ruhsal değişimi, katlımsal nedenler, zeka potansiyelinin sınırlılığı gibi içsel, değer yargıları ve ahlak kurallarındaki değişim, hızlı ve çarpık kentleşme ve sanayileşmenin yarattığı anomi, ekonomik bunalımlar gibi dışsal nedenlerden bahsetmekte ve sevgi eksikliğine şöyle bir değinmektedir. Kanaatimizce, çocuk suçluluğunun temel nedeni sevgi eksikliğidir. Diğer faktörler “neden” değil, “tetikleyicidir.” Yörükoğlu ise, çocuk suçluluğu konusunda, kentlere göç ve yabancılaşma sorununa derinlemesine eğilmektedir. Ona göre, köydeki aile, yoksul da olsa bir takım dayanaklara sahiptir; insan davranışını düzenleyen gelenekler gibi, sıkı komşuluk ilişkileri gibi...⁵ Oysa kent yaşamında insan ilişkileri gevşemiştir ve menfaatleri gözetme dürtüsü geleneksel değer yargılarının önüne geçmiştir. Kente göç eden bir ailenin tutunabileceği bir dal yoktur. Bu aile desteksiz, dayanaksızdır. Yabancı bir ortama kök salmak zorundadır. Köyde edinilen beceriler işe yaramaz. Köy değer yargıları yol gösterici değildir. Böylesine yabancı bir ortamda babanın kendi çocuklarına örnek olabilmesi de söz konusu değildir. Tek kurtuluş yolu okul gibi görünse de

beslenme, sağlık, zihinsel gelişme yönünden yaşıtlarından bir adım geridedir. Böyle olumsuz şartlar altında büyüyen çocuğun suça itilmesi muhtemeldir. Yörükoğlu, bir başka eserinde, çocuk suçluluğu üzerinde zekanın nasıl belirleyici etmenlerden biri olduğunu vurgulamaktadır. Suçlu çocuklar üzerinde yapılan çok sayıda inceleme, bu çocukların, kontrol gruplarına göre daha düşük zekalı olduklarını ortaya koymuştur. Matematik ve okumada üç yıl geri kalmışlardır.⁶ Çocuk suçluluğunda, ruh hastalığının payını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Yapılan araştırmalar suçlu çocukların %30'unun şizoid ve paranoid belirtiler gösterdiğini teyit etmektedir.⁷ Robins'in 1966 yılında gerçekeştirdiği bir araştırmaya göre, gevşek disiplinli ailelerin çocuklarının %32'sinin anti-sosyal eğilim göstermelerine karşılık katı disiplinli ailelerde bu oran %9'dur.⁸ Robins'in bu araştırmasını McCord ve McCord (1959) ve Bandura ve Walters'in (1959) araştırmaları da desteklemektedir. Dolayısıyla, gevşek disiplinli ve ilgisiz ailelerin çocuklarında suça eğilimin kabarık olduğunu söyleyebiliriz. Dayak ve hakaret olmadığı sürece, otoriter davranışlar, çocuğu suça itmemektedir.⁹ Hiç kuşkusuz, çocukları suça iten nedenler arasında, aile içi şiddeti ve göz ardı etmemek gerekmektedir. Bowlby ise, çocuk suçluluğunu, anne yoksunluğuna bağlar.¹⁰

Çocuk suçluluğunun, ölkemizde de dünyada da en sık göröldüğu yaş on dörttür. Yavuzer bu durumu, on dört yaşın, ergenlikteki geçiş evresine tekaböl etmesini bağlamaktadır.¹¹

Çocukların, en çok işlediği suç türü ise hırsızlıktır.¹² (%60-70 arası) Bu söylediğim Batı toplumları için geçerlidir. Türkiye'de ise çocuklar en fazla cinsel suç işlemektedir.¹³ Cinselliğin böylesine baskı altına alındığı bir toplumda bu duruma

şaşırmamak gerekir. Cinsel suçları şahsa karşı suçlar ve mala karşı suçlar takip etmektedir.

Suç işleyen ve yasalarla karşı karşıya gelen çocuklar – Türkiye’de de dünyada da- büyük bir buzdağının görünen kısmını oluşturmaktadırlar. Buzdağının alttaki kısmını ortaya çıkarmak amacıyla kişisel bildirim ölçekleri (self-reported scale) kullanılmaktadır. Bu bulgulardan da elde edilenlere göre çocuklarda, resmi kayıtlara geçmiş suçların niceliğinin gerçekte olanlardan çok daha az olduğu sonucuna varıyoruz.¹⁴ Suç istatistiklerine yansımayan, suç ya da sapma (devviance) olarak nitelendirilebilecek davranışlara çocukların ve gençlerin ne sıklıkta yöneldiklerini belirlemek amacıyla kişisel bildirim dayalı çok sayıda ölçek geliştirilmiştir.¹⁵ (Agew, 1985a, 1985b; Brownfield ve Thompson, 1991; Hill ve Atkinson, 1985; Hindelang, Hirschi ve Wiess, 1981; Johnson, 1986; Liska ve Reed, 1985; Patterson ve Dishion, 1985; Rowe 1985; Seydlitz, 1991; Van Voorhis, Cullen, Mathers ve Garner, 1988; Wells ve Rankin, 1988; West ve Farrington, 1975)

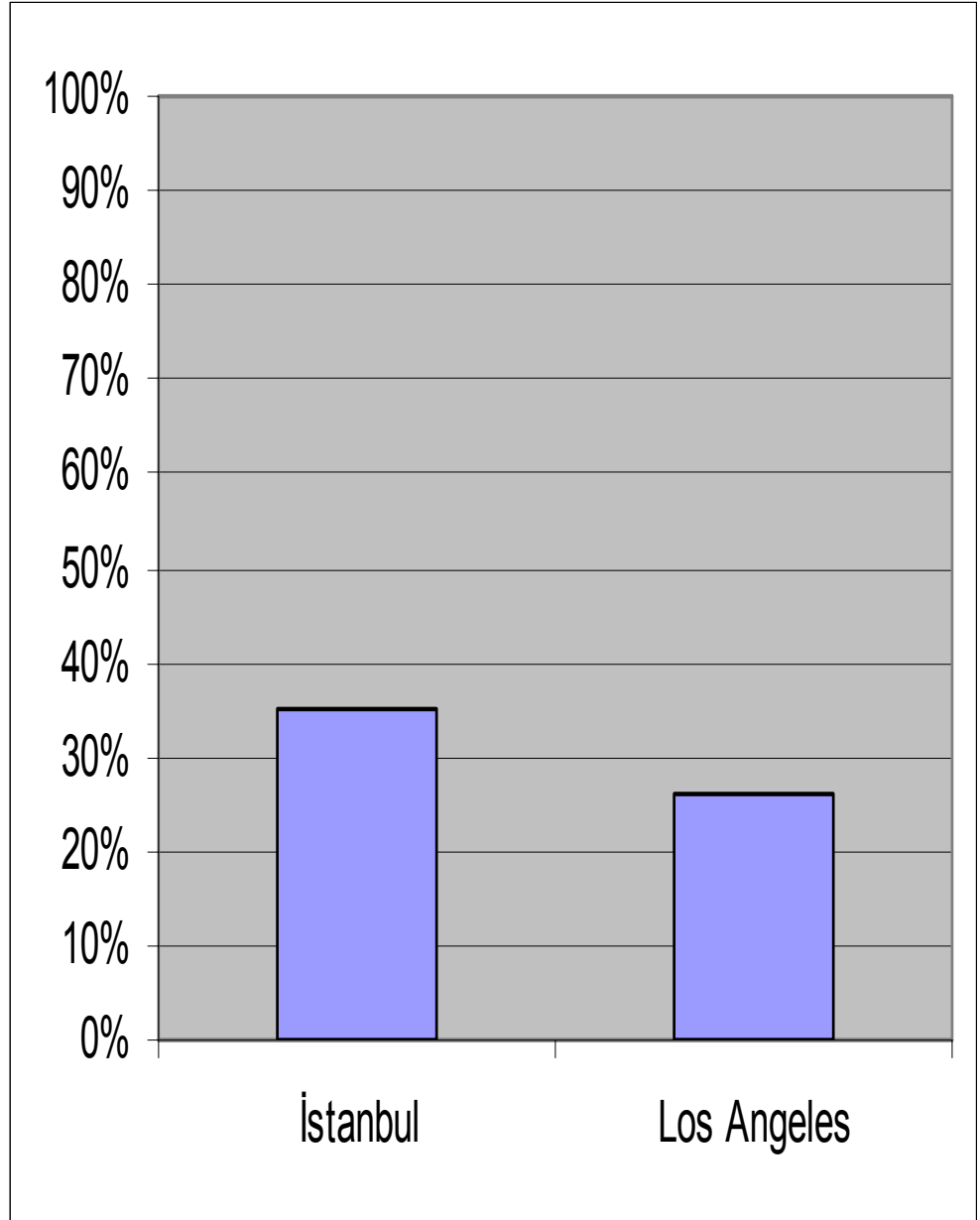
Çocuk suçluluğu konusunda gözümüze çarpan bir başka husus ise bu suçlarda iştirak oranının yüksek olmasıdır.¹⁶ Bu da bizi, çocuk suçluluğu ve mensup olunan grup arasındaki illiyet bağının gücünü görme anlamında ikna edici sonuçlara götürmektedir. Başlangıçta oyun grubu halinde ortaya çıkan bu küçük grup, zamanla çeteler haline gelmektedir. Kabadayılığın sağladığı prestij, yasaklanan şeyleri yapma heyecanı gibi olumsuz duygulara bir de gruba aidiyet kaygısı eklenince suç kaçınılmaz olmaktadır.

Çocuklar ve suç bağlamında dikkatle üzerine eğilmemiz gereken bir başka önemli husus, son yirmi yıldır dünyada ve Türkiye’de çocuk suçluluğu konusunda

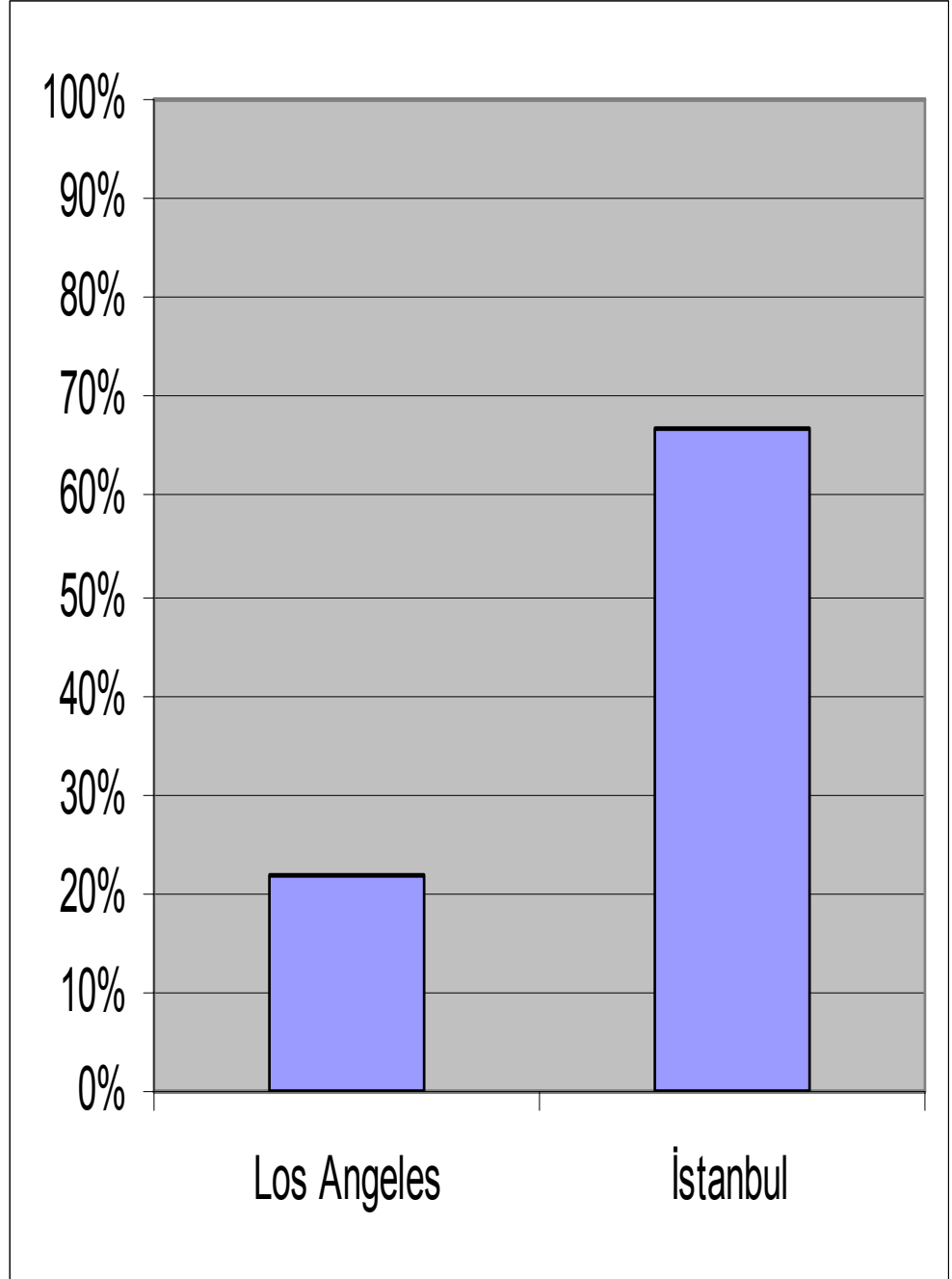
ciddi bir artış yaşandığı gerçeğidir.¹⁷ Bu durumu, suçlardaki genel artış ile de açıklamak mümkün değildir. Zira; son yirmi yıldır genel suçlarda bir artış yoktur! Çocuk suçluluğu konusundaki bu önemli artışın nedenlerinin, çok daha derinlemesine yapılacak sosyolojik ve psikolojik araştırmalar sonucu gün ışığına çıkarılabilecek kanısındayız.

Türkiye’de ve dünyada çocuk suçluluğunu mukayese etmenin yararlı olacağı kanısındayız. Ancak bu konuda yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır.¹⁸ Mukayese amacıyla hazırlanan ve Los Angeles ile İstanbul şehirlerini analiz eden bir araştırmadan yararlanacağız.¹⁹ Bu araştırma İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsünün Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanan Emniyet genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı’nın güvenlik birimlerine getirilen çocuklara ait İstanbul’a ilişkin verileri ve Los Angeles Sheriff ve Polis Departmanları’nın kentteki çocuk tutuklamalarına ilişkin verileri karşılaştırmaktadır. İstanbul ve Los Angeles’in demografik yapısı birbirine benzediği için bu araştırmanın yararlı olduğu kanısındayız:

Şekil 1: İstanbul ve Los Angeles'ta Yaşa Göre Nüfus Dağılımı

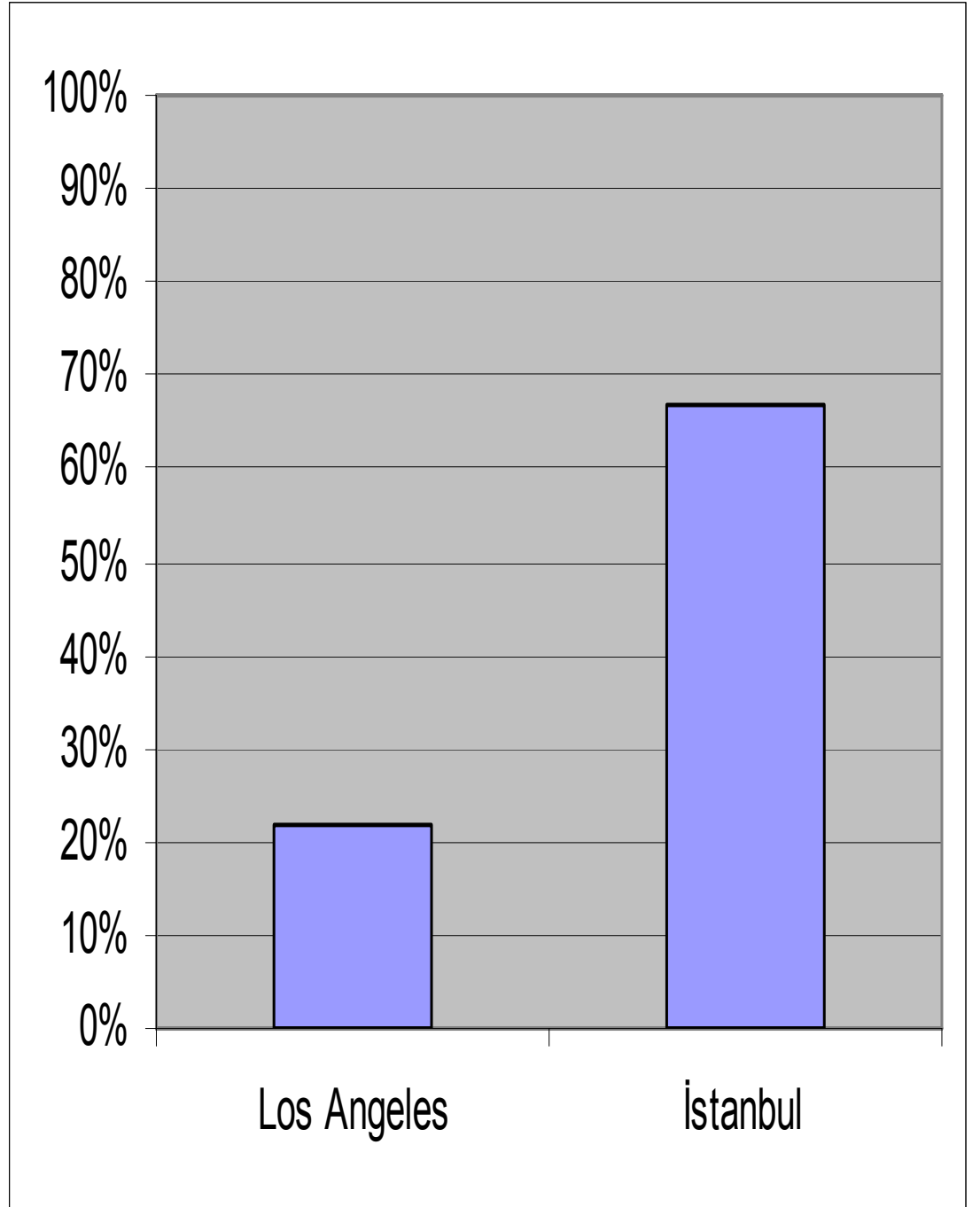

Şekil 2: Los Angeles ve İstanbul’da çocuklara isnat edilen “şiddet suçları”nın çocukların işlediği tüm suçlara oranı

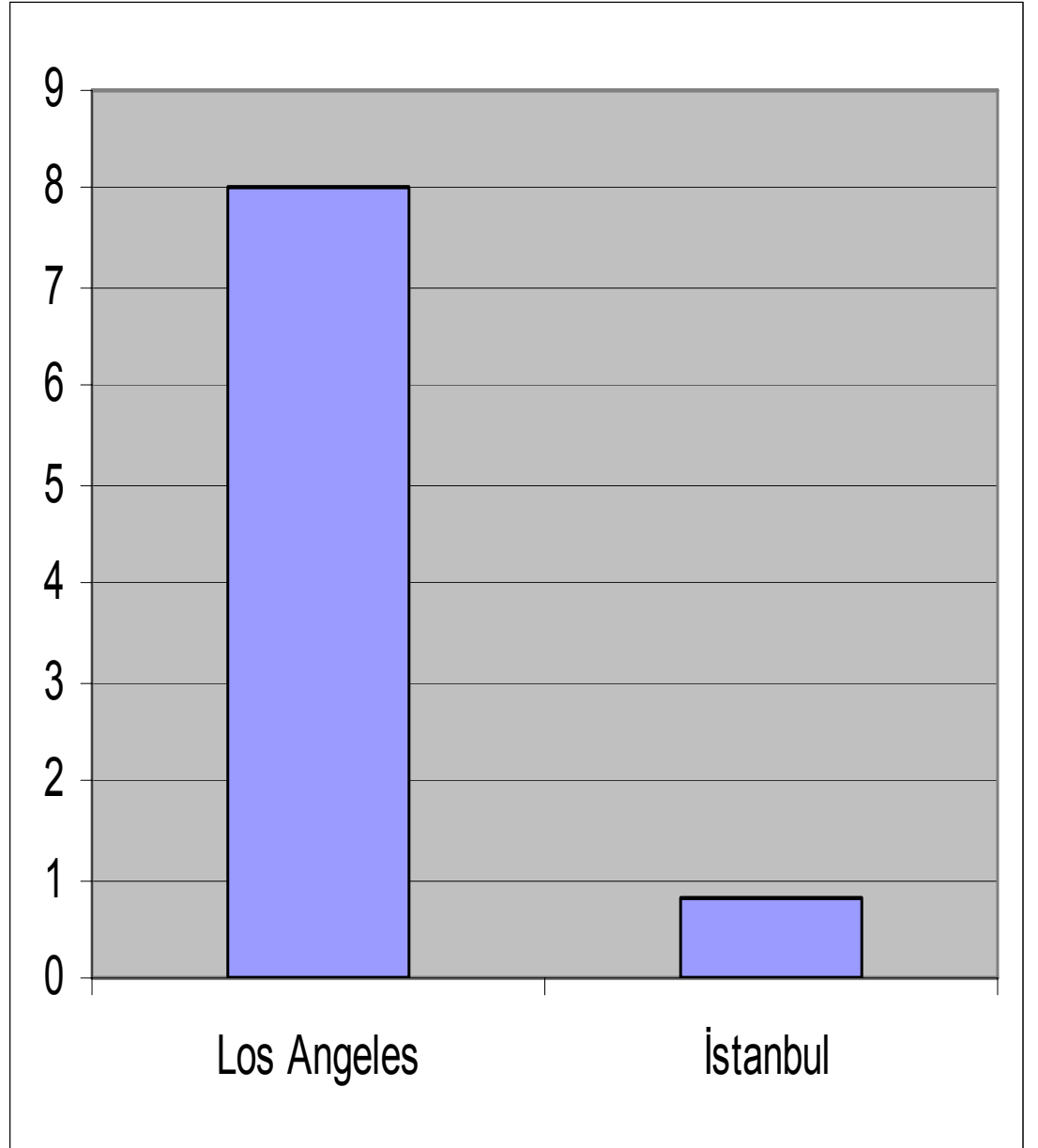

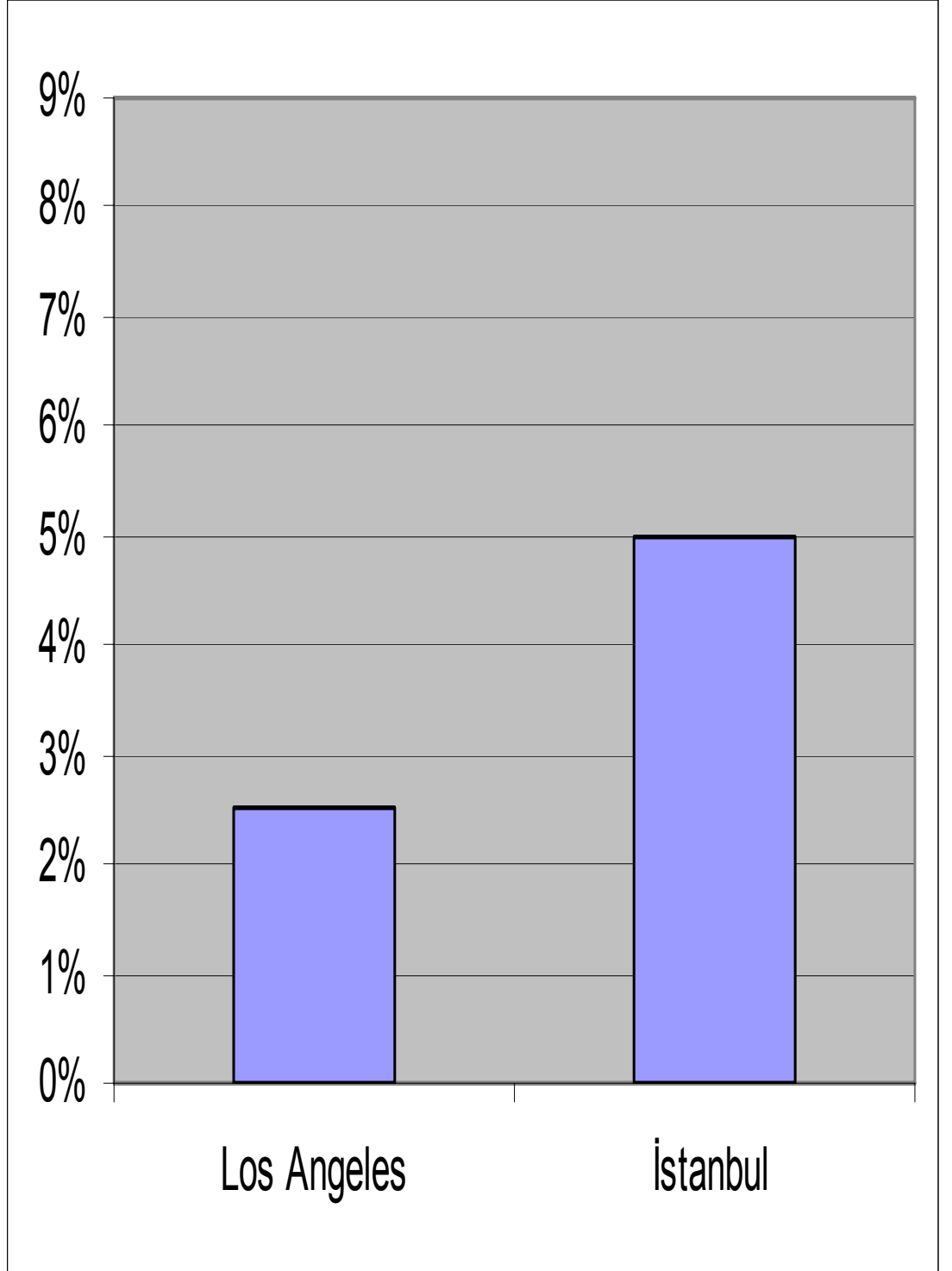
Şekil 3: Her 1000 suçlu çocuğa düşen adam öldürme suçu

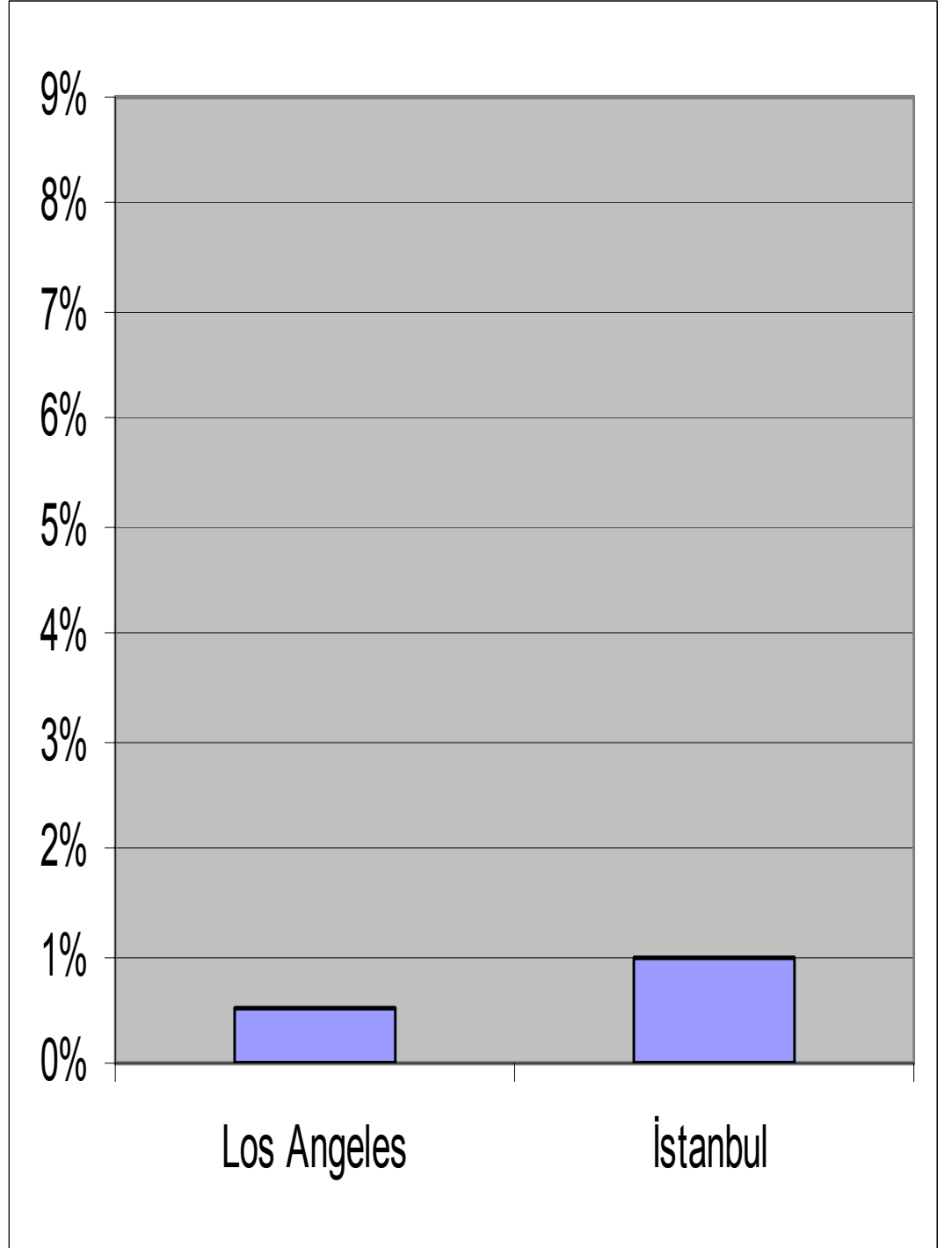
Şekil 4: Çocuklara İsnat Edilen Uyuşturucu Madde Kullanma Suçu

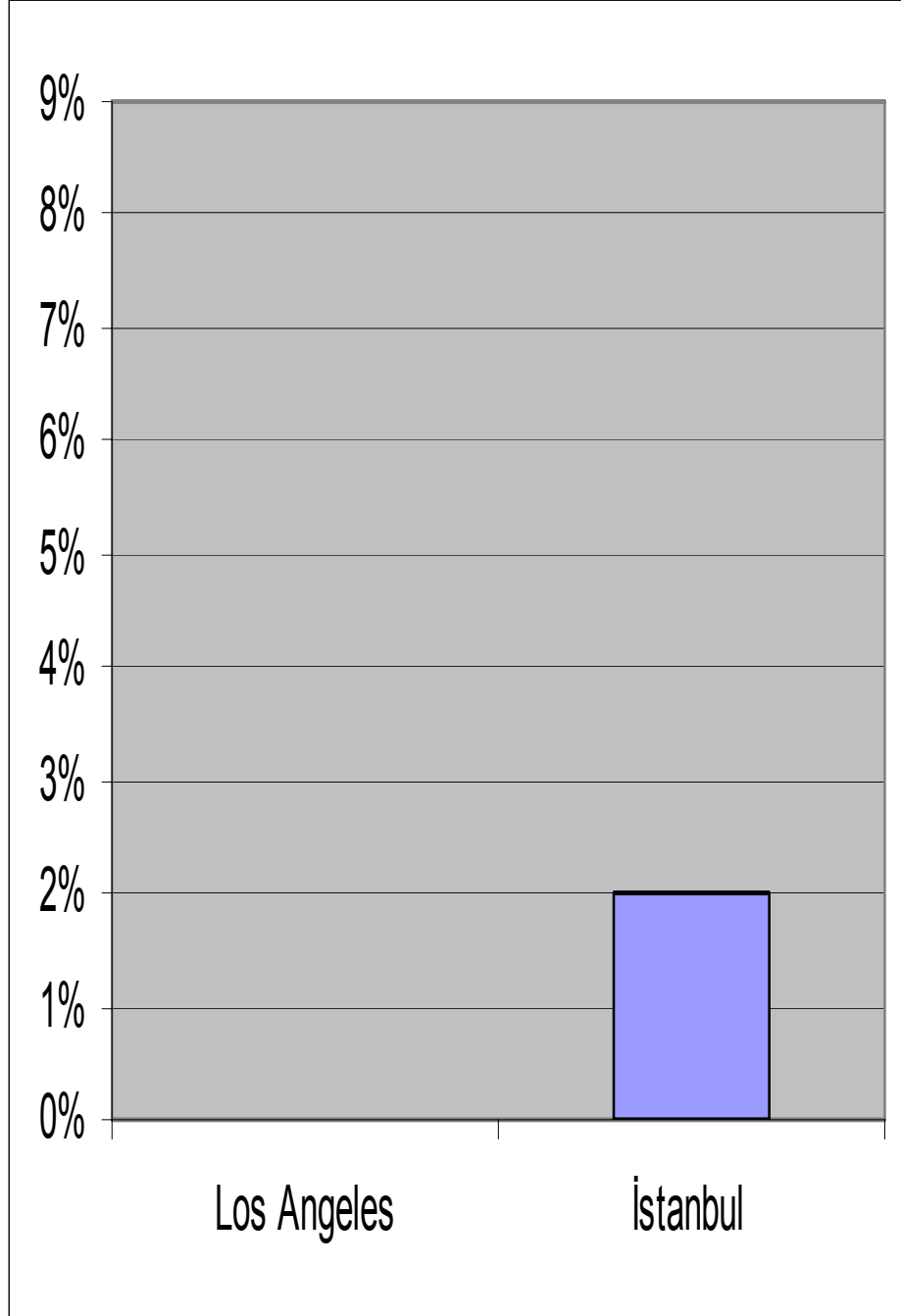
Şekil 5: Çocuklara isnat edilen silah taşıma suçu

Şekil 6: Çocuklara isnat edilen fahişelik suçu

Şekil 7: Çocuklara isnat edilen ırza geçme suçu

İstatistiklerden anlaşılacağı üzere İstanbul'da, Los Angeles gibi şiddet eğiliminin fazla olduğu bir ülkeye göre; adam öldürme, şiddet, silah taşıma suçları çok daha fazladır. Los Angeles'da ise uyuşturucu kullanım oranı İstanbul'a göre çok daha fazladır.

Suç işleyen çocuk profilini istatistiksel açıdan belirlemekte yarar var. Aşağıda Türkiye'ye ilişkin istatistikler verilmiştir.²⁰ Söz konusu araştırmaların bazen çelişki arz ettiğini de belirtmek gerekmektedir.

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların suçu işlemede teşvik olup olmadığına göre isnat edilen suç türünün dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	TEŞVİK VAR		TEŞVİK YOK		TOPLAM		
	n	%	n	%	n	%*	
Şahsa yönelik suçlar	1361	25,0	7323	36,0	8684	34,1	
Cinsel suçlar	368	7,0	1202	6,0	1570	6,1	
Mala yönelik suçlar	2580	48,0	8544	43,0	11124	43,7	
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	1080	20,0	3025	15,0	4105	16,1	
Toplam	n	5398	100,0	20094	100,0	25483	100,0
	**%	21,1		78,9		100,0	

$p \leq 0,001$

- sütun %, ** satır %

- Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların suçun işleniş şekline göre isnat edilen suçların dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	Tek Başına		Planlamadan birden fazla kişi ile		Planlayarak birden fazla kişi ile		TOPLAM		
	n	%	N	%	n	%	n	%*	
Şahsa yönelik suçlar	3412	39,0	4505	40,6	767	13,8	8684	34,1	
Cinsel suçlar	661	7,0	591	5,3	318	5,7	1570	6,1	
Mala yönelik suçlar	2722	31,0	4874	43,9	3528	63,6	11124	43,7	
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	2048	23,0	1124	10,1	933	16,8	4105	16,1	
Toplam	n	8843	100,0	11094	100,0	5546	100,0	25483	100,0
	**%	34,7		43,5		21,8		100,0	

$p \leq 0,001$

* sütun %, ** satır %

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların daha önce geliş sayısına göre

isnat edilen suç türünün dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	Gelmedi		Bir Kez		Birden Çok		TOPLAM	
	n	%	N	%	n	%	n	%*
Şahsa yönelik suçlar	7590	36,0	401	31,0	693	22,0	8684	34,1
Cinsel suçlar	1392	7,0	75	6,0	103	3,0	1570	6,1
Mala yönelik suçlar	8266	39,0	651	50,0	2207	69,0	11124	43,7
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	3768	18,0	162	13,0	175	6,0	4105	16,1
Toplam n	21016	100,0	1289	100,0	3178	100,0	25483	100,0
**%	82,5		5,1		12,5		100,0	

$p \leq 0,001$

* sütun %, ** satır %

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocuklarda bağımlılık yapıcı madde

kullananların yaş grubuna göre kullandıkları madde türü

MADDE TÜRÜ	≥ 11 Yaş		12-15 YAŞ		16-18 YAŞ		TOPLAM		
	n	%	N	%	n	%	n	%*	
Uçucu-çözücü madde	20	64,5	252	46,1	220	14,0	492	23,5	
Hap	5	16,1	11	2,0	31	2,0	47	2,2	
Alkol	5	16,1	201	36,7	1033	68,0	1239	59,1	
Esrar	0	0,0	19	3,5	86	6,0	105	5,0	
≥ 2 madde	1	3,2	64	11,7	150	10,0	215	10,2	
Toplam	n	31	100,0	547	100,0	1520	100,0	2098	100,0
	**%	1,5	26,1	72,4	100,0	100,0	100,0	100,0	

p≤0,001

- sütun %, ** satır %

- Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların daimi ikametine göre
isnat edilen suç türünün dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	KIR		KENT		TOPLAM		
	n	%	n	%	n	%*	
Şahsa yönelik suçlar	747	37,0	7937	34,0	8684	34,1	
Cinsel suçlar	177	9,0	1393	6,0	1570	6,1	
Mala yönelik suçlar	750	37,0	10374	44,0	11124	43,7	
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	348	17,0	3757	16,0	4105	16,1	
Toplam	n	2022	100,0	23461	100,0	25483	100,0
	**%	7,9		92,1		100,0	

$p \leq 0,001$

* sütun %, ** satır %

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların bağımlılık yapıcı madde kullanıp kullanmamalarına göre isnat edilen suç türünün dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	Madde kullanmıyor		Madde kullanıyor		TOPLAM		
	n	%	n	%	n	%*	
Şahsa yönelik suçlar	7896	34,4	788	31,0	8684	34,1	
Cinsel suçlar	1417	6,2	153	6,0	1570	6,1	
Mala yönelik suçlar	9889	43,1	1235	49,0	11124	43,7	
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	3741	16,3	364	14,0	4105	16,1	
Toplam	n	22943	100,0	2540	100,0	25483	100,0
	**%	90,0		10,0		100,0	

$p \leq 0,001$

- sütun %, ** satır %

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların cinsiyetlerine göre isnat edilen suç türünün dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	ERKEK		KIZ		TOPLAM		
	n	%	n	%	n	%*	
Şahsa yönelik suçlar	8175	34,4	509	30,0	8684	34,1	
Cinsel suçlar	1274	5,4	296	17,0	1570	6,1	
Mala yönelik suçlar	10475	44,1	649	38,0	11124	43,7	
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	3843	16,2	262	15,0	4105	16,1	
Toplam	n	23767	100,0	1716	100,0	25483	100,0
	**%	93,3		6,7		100,0	

$p \leq 0,001$

* sütun %, ** satır %

**Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların yaş gruplarına göre isnat
edilen suç türünün dağılımı**

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	≤ 11 Yaş		12-15 YAŞ		16-18 YAŞ		TOPLAM	
	n	%	N	%	n	%	n	%*
Şahsa yönelik suçlar	200	24,0	2355	29,9	5484	37,0	8039	34,0
Cinsel suçlar	25	3,0	348	4,4	1074	7,0	1447	6,1
Mala yönelik suçlar	569	68,0	4426	56,2	5353	36,0	10348	43,7
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	44	5,0	747	9,5	3054	20,0	3845	16,2
Toplam n	838	100,0	7876	100,0	14965	100,0	23679	100,0
**%	3,5		33,3		63,2		100,0	

p≤0,001

* sütun %, ** satır %

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların eğitim durumuna göre isnat

edilen suç türünün dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	İLKOKUL VE ALTI		ORTAOKUL MEZUN		LİSE MEZUNU		TOPLAM	
	n	%	N	%	n	%	n	%*
Şahsa yönelik suçlar	5875	31,1	2171	44,0	507	40,0	8553	34,0
Cinsel suçlar	1129	5,9	335	7,0	87	7,0	1551	6,2
Mala yönelik suçlar	9510	50,3	1329	27,0	169	13,0	11008	43,7
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	2399	12,7	1126	23,0	515	40,0	4040	16,1
Toplam n	18913	100,0	4961	100,0	1278	100,0	25152	100,0
**%	75,2		19,7		5,1		100,0	

$p \leq 0,001$

- sütun %, ** satır %
- Eğitim durumu ilinmeyeler değerlendirme dışı bırakılmıştı.

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocuklardan eğitim görenlerin okul durumlarına göre isnat edilen suç türünün dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	Halen bir okula devam edenler		Terk		Mezun		TOPLAM	
	n	%	N	%	n	%	n	%*
Şahsa yönelik suçlar	1987	44,2	678	30,0	4173	29,0	6838	31,9
Cinsel suçlar	224	5,0	163	7,0	1065	7,0	1492	6,9
Mala yönelik suçlar	1461	32,5	1101	47,0	6757	46,0	9319	43,5
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	825	18,3	377	16,0	2612	18,0	3814	17,8
Toplam n	4497	100,0	2319	100,0	14607	100,	21423	100,0
**%	21,0		10,8		68,2	0	100,0	

$p \leq 0,001$

Okul durumu bilinmeyenler değerlendirme dışı bırakıldı

* sütun %, ** satır %

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocukların birlikte yaşadığı kişilere göre

isnat edilen suç türünün dağılımı

İSNAT EDİLEN SUÇ TÜRÜ	Öz ane-baba		Ebeveynler- den biri üvey		Ebeveynler- den biri yok		Ebeveynler -den yoksun		Toplam		
	n	%	n	%	N	%	n	%	n	%*	
Şahsa yönelik suçlar	7296	36,3	18	28,0	700	32,3	409	19,0	8988	34,2	
Cinsel suçlar	1114	5,5	39	6,0	158	7,3	244	11,0	1555	6,1	
Mala yönelik suçlar	8473	42,1	352	53,0	953	44,0	1196	54,0	10974	43,7	
Devlete karşı ve kanunlara uymama şeklinde işlenen suçlar	3226	16,0	85	13,0	354	16,4	355	16,0	4020	16,0	
Toplam	n	20109	100,0	659	100,0	2165	100,0	2204	100,	25173	100,0
		80,0		2,6		8,6		8,8	0		100,0

%**										
-----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

$p \leq 0,001$

Birlikte yaşadığı yer ve kişiler bilinmeyenler değerlendirme dışı bırakıldı.

* sütun %, ** satır %

Son olarak, okul çocuklarının davranış bozukluğuna ilişkin bir tabloya yer vermek istiyoruz. Ancak bu tablonun ortaya çıkmasında asıl suçlunun çarpık eğitim sistemi ve okul yönetimi ile eğitimciler olduğu inancımızı vurgulamadan geçmeyeceğiz.

SUÇUN NİTELİĞİ	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Toplam
Ders huzurunu bozmak	5	2		1	5	2	15
Öğrenci dövme	1	2	1	5	1	2	12
Arkadaşını rahatsız etmek	1	2	2	2			7
Sigara içmek	1	1				5	7
Öğretmene saygısızlık	1		2	1	1	1	6
Okuldan kaçmak						4	4
Derse girmemek / geç girmek	3						3

Okul malına zarar vermek	1	1					2
Kopya çekmek		2					2
Toplam	13	10	5	9	7	14	58

İstatistiklerden anlaşılacağı üzere, çocukların işlediği, özellikle mala karşı suçlarda teşvik vardır. Bu da çocukların büyük ölçüde kullanıldıkları sonucuna ulaşmamıza neden olmaktadır. Mala ve şahsa yönelik suçların çoğunun iştirak halinde işlendiğini görmekteyiz. Bu da bizi, çocuk çeteleri üzerine düşünmeye sevk etmelidir. Yine, mala yönelik suçlarda çocukların, maddi durumu kötü ailelerden geldiklerini görmekteyiz. Dikkatimizi çeken bir başka ilginç husus uyuşturucu madde kullanımına ilişkindir: Yaşları on sekize yakın çocukların alkol kullandıklarını, daha küçük çocukların ise, uçucu-çözücü madde kullandıklarını görmekteyiz. Hap kullanımı bunlara göre daha az miktardadır. Suça sürüklenen çocuklarda belirgin bir cinsiyet ayrımı yoktur. Büyük bölümünün, özellikle mala karşı suçları işleyenlerin, eğitimlerini yarıda bıraktıklarını ve parçalanmış ailelerden geldiklerini söyleyebiliriz.

Her ne kadar klişeleşmiş ya da yerine getirilmesi mümkün olmayan bir temenni gibi görünse de, suç işlemiş çocukları cezalandırma amacı taşıyan bir takım yaptırımlar uygulamak yerine onları eğitici, sevgi ve ilgi eksikliklerini giderici ve onları topluma kazandırmaya yönelik tedbirler alınması zorunluluğuna paralel uygulamaların bir an önce hayata geçirilmesi gerektiği kanısındayız. Bu hedefe

yönelebilmek için her şeyden önce çocuk suçluluğunu soyut suç kavramı içinde düşünmemek, bu olguya psiko-pedagojik açıdan yaklaşmak gerekmektedir. Unutulmaması gereken bir diğer husus ise, çocuk suçluluğu sorunsalının sadece hukuksal ve polisiye tedbirlerle çözülemeyeceği, bir an önce sosyal politikaların oluşturulup uygulamaya geçilmemesi halinde yarın çok geç olabileceği gerçeğidir.

Uygulanacak sosyal politikaların yanı sıra, okullarda suçluluğun önlenmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler, okulda güvenliği sağlamaktan öğrencilerin stres ve öfke yönetimi eğitimi almalarına kadar geniş bir yelpazeyi istihdaf etmelidir. Son zamanlarda liselerde artan şiddet olayları sorunun ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla, kanaatimizce, çocuk suçluluğu konusundaki asıl çaba, çocukların cezalandırılması üzerine değil, suçluluğun önlenmesi üzerine odaklanmalıdır. Dr. Kepenekçi ve Dr. Özcan, çocuk suçluluğunun önlenmesi konusunda aileye öğretmenlere ve genel olarak topluma düşen görevleri şöyle özetlemektedirler:²¹

1. Çocuklara zaman ayırmak, yetişkinler, çocukları toplumun değerli bir üyesi olmaları için desteklemeli, onların bilgi ve yeteneklerini değerlendirmeli, başarılarını ödüllendirmelidir.

2. Çocuğa olumlu ve yetişkin rol modelleri sunmak, güçlü ailelerin, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinin oluşmasına çalışmak. Yetişkinler ve çocuklar arasındaki olumlu ilişki, çocuk suçluluğunun önlenmesi açısından son derece önemlidir.

3. Paylaşımçı toplumsal değerleri desteklemek, çocuklara, toplumun hangi davranışları hoş görüp, hangilerini hoş göremeyeceği ile ilgili açık ve tutarlı mesajların verilmesi gerekmektedir.

4. Öğrencilere okul saatleri dışında (akşamları, hafta sonları ve yazları) yeteneklerini geliştirebilecekleri değişik etkinlikler sunmak.

5. Öğrencilere yarım gün çalışma ya da ders saatleri dışında çalışma olanakları sunarak onların para kazanmalarını sağlamak.

6. Suçluluğun önlenmesinde, bu alanda yapılan araştırmalar ve uygulamalar sonunda elde edilen bulgulardan etkili ve uygun bir şekilde yararlanmak.

7. Suç önleme çalışmalarını bir program çerçevesinde yürütmek.

8. Çocuk suçluluğunun önlemede başarısız kanıtlanmış programları desteklemek ve uygulamak.

9. Suçluluğu önleme programları için para ve diğer kaynaklar (bağışlar, hediyeler, uzman desteği vb.) bulmak

10. Suç işlemiş çocukları dinlemek ve onlarla sürekli iletişim halinde olmak. Bu çocukların anlattıkları ile alay etmemek, anlatılanlar karşısında yorumları dikkatli yapmak sorular sorarken öğrencinin sadece cevap vermesine değil aynı zamanda bu sorular sayesinde bir şeyler öğrenmesine çalışmak da gerekmektedir.

11. Çocuk suçluluğu ile ilgili tüm tarafları (çocuklar, aileler, okul yöneticileri, yasa koyucular, yargıçlar, eğitimciler, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları vb.) soruna çözüm aramak için bir araya getirmek.

12. Suçun önlenmesi alanında çalışan örgütler arasında bir iletişim ve işbirliği ağı oluşturmak.

13. Bu alanda çalışırken güçlüklerle ve beklenmedik durumlara hazır olmak.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi konusunda beynelmilel platformda atılan önemli bir adım “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Rehber Kuralları’nın (Riyad Rehber Kuralları) (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency) (THPe Riyadh Guidelines) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14.12.1990 tarih ve 45/112 sayılı kararla kabul edilmesidir.

Temel ilkelerine değinmekte yarar vardır:

1. Çocuk / (küçük) suçluluğunun / (suç/kabahat işlemesinin) önlenmesi, toplum içinde suçun önlenmesinin temel bir parçasıdır/ (unsurudur). Hukuka uygun, sosyal bakımdan yararlı faaliyetlerde bulunulması ve toluma ve yaşama dair anlayışa yönelik olarak insani / (hümanistçe) bir yönelimi / (yaklaşımı) benimsemek suretiyle, genç kişiler suç teşkil etmeyen / (non-criminogenic) davranışları geliştirebilir.

2. Çocuk suçluluğunun önlenmesinin başarılı olması, erken dönem çocukluktan başlayarak çocukların kişiliklerine saygı gösterilmesi ve kişiliklerinin geliştirilmesiyle, yeni yetmelerin uyumlu gelişimini sağlamada toplumun bütününe payına düşen çabaları gerektirmektedir.

3. Bu Rehber Kuralların yorumlanması amaçları bakımından, çocuk-merkezli bir yönelim / (yaklaşım)= takip edilmelidir. Genç kişiler, toplum içinde faal bir role ve paydaş / (ortak) konumuna sahip olmalıdır ve sadece / (salt) sosyalleşmenin yahut kontrolün muhatapları / (konuları) olarak görülmemelidir.

4. Bu Rehber Kuralların ulusal hukuk sistemleri uyarınca uygulanmasında, erken dönem çocukluktan başlayarak genç kişilerin esenliği herhangi bir önleyici programın odağı olmalıdır.

5. Suçluluğu önlemeye yönelik olarak ilerlemeci nitelikli politikalar ve önlemlere dair sistemli çalışma yapılması ve bunların değerlendirilmesi hususlarında bir ihtiyaç bulunduğu ve bunun önem taşıdığı kabul edilmelidir. Bunlar / (bu politikalar ve önlemler), çocuğun gelişiminin ciddi şekilde zarar görmesine yol açmayan ya da başkalarına zararı dokunmayan davranıştan ötürü bir çocuğu suçlu ya da cezalı duruma sokmaktan kaçınmalıdır. Bu tür politikalar ve önlemler, aşağıdaki hususları ele almalıdır:

a) İmkanların / (fırsatların), özellikle de eğitim imkanlarının sağlanması, genç kişilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması ve özellikle aşırı şekilde tehlike ya da sosyal risk altında bulunan ve özel bakım ve korumaya ihtiyaç duyan genç kişiler olmak üzere, bütün genç kişilerin kişiliklerinin gelişimini güvence altına almak için destekleyici bir unsur / (çerçeve) olarak hizmet sunulması;

b) Kanunlar, süreçler, kurumlar, olanaklar temelinde ve suçların işlenmesine yol açan dürtüyü, ihtiyacı ve fırsatı yahut suç işlenmesini ortaya çıkartan koşulları

azaltmayı amaçlayan bir iletişim ağı dağıtım sistemi temelinde, suçluluğu önlemek için ihtisaslaşmış anlayış ve yaklaşımlar;

c) Genç kişinin bir bütün olarak menfaatini öncelikli olarak takip eden ve adaleti ve hakkaniyeti / (eşitliği) kendine rehber alan resmi müdahale;

d) Bütün genç kişilerin güvence altına alınması.

e) Bir bütün olarak sosyal normlar ve değerler ile bağdaşmayan çocukça davranış ya da tavrın, çoğu kez erişkin olmamanın ve büyüme sürecinde bulunmanın bir parçasını teşkil ettiğinin ve bu durumun, bireylerin çoğu bakımından yetişkinliğe geçişle birlikte kendiliğinden ortadan kalktığı göz önünde bulundurulması,

f) Uzmanların benimsediği baskın görüşe göre, bir küçüğün “sapkın”, “suçlu” ya da “suça yatkın” / (“suç işlemenin eşiğinde” / (pre-delinquent) şeklinde mimlenmesini, sıklıkla genç kişilerde arzu edilmeyen bir sürekli davranış eğiliminin / (tarzının) gelişmesine katkıda bulunduğunun farkında / (bilincinde) olunması.

6. Topluluk-temelli / (toplulukça yürütülen= hizmetler ve programlar, bilhassa bu tür kuruluşların henüz ihdas edilmemiş bulunduğu yerlerde, küçük suçluluğunu önlemek için geliştirilmelidir. Sosyal kontrole dair resmi kuruluşlar, sadece en son başvurulacak bir çare/ (araç) olarak kullanılmalıdır. / (Yararlanılmalıdır)

Şüphesiz, iş bu bildirgeyi hayata geçirecek daha işlevsel tedbirler alınmadıkça, söylenenler kağıt üzerinde kalmaya mahkumdur.

Bu noktada, özellikle ülkemiz açısından çok önemli bir soruna daha değinmemiz gerektiği kanaatindeyiz. Ülkemizde, medya ve polis tarafından çocuğun yargısız infazı halen kanayan bir yaradır. Çok büyük bir sıklıkla ve sorumsuzlukla deşilen bu yarayı yaşanmış bir örnek olayla somutlaştıralım:

Bir bölgede cinayet işlenmiştir. Yakınlarda bir caddede, on üç yaşında bir çocuk elinde bıçakla koşarken görülmüştür. Adı Fuat N.'di. Polis tarafından yakalanmıştır.

Söz konusu cinayet, bu tezin yazarının da bir zamanlar aynı politik dergide köşe yazarlığı yaptığı Üzeyir Garih cinayetidir.

Fuat, medya tarafından adeta linç edilmiş, sapık, katil, tinerci vs... damgası ile dağlanmıştır. Televizyonlar görüntülerini buzlayarak (bazıları bunu bile yapmadı) yayımladı, gazeteler ismini manşetlere taşıdı.

Nihayet asıl katil Yener Yermez yakalandı. Fuat serbest bırakıldı. Ancak "hayatı"nı, bıraktığı yerde bulamadı.

Onu etik dışı ve sorumsuzca manşetlere taşıyan gazeteler bir özür dileme gereğini bile duymadılar.

Çocuk Hakları Sözleşmesi m 16: "Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız olarak saldırılamaz. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır" demektedir. Aynı sözleşme 40. maddesinde şöyle devam etmektedir:

1. Taraf devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak taraf devletler özellikle şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasının ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanunu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir.

- Haklarında suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

- Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da vasileri kanalı ile haberli kılmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

- Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatın gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak.

Olay günü Fuat, kokoreççiden bedava ekmek arası istemişti. Kokoreççi ise bıçağının bileyleyerek kendisine getirilmesi şartıyla kabul etmişti!

Batı'daki uygulamalara bakıp ders çıkartmamız gerekmektedir. İngiltere'de bir çocuk yakalandığında, görevli polis, şüpheli çocuk ve ailesi hakkında bir form doldurur.²² formun bir nüshası polisin çocuk birimine (juvenile section), bir diğer nüshası ise sosyal hizmetler uzmanına gönderilir. Polis, formun kenarında, sosyal hizmet uzmanına hitaben görüşmelerin bildirir, ayrıca ona telefonla bilgi verir. Sosyal hizmet uzmanı gerekli araştırmayı yaparak polise, şüpheli çocuğun ailesi, eğitim durumu ve okuldaki davranışları hakkında bilgi verir. Bütün kovuşturma sırasında çocuğa psikolojik destek sağlanır. Medyadan uzak tutulur.

Tezimin ana düşüncesi, çocuğa intikamcı biçimde cezalandırmak yerine onu anlamak ve topluma kazandırmak etrafına örülmüştür. Öyle bir toplumsal kontrol mekanizması oluşturmalıyız ki kolluk güçlerinden medyaya kadar kimsenin haksız, sorumsuz ve önyargılı davranmasına izin vermemeliyiz. Aksi takdirde, Shakespeare'in "Yaşlı Çoban"ından daha yüksek bir seviyede olamayız. Ne diyordu Yaşlı Çoban, Bir Kış Masal'ında: "On ile yirmi üç yaş arasının olmasını istemezdim, veya gençlerin bu zamanın tümünü uyuyarak geçirmelerini isterdim; zira bunların arasında, fahişelere çocuk sağlamaktan, yaşlıları kızdırmaktan, soymaktan ve itip kakmaktan başka bir şey yoktur."

Bu bölümü noktalarken son sözü Yörükoğlu'na bırakmamızda fayda var: "Görüldüğü gibi suç işleyen çocuk yoktur, suça itilen çocuk vardır. Suça yönelen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur. Suçlu denen çocuk daha baştan, vazgeçilmez bir çok hakkından

yoksun bırakılan, dolayısıyla yasa dışı yollardan hakkını almaya zorlanan çocuktur.

Ezilmişliğine, itilmişliğine bilinçsizce tepki gösteren çocuktur.²³”

Dipnotlar

- 1) BENNETT, I. – Delinquent and Neurotic Children- Tavistock Pub. – London, 1960 – s. 155.
- 2) BALO, Yusuf Solmaz- Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması- Seçkin Yayınları- Ankara, 2005- s. 112.
- 3) a.g.e., s. 112.
- 4) BURT, C.L.-The Young Delinquent- Appleton- New York, 1925- s. 210.
- 5) YÖRÜKOĞLU, Atalay- Değişen Toplumda Aile ve Çocuk- Özgür Yayınları- kısım 2000- s. 213.
- 6) YÖRÜKOĞLU, Atalay- Gençlik Çağı- Mart 2000- s. 304.
- 7) a.g.e., s. 306
- 8) a.g.e., s. 308
- 9) a.g.e., s. 308
- 10) BOWLBY, J.-Child Care and the Growth of Love Penguin Boks- 19656- s. 415.
- 11) YAVUZER, Haluk – Çocuk ve Suç- Altın kitaplar Yayınevi – 1982- s. 21.
- 12) a.g.e., s. 337
- 13) a.g.e., s. 48

- 14) I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu-
Ankara 2002- s. 79.
- 15) a.g.e., s. 80
- 16) YOKUŞ SEVÜK, Handan- Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından
Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım- Beta- Kasım 1998,
İstanbul- s. 17.
- 17) I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu –
Ankara 2002- s. 216
- 18) a.g.e., s. 215
- 19) a.g.e., s. 213
- 20) a.g.e., s. 363
- 21) a.g.e., s. 260
- 22) II. Uluslararası Ankara 2003, s. 67.
- 23) YÖRÜKOĞLU-Değişen Toplumda...- s. 214.

2. Çocuk Mahkemeleri

Çocuk ceza yargılaması alanında hümaniter gelişmeler sonucu, çocuk suçlunun bir sui generis suçlu olduğu yönünde fikir birliğine varılmıştır. Bu nedenle çocuğun, yetişkinlerle aynı mahkemede yargılanması kamu vicdanını rahatsız eden bir durumdur.

İlk çocuk mahkemesi ABD’de Masscahusets’de 1878 yılında ikincisi Chicago’da 1899’da kurulmuştur.¹ İngiltere’de 1905, Kanada ve Portekiz’de 1911, Fransa ve Belçika’da 1922, Avusturya’da 1919, Hindistan’da 1920, Hollanda’da 1922, Brezilya ve Japonya’da 1923, Yunanistan’da 1924, Meksika’da 1926, Şili’de 1928 ve İtalya’da 1934’te çocuk mahkemeleri oluşturulmuştur.

Türkiye’de çocuk mahkemeleri ile ilgili ilk kanun tasarısı 1945’te hazırlanmış, ne var ki kanun ancak 1979’da çıkarılabilmiş ve 1982’de yürürlüğe girmiştir.² Sadece bu tarihlerden bile ülkemizin dünyadan bu konuda ne kadar gerilerde olduğunu anlayabiliyoruz.

Halen Ankara, İstanbul, İzmir, Trabzon, Kocaeli ve Diyarbakır illeri ile Bakırköy, Beyoğlu, Kartal ve Üsküdar ilçelerinde on dokuz çocuk mahkemesi kurulmuş olup bunların on altısı faaliyettedir.

Yukarıda “çocuk mahkemeleri” şeklinde bir üst başlık kullandık. Teknik bir tasnife gidecek olursak çocuk mahkemelerini

1. Çocuk mahkemeleri

2. Çocuk ağır ceza mahkemeleri

şeklinde sıralayabiliriz. Çocuk mahkemeleri, sulh ceza ve asliye ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlara bakar. Çocuk mahkemelerinde Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Çocuk ağır ceza mahkemeleri, ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlara bakar. Heyet halinde teşekkül eder. Cumhuriyet savcısı bulunur.

Çocuk mahkemelerine hakimlerin atanmasında titizlikle davranılması gerektiği, Çocuk Kuruma Kanunu m 28’de hükme bağlanmıştır. Buna göre;

1. Mahkemelere, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış hakimler ve Cumhuriyet savcıları arasından Hakimler ve savcılar Yüksek Kurulu’nca atama yapılır.

2. atamalarda istekli olanlarla daha önce bu görevlerde bulunmuş olanlara öncelik tanınır.

3. Herhangi bir nedenle görevine gelemeyen hakimın yerine bu hakim görevine başlayıncaya veya Hakimler ve savcılar Yüksek kurlu’nca yetkilendirme yapılıncaya kadar, o yerdeki hakimlerden hangisinin bakacağı, birinci fıkrada aranan nitelikler de gözetilerek adli yargı adalet komisyonu başkanınca belirlenir.

28. maddenin TBMM Adalet Komisyonu’nda görüşülmesi çok ilginç ve ders verici tartışmalara vesile olmuştur. Aşağıda bu görüşmenin tam metnini veriyoruz:

Başkan: 28’inci maddeyi okutuyorum.

(madde 28 okundu)

Başkan: Madde üzerinde söz talebi?....

Ömer Bey, buyurun

Ömer Uğur Gencay: 28'nci maddenin birinci bendinde tercihen sözcüğünden sonra evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ibaresinin eklenmesini talep ediyorum.

Bunun gerekçesini de, aile mahkemeleri hakimleri nitelikleri arasında tercihen evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş olması koşulu aranmaktadır. Bu özelliklerin çocuk hakimlerinde öncelikle bulunması gerekmektedir. Çocuk sahibi bir çocuk hakiminin tercih sebebi olmasında çocuğun yararı açık, seçiktir.

Takdirlerinize arz ederim.

Başkan: Buyurun Seda Hanım.

Seda Akço: Efendim, bu, aslında, Meclis'te daha önce de tartışılmış bir konu. 1989 tarihli tasarının Meclis tutanaklarında da görülecektir bir tartışma. Çocuk sahibi olmak veya evli olmak, çocuk konusunda uzman olmanın yerine geçebilecek bir şey değil, hiç bunların göstergesi değil. Aranılması gereken şart, çocuk hukuku, çocuk psikolojisi ve suçun önlenmesi konularında uzmanlıktır.

Aslında, o tutanakta mesela şunlar da yazıyor, gerekçesine geçmiş durumda kanunun, bizzat evli ve çocuk sahibi olmanın kendisi aleyhe sonuç doğurabilir. Çocuğuyla ilişkileri bakımından eğer yeterli bir bağ kuramıyorsa ki, bunun örnekleri

de oldu geçmişte. O açıdan yani, bu şart, ocuk mahkemeleri hakimleri için bir özellik ifade etmemektedir. Böyle bir şart hiçbir mevzuatta da yoktur.

Başkan: Niyazi Bey.

Niyazi Güney: Ben, Barolar Birliği Temsilcisi arkadaşımızın görüşlerine katılıyorum, buradaki ayırıcı özellik ocuk sahibi olmak değil, ocuk hukuku alanında uzmanlaşmaktır. Kaldı ki, çocuğun haklarını koruyan insanın mutlaka ocuk sahibi olması gerektiği konusunda da böyle bir şey yok. ocuğu olmayan insan da pekala çocuğun haklarını koruyabilir, hakimlik yapabilir, ocuk davalarına bakabilir. O bakımdan, böyle bir ayırımın konulması gerekmiyor bizce.

Başkan: Bir de, çocuğunu o hale sokan anne babalar da var.

Hakkı Bey, buyurun.

Hakkı Köylü (Kastamonu): Sayın Başkan, şimdi, aile sahibi olması, eş evli ve ocuk sahibi olmasının zaten bu mahkemeye atanmasında bir engel hali yok. Ola ki, varsa böyle bir şey, esasında, bu atamalarda göz önünde bulundurulur, ancak; biz bunu tercihen veya zorunlu hale getirdiğimiz takdirde zaten aile mahkemelerinde o saydığımız vasıflarda hakim bulamadık ve çok sıkıntı çektik, üstüne ikinci bir sıkıntı daha ekleyeceğiz ve uygulanamaz hale getireceğiz. Bu bakımdan, bu düzenleme yeterli ve doğru diye düşünüyorum.

Başkan: Ömer Bey, buyurun.

Ömer Uğur Gencay: Ben mutlaka aranmalı demedim, zaten, kanunun metninde tercihendir. Yani bugün bir ocuk sahibi hakim varken, yüksek kurulun

çocuk sahibi olmaya birinin atanmasını tercih etmesi mümkün değil. Zaten bu özellikleri, çocuk hukuku alanında uzmanlaşması konusu, aile mahkemesine ilişkin ayrıca belirtilmiş, yani lisans üstü eğitim yapmış olmanın bir özellik olduğunu söylüyor. Eğer, aynı gerekçeler bu kanun için de geçerli olacak ise, çocuk sahibi bir hakim varsa tercihen, mutlaka kelimesi zaten tarafımızdan telaffuz edilmedi.

Başkan: Maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Komisyonunda yapılan istişare son derece mantıklı ve çok yönlüdür. Çıkan sonuca katılmamak ise elde değildir.

Çocuk Haklarına Dair sözleşme'nin 40. maddesinin 1. fıkrası, çocuk ceza yargılamasının nasıl bir ekseninde yapılacağı ve ne tür bir misyon üstlenmesi gerektiği konusunda önemli bilgiler vermektedir: "Taraflar devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden toplumla kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler."

Çocuk mahkemelerinde bulunması gereken nitelikler şöyle sıralanabilir:³

1. İyileştirme felsefesi
2. Yasal haklar doğrultusunda izlenecek yöntem

3. Çocuklarla ilgilenen sosyal hizmet servislerini özellikle yargılama öncesi kullanma

4. Karar vermede tanı ve tretman için sosyal bilimlere önem verme.

5. Sosyal kontrol yöntemi olarak hapsetmekten kaçınma

6. Yargılama sonrası program ve hizmetleri geliştirme

Kanımızca, çocuk mahkemelerinin en önemli özelliği, yargılamadaki temel felsefenin bireysel (özel) yargılama olmasıdır. Bunun anlamı; mahkemenin görevini yaparken çocuğu cezalandırma saiki ile hareket etmemesi, suçü çocuktan bağımsız soyut bir kavram olarak düşünmemesi, yargılama sırasında çocuğun kişiliğini tanımaya çalışması, bünyesinde tıp, sosyoloji ve psikoloji gibi insan davranışlarını ilgilendiren bilimlerin uzmanlarına yer vermesi ve cezalandırıcı olmaktan çok iyileştirici ve önleyici olmasıdır.

Bu noktada, çocuk mahkemelerinin kuruluşu ve temelinde yatan felsefeden bahsedecek olursak, aynı zamanda, “tek” kişinin, bu kişi kim olursa olsun, istediğinde neler başarabileceğini de aktarmış oluruz. 19. yüzyılda ABD’de bir adam yaşadı. Adı John Augustus. Ayakkabı boyacısı!... 1841 yılında, iki bin çocuk ve yetişkin suçluya kefil olmuştur! “Gözetim” müessesesini ortaya atmış ve bu süreç boyunca suçlu çocuk ve yetişkinleri denetleme görevini üstlenmiştir.⁴ 1860’lara gelindiğinde, bazı dernek ve kurumların da işbirliği ile gözetim müessesesi kurumsallaşmıştır. 1878 yılından itibaren mahkemelere gözetim memuru atanmaya başlamıştır. Özellikle çocuk mahkemelerinde uygulanan sosyal inceleme raporlarından yararlanma tekniğinin temelini bu olaylar oluşturmuştur.

Kanımızca, hukuk ve insan hakları alanındaki gelişmeleri mercek altına yatırdığımızda dikkat etmemiz gereken iki parametre vardı, birincisi; mevzuatta durumun ne olduğu, ikincisi; fiiliyatta durumun ne olduğudur. Çocuk hukuku konusunda mevzuata baktığımızda, 1979 tarih ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un önemli eksiklikler içerdiğini görüyoruz. Bu eksiklikler, 2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile büyük ölçüde giderilmiştir. Kanımızca, CMK'daki en önemli eksiklik, 15-18 yaş arası çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanmamalarıydı. Bu önemli eksiklik ülkemizin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi imzalaması ile giderildi, zira; Anayasa'nın 90. maddesi gereğince usulüne uygun olarak onaylanmış uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir. Mevzuatımızda bugün bile bulunan bir büyük yanlışlık, ÇKK m. 17 fıkra son hükmüdür. Buna göre, çocuğun, bir yetişkin ile iştirak halinde suç işlemesi durumunda, şayet genel mahkeme, davaların birleştirilmesine karar vermiş ise, çocuk da genel mahkemede yargılanır. Kanımızca, bu durum, çocuk için çok büyük bir haksızlıktır. Bununla birlikte, ÇKK'nu, ileriye atılmış bir adım olarak görmek mümkündür. Şüphesiz, mevzuatımızdaki olumlu gelişmeler, durumun fiiliyatta da parlak olacağı anlamına gelmiyor. Nitekim CMK'nun birinci maddesine göre her ilde ve merkez nüfusu 100.000'in üzerinde olan ilçelerde kurulması gereken çocuk mahkemelerinin bugünkü sayısı sadece on dokuzdur ve bunların on altısı faaliyettedir. Şu an faaliyette bulunan çocuk mahkemeleri, nicelik açısından, kanunda öngörülenin ve ihtiyacın onda birini bile karşılayamamaktadır. Çocuk yargılaması konusundaki uygulama binlerce sorun yumağı haline dönüşmüştür. Bu konuda özellikle polis ve jandarmanın çok büyük bir sorumsuzluk ve ihmali söz konusudur. CMK m. 19, on beş yaşından küçük

çocukların hazırlık soruşturmasının Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet savcısının yapması gerektiğini hükme bağlamasına rağmen, uygulamada, hazırlık soruşturması polis ve jandarma tarafından yapılır, hatta bu kolluk güçleri tarafından çocuklara baskı yapılır. Çocuk, soruşturma sırasında Cumhuriyet savcısı tarafından adli tabibe gönderilmekte, tabip, hiçbir dikkat ve özeni göstermeden, “Adın ne?” “Nerede okuyorsun?” vs. gibi yüzeysel sorular sonucu farik ve mümeyyiz raporu vermektedir. Yargılama, cübbeli hakimler tarafından kürsüden yapılmaktadır. Çocuk da korkudan dilini yutmaktadır. Oysa hakimler yargılamayı, cübbesiz, normal kıyafetleri ile ve kürsüden inerek yaparlarsa çocuk psikolojisi bağlamında daha doğru olur. Çünkü bu mahkemelerin amacı, Engizisyon gibi çocuğu yargılamak değil, onu anlamak ve gerekli önlemleri almaktır.

Elimizde, UNİCEF ve T.C. Adalet Bakanlığı tarafından ortaklaşa düzenlenen, “Çocukların Yargılanması ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” konulu bir seminerin tam metni var.⁵ Eğitimci olarak, Birleşmiş Milletler suç önleme Merkezi’nden Renate Winter de var. Çok kısa bir bölüm aktarmak istiyoruz, çünkü, hem Winter’in, hem katılımcı Cumhuriyet savcısının, hem de pedagog’un görüşleri eğitici niteliktedir:

“Vaka: on altı yaşında, suç kaydı ve görünürde ailesel bir sorunu bulunmayan bir oğlan çocuğu, genç bir adama ait olan yaklaşık 200 Amerikan Doları değerindeki bisikleti çaldı. Suçunu kabul etti ve kendisinin yalnızca eve geri dönmek istediğini, son otobüsü kaçırdığını ve taksit parası olmadığını söyledi. Eve döndüğünde, kapıyı açmak için bisikleti evinde duvarına dayadı. Döndüğünde bisiklet ortadan kaybolmuştu.

Katılımcı: Ankara 2 No'lu Çocuk Mahkemesi Cumhuriyet Savcısıyım. Bu olayda Cumhuriyet savcısı olarak ben iki şekilde hareket edebilirim. Bana böyle bir olay intikal ettiğinde, ben onu doğrudan takipsizlikle sonuçlandırmayı düşünürüm. Bu olayda her ne kadar çocuk on altı yaşındaysa da sabıkasız oluşu, suçunu çok samimi bir şekilde ikrar edişi, aile sorunlarının olmayışı ve ayrıca gece evine gitmek üzereyken kaçırdığı son otobüsten dolayı hırsızlık yapmak zorunda kalışı gibi gerekçelere dayanarak, olayı zaruret haline sokup bunda hırsızlık kastı ve yararlanma kastı olmadığına karar verir; doğrudan takipsizlikle sonuçlandırırırım.

Katılımcı: Uzmanlar adına görüş bildiriyorum. İzmir Çocuk Mahkemesi pedagoguyum. Birincisi; Türkiye'deki uygulama şekliyle 2253 sayılı yasa gereğince uzmanların ve çocuk mahkemesinin bu konuda yapabileceği bir şey bulunmadığı kanısına vardık; daha doğrusu bunun böyle olduğunu biliyoruz. Bu nedenle yapabileceğimiz bir şey yok. İkincisi, olması gereken nedir? Bu anlamda, verilerin tümünün doğru olduğunu varsayarak, öncelikle inceleme raporu düzenlenmesi amacıyla küçüğün evine gidilmesini gerektiğini, yine verilerden hareket ederek, küçüğün mala sahip olmayı amaçlayan bir davranışı olmadığını görerek, yanılmıyorsam kullanma hırsızlığı olarak adlandırılan bir davranış gerçekleştirdiğini saptadık. Ancak, aramızda beliren bir başka yaklaşım da var: Aslında o saatte küçüğün sokakta olmaması son otobüse dek beklememesi gerekmektedir. Yanlış olan sadece hırsızlık değil, çocuğun tutumudur da. O halde yaptırım anlamında, çaldığı demek doğru olmaz ama, bir an için aldığı bisikletin kusurlu davranış olduğunu da ona göstermek gerekir, diye düşünüyoruz. Bu bakış açısıyla, başkasının hakkına saldırı düzenlendiği, evine gitme amacıyla da olsa bir suç işlediği için, bu

suçun tazmini talep edilebilir. Örneğin, küçüğün bunu bir şekilde ödemesi gibi.. Öncelikle küçüğün durumunu araştırırız; bulunduğu koşullara göre ya çalışarak ya da başka bir şekilde suçun tazminini önerebiliriz. Bu, aynı zamanda küçüğün, işlediği suçun boyutlarını kavraması bakımından önemli olacaktır.

Renate Winter: Burada, her bir kimse çocuk için ne yapılabileceğini düşünüyor. Kimse kurban konusunda ne yapılacağını düşünmüyor. Oysa biz toplumun huzurunun, kurban ve suç işleyenin suç sonrasında birlikte yaşayabilmesiyle mümkün olabileceğini söylemekteyiz. Toplum huzurunu sağlamak yargıcın temel görevidir. Felsefe bu. Bu nedenle kurban ile zanlıyı bir araya getirip kurbanın ne sorunu olduğunu ve zanlının ne sorunu olduğunu anlamalıyız. Bunun için de zaman gerekir.

Çocuğun hapisaneye girmesi bu zamanın tükendiği anlamına gelir. Avusturya'da göz altı süresi on gündür. On gün, daha fazla değil. Yargıç ilk kararı verene kadar geçen süre. Bu nedenle, örnek olayımızda sosyal görevli önce zanlıyla bir görüşme yaparak ona bu işi yapıp yapmadığını, neden yaptığını ve hasarı kapatmak için neler yapabileceğini sordu. Sonra da kurbanı gidip zanlıdan neler istediğini sordu ve bir uzlaşmaya vardılar.

Davamızda kurban, bisikleti sayesinde para kazanan yabancı uyruklu bir kişidir. Bisiklet onun için çok önemliydi. Çocuk elbette bunu biliyordu. Sosyal çalışmacının görevi, çocuğa kendisi için yalnızca “eve gitmek” demek olan bir eylemin, diğer tarafa için “hayatta kalmak” demek olduğunu ve çıkarların farklılığını göstermektir. Peki çocuk karşılık olarak neler yapmaya hazırlıktı; cep harçlığını ve tüm birikimlerini verip gerekirse kurbanın yeni bir bisiklet alması için çalışmaya

razıydı. Çocuğun parçası olmadığı için, Avusturya’da bir fon oluşturduk, bir hükümet fonu. Hükümet kurbanı para verir, kurban kayıplarını hemen karşılarken çocuk da fona azar azar ödeme yapar. Ama kurban – burası çok önemli olduğu için vurgulamak istedim – genelde pekçok vakada, zararın tamamen karşılanması, paranın tamamen geri ödenmesi peşinde değildir. Genelde kurban bir özür bekler ve kendisinin neden kurban olduğunu anlamak ister.

Hepimiz mahkemede işlerin nasıl yürüdüğünü biliriz. Kurban gelir, yargıcın zamanı yoktur. Der ki “tamam, dava nedir, ne yapmayı istiyorsun, itirafın için teşekkürler, al sana paran, teşekkürler, güle güle.” Genelde mahkemede böyle olur değil mi? Böylece kurban asla tatmin olmaz ve huzur inşa edilemez.

Örnek olayımızda ise arabulucu neler yapılacağına dair sözleşmeyi getirdi ve hakime, yani bana verdi. Burası ilginç, ben ne kadar zamana ihtiyacı var diye sordum. Sosyal çalışmacı “Her şeyi yoluna koymak için üç ay gerekli” dedi. Üç ay erteleme kararı aldım. Üç ay sona sosyal çalışmacı her şeyi yoluna koymuştu, oğlan imzaladı, ana-babası imzaladı, kurban imzaladı, savcıya gönderildi. Savcı, “Unutalım, gitsin” dedi. İşte bu kadar. Mahkeme yok. Avusturya’da çocuk davalarının %80’ini böyle çözüyoruz. %80 işe yarıyor. Umarım bu, tartışma için size bir fikir vermiştir.”

Bu bölüme, İstanbul Çocuk Mahkemeleri yargıcı Umran Sölez Tan’ın sözleriyle nokta koymak isteriz. Çocuk mahkemelerinin, uygulamadaki bütün aksayan yönlerine rağmen, bir çocuk mahkemesi yargıcının böyle düşünmesi gelecek için umut vericidir. “... Ancak ceza hukukumuzda egemen olan hakiminsiz olma ilkesinden yalnızca çocuk yararına bir sapma yapılarak tıpkı Anglo-Sakson

lkelerinde geçerli olan ocuk yargılamalarına özgü ocuk hakiminin diğer hakimler gibi yansız olmayıp, her zaman suçlu çocuğun yanında bir çeşit müdafii olduğu düşüncesinin zamanla bizde de kabulünün gerekliliğine olan inancımızı da belirtmek isteriz.⁶”

Dipnotlar

- 1) BALO, Y.S.- Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması- Seçkin Yayınları- Ankara, 2005- s. 113.
- 2) a.g.e., s. 114
- 3) YOKUŞ SEVÜK, Handan- Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım- beta – Kasım 1998, İstanbul- s. 91.
- 4) ULUĞTEKİN, Sevda- Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları- Türkiye Barolar Birliği Yayınları- Ankara 2004- s. 11.
- 5) Çocukların yargılanması ve Çocuk Haklarına Dair sözleşme Semineri- Kasım 1999- s. 10.
- 6) TAN, Umran Sölez- Çocuk Ceza Hukuku Araştırmaları- Kazancı Hukuk Yayınları- İstanbul, 2001- s. 11.

II. BÖLÜM

GÜVENLİK TEDBİRLERİ

1. Genel Olarak Güvenlik Tedbirleri

Daha önce de vurguladığımız gibi, 1979 tarih ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunu'nun yürürlükten kalkarak yerini 2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na bırakması çocuklar açısından olumlu bir gelişmedir. Birinci maddesinde kanunun amacı belirtilmiştir:

Madde 1: Bu kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Bir görüşe göre, suç genel teorisi esasları çerçevesinde suç olarak nitelenemeyen fiillerin karşılığı olarak kanunla belirtilmiş fiilleri işleyen, ancak yargısal bir kararla hükmedilebilen, amaçları ıslah, tedavi ve topluma yeniden kazandırma olan yaptırımlara koruma tedbirleri denir.¹ (Öztürk, Erdem, Özbek)

Bir diğer görüşe göre, suç işlediği sabit olan bir kişi hakkında, ceza ehliyeti tamamen veya kısmen bulunmadığı için dar anlamda ceza verilemeyen kimselere bir daha suç işlememesi için getirilen yaptırımlardır.² (Kunter-Yenisey)

İki görüşe de katılmamakla birlikte, ikincisine daha yakın olduğumuzu belirtmek isteriz. Kanımızca, güvenlik tedbirleri (sadece suça itilen çocuklar perspektifinde ele alacak olursak) suç işleyen çocuk hakkında ona, cezai ehliyeti

bulunmadığı için, sosyo-psikolojik, fiziksel ve pedagojik alanlar başta olmak üzere çok yönlü disiplinlerden oluşan bir yardım paketini istihdaf eden programlardır. Öztürk, Erdem, Özbek'in yanılıgıları, işlenen fiilleri suç olarak değerlendirmeyip, "kanunun belirlediğı fikirler" olarak değerlendirmeleridir. Oysa bu fiiller, soyut anlamda birer "suç"tur, fakat; tedbirlere muhatap olanların cezai ehliyeti yoktur. Kunter-Yenisey'in yanılıgıları, koruma tedbirlerini "yaptırım" olarak değerlendirmeleridir. Oysa güvenlik tedbirlerine "yardım ve eğitim içerikli programlar" demek daha doğru olur kanısındayız.

Tedbirlerin uygulanacağı çocuk kümelerini iki ana başlık tarafında toplayabiliriz.

1. Koruma ihtiyacı olan çocuklar
2. Suça sürüklenen çocuklar

Tezimiz, suça sürüklenen çocuklar hakkında koruma tedbirleridir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun ikinci maddesi Kanun'un amacını açıklamıştır.

Madde 2: Bu kanun, koruma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar.

Daha önce de değindiğimiz gibi, Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler kanun hükmündedir. Çocuk Haklarına Dair sözleşme'nin 37. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması başvurulabilecek en

son önlemdir. Aynı Sözleşme'nin 40. maddesinin üçüncü fıkrası gereği, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile “adli kovuşturma olmaksızın” önlemler alınması konusunda çaba gösterilecektir. Yine, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Koruması İçin Birleşmiş Milletler Kuralları'nın birinci maddesi gereğince, çocukların hapsedilmesi başvurulabilecek en son çare olmalıdır. Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair birleşmiş milletler Asgari Standart Kuralları'nın beşinci maddesine göre çocuklar için adalet sisteminin temeli, çocukların iyiliği üzerine kurulmalıdır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin üçüncü maddesine göre, Sözleşme'ye taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alacaktır. Ayrıca Taraf Devletler, çocukların bakımı ve korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uyacaktır. Küçükler için Adalet Sistemine dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları bu tedbirlerden bazılarını şöyle saymıştır:

- a) Bakım, rehberlik ve gözetim kararları;
- b) Deneme süresi kararı
- c) Sosyal hizmetlerde çalışma kararları
- d) Mali cezalar, tazminat ödettirme ve eski hale iade ettirme
- e) Geçici süreli ıslah kararı, veya diğer ıslah kararları

f) Grup eğitimine veya benzeri faaliyetlere katılma kararları

g) Koruyucu aile yanına, yetiştirme yurtlarına ve diğer eğitim kuruluşlarına yerleştirme kararları

h) İlgili diğer kararlar

Aynı maddede, küçüğün aile yanından mümkün olduğunca ayrılmaması gerektiği ve kuruma vermenin son çare olduğu önemle vurgulanmıştır. Kanımızca, bu vurgu hayati önem arz ettiği kadar “bilgi toplumu” olmanın da bir gereğidir, zira; kuralların hazırlanışı sırasında çocuk psikolojisinden nasıl yararlanıldığı gözden kaçmıyor. Yörükoğlu bir eserinde, yuvada yetişen çocuklarda zihinsel ve bedensel gelişme bozuklukları görüldüğünü ve buna “Kurum Hastalığı (Hospitalizm)” denildiğini belirtmektedir.³

Güvenlik tedbirleri, Çocuk Koruma Kanunu'nun beşinci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre:

Madde 5: 1. Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik, danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişmeleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına,; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna

gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirmemesi halinde, çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya süreli tıbbi bakım veya rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya

yönelik tedbirlerdir.

Balo, eserlerinden birinde “koruyucu” ve “destekleyici” tedbir ayrımının nedenini şöyle açıklamıştır:

“Çocuklar hakkında uygulanması öngörülen tedbirler neden dolayı koruyucu ve destekleyici tedbirler olarak ayrılmıştır? Bunun cevabı, her iki tedbir türünün amacında yatmaktadır.

Destek tedbirlerinin amacı, çocuğa ailesi ile birlikte ihtiyaç duydukları hizmetlerin verilerek çocuğun aile çevresinden ayrılmamasının sağlanmasıdır. Bu tedbirler, çocuğun temel haklarının sağlanması suretiyle içinde bulunduğu ortamın iyileştirilmesine yöneliktir. Bu tedbirlerde temel amaç, çocuğun maddi ve manevi

açından desteklenmesi suretiyle, çocuğun kendi geniş aile çevresinde kalmasının sağlanmasıdır.^{4»}

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus, Çocuk Koruma Kanunu m. 5'teki güvenlik tedbirleri uygulanırken, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 18,19 ve 20'nci maddeleri bağlamında, çocuğun aile içinde korunmasına özen gösterilmesidir. Çocuk, kendi ailesine karşı korunamıyorsa, bu tedbirler anlamsız kalacaktır.

Güvenlik tedbirleri, farklı bakanlık, kurum ve kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir. Danışmanlık tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile yerel yönetimler, eğitim tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, bakım tedbiri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, sağlık tedbiri Sağlık Bakanlığı, barınma tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile yerel yönetimler tarafından yerine getirilecektir. Söz konusu bakanlık ve kurumlar arası koordinasyon Adalet Bakanlığı tarafından sağlanır. (ÇKK m. 45/son)

Her çocuk hakkında kendisine en uygun tedbirin verilmesine özen gösterilmelidir. Bunu yaparken, suçu soyut olarak düşünmekten kaçınılmalı, çocuğu içinde bulunduğu somutluklar bağlamında ele almalı ve böylece onun kişiliğine ve içinde bulunduğu koşullara göre en uygun tedbire hükmedilmelidir.

Çocuk hakkında uygulanacak destekleyici tedbirlerin amacı, çocuğun ailesi yanında kalması, ailesinin yanındayken temel haklarından yararlandırılması ve kendisi ile ailesine gerekli hizmetlerin verilmesidir. Koruyucu tedbirlerin amacı ise, çocuğun ailesi yanında kalmasının onun yararına olmayacağını anlaşılması üzerine

onu ailesinden uzaktayken korumak adına program uygulanmasıdır. Bu, koruma tedbirleri başlıklarından farklı ve bağımsız olarak yapılan özel bir tasnif türüdür.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 6. maddesinde, suça sürüklenen yahut korunma ihtiyacı olan çocuk görüldüğünde bildirim yükümlülüğü düzenlenmiştir. Bu yükümlülüğün tarafları:

1. Adli ve idari merciler
2. Kolluk görevlileri
3. Sağlık kuruluşları
4. Eğitim kuruluşları
5. Sivil toplum kuruluşları

Bildirim tek bir kuruma yapılması düzenlenmiştir: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. Kurum, bildirim yapılınca derhal harekete geçmek yükümlülüğündedir.

Bu maddeye bir eleştiri getirmek isteriz. Bildirim yükümlülüğü, böylesine az sayıdaki kurumla sınırlı tutulmamalıydı; bütün vatandaşlar (ve hatta vatandaş olmayanlar) bu yükümlülük altına sokulmalıydı. Kanun koyucu, yeni Türk Ceza Kanunu vesilesi ile bütün suçlarda herkese bildirim yükümlülüğü getirerek “muhter vatandaş” yaratmasını bilmiştir. Ancak böylesine hassas bir konuda çekingen davranmıştır. Balo'ya göre, bildirim yükümlülüğüne uymamak, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na göre suç kabul edilmiştir.⁵ Zira TCK m. 97, yaşı veya hastalığı

dolayısıyla kendini idare edemeyecek durumda olan ve bu nedenle koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulunan bir kimseyi kendi haline terk eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Balo'ya katılmadığımızı belirtmek isteriz. Birincisi, TCK m. 97 sadece korunmaya ihtiyaç duyan çocukları kapsamakta, suça sürüklenen çocukları kapsamamaktadır. İkincisi, TCK m. 97'nin korunmaya muhtaç çocukları kapsamaması, maddenin geniş bir biçimde yorumlanmasına bağlıdır. Örneğin; maddede kullanılan "kendi haline terk" ifadesinin, evinde şiddete maruz kalan bir çocuğu kapsayıp kapsamayacağı tartışmaya çok açık bir konudur. Bu nedenle bu konuda özel hüküm konulması gerektiği kanısındayız.

Çocuk Koruma Kanunu'nun yedinci maddesi, kuruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınmasını açık bir dille aktarmıştır:

Madde 7: 1. Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hakimi tarafından alınabilir.

2. Tedbir kararı verilmeden önce, çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir.

3. Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir.

4. Hakim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir.

5. Hakim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hallerde, çocuğun bulunduğu yer hakimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hakim veya mahkemeye bildirilir.

6. Tedbirin uygulanması, on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hakim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir.

7. Mahkeme, koruma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında, 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunun hükümlerine göre, velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir.

Güvenlik tedbirleri, herhangi bir yargılama sürecinde mahkemece de alınabilir. On iki yaşını doldurmamış çocuklar için her halde tercihen alınabilir. On iki yaşını doldurmuş ve fakat on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında farik ve mümeyyiz raporu verilmemişse alınır. Hatta, bu rapor gelene kadar bile, dolayısıyla; çocuğun cezai ehliyetinin olup olmadığının henüz anlaşılmadığı durumlarda da alınabilir. On beş yaşını dolduranlar hakkında ise güvenlik tedbiri alınamaz, korunma ihtiyacı olanlar hariç...

Bu noktada, uygulamaya dönük bir eleştiri getirmek istiyoruz. Farik ve mümeyyizlik raporunun alınması, günümüz şartları içinde son derece basite indirgenmiş biçimde verilmektedir. Oysa, farik ve mümeyyiz raporunu doğru olarak verebilecek tek kurum Adli Tıp Enstitüsü'dür. Bu kurumun, her şehrimizde bir il

başkanlığı oluşturmasını temenni etmek, umarız görüldüğünden fazla ütopyik değildir.

Hakimce tedbir kararı verilmeden önce, çocuk hakkında, uzmanlar tarafından hazırlanan bir inceleme raporu mahkemeye ibraz edilir. Bu rapor ile, çocuğun ailevi durumu, okul çevresi ve içinde bulunduğu diğer sosyo-psikolojik koşullar dikkate alınarak mahkemeye raporun türü ve süresi konusunda fikir verilir.

Hakimce verilen tedbir kararının amacına ulaşp ulaşmadığı, kaldırılması veya değiştirilmesi gerekip gerekmediği konularında karar verebilmek için tedbir kararının uygulanmasının belirli aralıklarla denetlenmesi gerekmektedir.

Tedbir kararları hususunda eleştirmek istediğimiz bir başka nokta ise, çocukların yaşına ilişkin hükümlerdir. Tedbir kararı, on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında hakimin takdiri ile alınabilir veya alınmayabilir. On iki yaşını doldurmuş ve fakat on beş yaşını doldurmamış, farik ve mümeyyiz raporu verilmemiş çocuklar hakkında ise mutlaka alınır. Hakimin takdir yetkisi yoktur.⁶ On iki yaşından küçük çocuklar için tedbir kararı verilmesi konusunda hakime takdir yetkisinin verilmiş nedenini anlamakta güçlük çekiyoruz. Kanımızca, çocuğun adli merciler önüne gelmesi bile koruma tedbirine ihtiyaç duyduğuna dair karine teşkil etmektedir.

Bütün tedbirler, çocuk on sekiz yaşını doldurunca, yeni bir karara gerek kalmaksızın sona erer, meğer ki hakim tedbir süresini uzatmaya karar vermesin. (ÇKK m. 7/f.6)

Tedbir kararının denetlenmesinde yarar vardır. Ancak bu da hakimin takdirindedir. Denetim görevini yerine getiren birimler çeşitlilik arz eder. Suç tarihinde on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında denetim görevi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilir. (m. 37/f.1.c.2) Suç tarihinde on iki yaşını doldurmuş ve fakat on beş yaşını doldurmamış suça itilmiş çocuklar hakkında, cezai sorumlulukları varsa tedbir kararı verilemeyeceğinden denetim de söz konusu olmayacaktır. Cezai sorumlulukları yoksa, denetim, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunuyla kurulan denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlükleri tarafından yapılır. On beş yaşını tamamlamış suça itilen çocukların cezai sorumlulukları olduğu kabul edildiği için onlar hakkında koruma tedbiri verilemez. Dolayısıyla denetim söz konusu olmaz. Ancak bu yaş grubuna mensup olup korunma ihtiyacı içinde bulunan çocuklar olabilir. Onlar hakkında güvenlik tedbiri verilirse denetim, Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yapılır (m.36/f.1.c.2)

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında tedbir kararı alınmasında genel kural, duruşma yapılmaksızın ve çocuk hakimi sıfatıyla karar verilmesidir. (m.7, 13) Ancak hakim, zaruret gördüğü durumlarda duruşma yapabilir (m. 13/1-son) Tedbir kararı, mahkeme kararı değil, hakim kararıdır. Bu nedenle temyiz veya bölge adliye mahkemeleri kurulursa istinaf kanun yoluna tabi değil, itiraz kanun yoluna tabidir. (m. 14)

Bazı teknik terimler bazen hukukçular tarafından bile karıştırıldığı için yaş gruplarına göre tedbir kararı verilmesi konusunu özet olarak bir kez daha arz etmemizde yarar var. Hukukumuzda, on iki yaşından küçük suça sürüklenen

çocuklar hakkında, bu çocukların cezai ehliyeti olmadığı için, hiçbir şekilde kovuşturma yapılamaz. Ancak soruşturma mutlaka yapılır. Bu soruşturma sırasında hakim, suça sürüklenen çocuk hakkında güvenlik tedbiri kararı verip vermeyeceğini takdir eder. On iki yaşını doldurmuş, on beş yaşını doldurmamış çocukların cezai sorumluluklarının bulunup bulunmadığı belli değildir, çocuğa göre değişir. Bu çocuklar hakkında mutlaka kovuşturma yapılır, çünkü; cezai ehliyetlerinin bulunup bulunmadığına- her ne kadar bilirkişi raporlarından yararlanılsa da- hakim bizzat karar verecektir. Şayet hakim, çocuğun cezai ehliyetinin bulunmadığına karar verirse, güvenlik tedbiri almak zorundadır. Kanun, bu konuda hakime takdir yetkisi vermemiştir. Şayet hakim, çocuğun cezai ehliyetinin bulunduğuna karar verirse, bu durumda güvenlik tedbirine değil, cezaya hükmedecektir. Cezaya hükmeden hakim, çocuğa, “suça sürüklenen çocuk” sıfatı ile güvenlik tedbirine hükmedemez. Ancak bu, hakimin, çocuğun aynı zamanda korunmaya ihtiyaç duyması halinde, “korunmaya ihtiyaç duyan çocuk” sıfatıyla güvenlik tedbiri veremeyeceği anlamına gelmez. Fakat bu durumda hakim, çocuk için, “suça sürüklenmiş çocuk” sıfatıyla değil “korunmaya ihtiyaç duyan çocuk” sıfatına binaen karar vermiş olur. On beş yaşını tamamlamış çocukların cezai ehliyetinin bulunduğu kabul edildiği için bu çocuklara cezai yaptırım uygulanır. Bu çocuklar hakkında “suça sürüklenen çocuk” gerekçesiyle güvenlik tedbiri verilemez. Ancak söz konusu çocukların, aynı zamanda korunmaya ihtiyaç duyduklarına dair bir kanaat edinildiğinde, sadece bu sebeple bağlı kalmak kaydı ile güvenlik tedbiri kararı verilebilir.

Bu noktada, uygulamada bizzat karşılaştığım bir sorundan söz etmek istiyorum. Avukatlık görevi yaptığım dönemde, bir yıla yakın bir süre CMUK

servisinde çalıştım. Bu serviste çok sayıda çocuk mahkemesi duruşmasına girdim; çok sayıda suça itilmiş çocuğu savundum. Bu çocuklardan biri, İ. Y. adında, on dört yaşında bir çocuktur. Yedi aşında bir erkek çocuğuna karşı bıçak zoruyla fiili livata suçundan yakalanmıştı. Onunla yaptığım özel görüşmede suçunu kabul etti. Ancak İ'nin temyiz kudretine sahip olmadığını ilk bakışta anlamıştım. Tabipten farik ve mümeyyiz raporu gelmesi benim için çok şaşırtıcı olmuştu. Sulh ceza hakimi bu rapora istinaden tutuklama kararı verdi. Ertesi gün asliye ceza hakimine, tutuklama kararına itiraz ettim. İtiraz dilekçemde İ'nin temyiz kudretine sahip olmadığını, farik ve mümeyyiz raporunun yanıltıcı olduğunu ve çocuğun kendisine bıçakla zarar verdiğini, bir an önce psikolojik destek alamazsa daha fazla zarar vereceğini de anlattım. Reddedildi. Daha sonra İhsan'ın babası oğlu için bir vekil tayin edince benim görevim sona erdi. Uygulamadaki sorun, tutuklama kararını veren nöbetçi sulh ceza hakiminin, çocuk hakimi olmamasıydı. Şüphesiz, çocuk mahkemelerinin sayısı az olduğu için, onlar arasında da nöbetçi belirlenmesi gerçekçi bir yaklaşım olmayabilir. Ancak, mevzuatta yapılan bir değişiklik ile, hiç değilse, çocuklar hakkında sulh ceza hakiminin verdiği tutuklama kararına asliye ceza hakimi yerine çocuk hakimine yapılmasının yolu açılabilirse bu sorunun bir ölçüde giderilebileceği kanısındayım.

Çocuk mahkemelerinde, sosyal inceleme raporlarının önemi hayati boyutlardadır. (m.13/2) Sosyal inceleme raporu hazırlamak hakimin takdirine bırakılmıştır. Sosyal inceleme raporunun önemini vurgulamakla birlikte, bu raporun istenmesinin mevzuatta zorunlu hale getirilmesinin işlevsel bir önemi olmayacağı kanaatindeyiz, zira; hakim raporu dikkate almak zorunda değildir.

Aşağıda, sosyal inceleme raporlarına ilişkin bazı istatistikleri aktarıyoruz.

**SİR'LERDE "KİMLİK BİLGİLERİ" BÖLÜMÜNE İLİŞKİN OLARAK
ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Suçlu Çocuğa ilişkin Kimlik Bilgileri	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Cinsiyet	156	100	-	-
Yaş	156	98,7	2	1,3
Doğumda kayıtlı olduğu İl	141	90,4	15	9,6
Doğumda Kayıtlı Olduğu Yerleşim Birimi	139	89,1	17	10,9
SİR'in Düzenlediği Tarih	152	97,4	4	2,6

SİR'LERDE “KULLANILAN KAYNAKLAR VE BİLGİ TOPLAMA YOLLARI” BÖLÜMÜNE İLİŞKİN OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU(N=156)

Kullanılan Kaynaklar ve Bilgi Toplama Yolları	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Dava Dosyasını İnceleme	153	98,1	3	1,9
Çocukla Yapılan Mülakat Sayısı	4	2,5	152	97,4
Çocukla Mülakat Yapılan Yer	23	14,7	133	85,3
Aileyle Mülakat	73	46,8	83	53,2
Ev Ziyareti	40	25,6	116	74,4
Aile Dışından Bireyle Ofiste/ Ofis Dışında Mülakat	7	4,5	149	95,5
Okul Ziyareti	2	1,3	154	98,7
İşyerlerinde İşverenden Bilgi Alma	1	0,6	155	99,4
Polisten Bilgi Alma	-	-	156	100,0
Sosyal Hizmet Kuruluşlarından Bilgi Alma	-	-	156	100,0
Avukattan Bilgi Alma	-	-	156	100,0
Psikiyatri/Sağlık Kuruluşu/Adli Tıp Kurumundan Bilgi Alma	-	-	156	100,0
Rapor/Test/Envanter/İstatistikten Yararlanma	13	8,3	143	91,7

**SİR'LERDE "SUÇLA İLGİLİ BİLGİLER" ALTBÖLÜMÜNE İLİŞKİN
OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Suçla İlgili Bilgiler	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Çocuğun Mahkemeye Geliş Nedeni	156	100	-	-
Suç Tarihi	153	98,1	3	1,9
Suç Türü	156	100	-	-
Daha Önce Suç İşleyip İşlemediği	37	23,7	119	76,3
Suç Anlaması ('Yaptığı Davranışın Suç Olduğunu Bilmesi)	27	17,3	129	82,7
Suçun Olumsuz Etkisinin Farkına Varması	54	34,6	102	64,5
Suçta Karşı Motivasyon	87	55,8	69	44,2
Suçta Karşı Tutumu	71	45,8	85	54,5
Suçluluk Duygusu / Pişmanlık Durumu	55	35,3	101	64,7
Suç Olayındaki Rolü	99	63,5	57	36,5
Kullandığı Suç Aleti	42	26,9	114	73,1

**SİR'LERDE “ÇOCUKLA İLGİLİ BİLGİLER” ALTBÖLÜMÜNE
İLİŞKİN OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Çocukla İlgili Bilgiler	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Çocuğun Değer Uyum Sorunları	48	30,8	108	69,2
Genel Fiziksel Sağlığı	122	78,2	34	21,8
Bağımlılık Oluşturan Maddelerle İlişkisi	12	7,7	114	92,3
Olgunluk Düzeyi	59	37,8	97	62,2
Özgürlük Durumu	60	38,5	96	61,5
Adli Tıp Raporuna Göre “Farik ve Mümeyyiz Olma” Durumu	6	5,8	147	94,2
Duygusal Durumu (Mülakatlarda)	113	72,4	43	27,6
Çocuğun Sorun Çözme Açısından İsteklilik Durumu	5	3,2	151	96,8
ÇMU-Çocuk Arasındaki İletişim Biçimi	68	43,6	88	56,4

**SİR'LERDE “OKUL İŞ AKRAN GRUBU VE BOŞ ZAMANLARI
DEĞERLENDİRMEYLE İLGİLİ BİLGİLER” ALTBÖLÜMÜNE İLİŞKİN
OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Okul İş Akran Grubu ve Boş Zamanları Derlendirmeye İlgili Bilgiler	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Çocuğun Okulla İlişkisi	150	96,2	6	3,8
Eğitim Düzeyi* (N=150)	139	92,7	11	7,3
Başarı Düzeyi* (N=150)	45	30,0	105	70,0
Okuldan Kaçması*(N=150)	7	4,7	143	95,3
Çalışma (İş) Durumu	128	82,1	28	17,9
Yaptığı İşin Niteliği**(N=135)	95	70,4	40	29,6
Akran Grubuyla İlişkisi	107	68,6	49	31,4
Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimi	77	49,6	79	50,6
Karşı Cinsle İlişkisi	60	38,5	96	61,5

* SİR'lerde okula hiç gitmediği belirtilen 6 çocukla ilgili raporlar, bu değişken açısından dışarıda bırakılmıştır.

** SİR'lerde işe hiç gitmediği belirtilen 21 çocukla ilgili raporlar, bu değişken açısından dışarıda bırakılmıştır.

**SİR'LERDE “ÇEVRE VE AİLEYLE İLGİLİ BİLGİLER” ALTBÖLÜMÜNE
İLİŞKİN OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Çevre ve Aileyle İlgili Bilgiler	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Ailenin Biçimi	156	100	-	-
Annenin Eğitimi	115	73,7	41	26,3
Babanın Eğitimi	109	69,9	47	30,1
Annenin İşi	144	92,3	12	7,7
Babanın İşi	136	87,2	20	12,8
Ailenin Geliri	119	76,3	37	23,7
Aile ve Göç	78	50,0	78	50,0
Çevre Olanakları	5	3,2	151	96,8
Konut	110	70,5	46	29,5
Toplumsal-Kültürel Yapı (Çevre)nin Suçu Oluşturmadaki Rolü	60	38,5	96	61,5
Ailenin Çevreyle İlişkisi (Aile Sınırları)	14	9,0	142	91,0
Ailede Yetki Paylaşımı	29	18,6	127	81,4
Aile Üyeleri Arasındaki İlişkinin Niteliği	61	39,1	95	60,9

Aileyle Çocuk arasındaki Etkileşim	125	80,1	31	19,9
Anne Çocuk Arasındaki Etkileşim	68	43,6	88	56,4
Baba Çocuk Arasındaki Etkileşim	66	42,3	90	57,7
Çocuğun Evden Kaçması	16	10,3	140	89,7
Çocuğun Kardeş Sayısı	150	96,2	6	3,8
Çocuğun Kardeşler Arasındaki Konumu* (N=148)	137	92,6	11	7,4
Çocuğun Kardeşleriyle İlişkisi* (N=148)	51	34,5	97	65,5
Ailenin Suça Karşı Tutumu	78	50,0	78	50,0
Ailenin Sorun Çözme Açısından İsteklilik Durumu	3	1,9	153	98,7

* SİR'lerde tek çocuk olduğu belirtilen 8 çocukla ilgili raporlar, bu değişkenler açısından dışarıda bırakılmıştır.

**SİR'LERDE "SONUÇ-DEĞERLEDİRME" ALTBÖLÜMÜNE İLİŞKİN
OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Sonuç-Değerlendirme	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
ÇMU'nun "suçun Ortaya Çıkışı" Konusundaki Değerlendirmesi	108	69,2	48	30,8
ÇMU'nun "Suçun Denetlenmesi" Konusundaki Değerlendirmesi	-	-	156	100,0

**ÇMU'NUN "SUÇUN ORTAYA ÇIKIŞI"NA İLİŞKİN O SONUÇ-
DEĞERLENDİRMESİNİN SUÇ TÜRÜNE GÖRE DAĞILIMI**

ÇMU'nun "Suçun Ortaya Çıkışı"na İlişkin Sonuç-Değerlendirmesi	Suç Türü			
	Mala Karşı	Kişiyeye Karşı	Diğer	Toplam
	N	N	N	N
Suç sorunu daha çok çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi gereksinme ve sorunları veya gelişim kusurları doğrultusunda değerlendirilmesi	18	18	2	38
Suç sorununu daha çok ailedeki olumsuzluklar ve bunu erenlik çağındaki çocuğun davranışlarına yansımaları olarak değerlendirilmiştir.	20	24	1	45
Suç sorunu daha çok içinde yaşanılan toplumsal yapının-kültürel çevrenin aile ve / veya çocuğu olumsuz yönde etkilemesi olarak değerlendirilmiştir.	3	22	-	25
Toplam	41	64	3	108

$\chi^2= 12.07$ $sd= 4$ $p<0.02$ $c=0.317$

**SİR'LERDE "MÜDAHALE" BÖLÜMÜNE İLİŞKİN OLARAK ÇMU'NUN
BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Müdahale (Öneri)	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
ÇMU'nun Yasadaki Ceza ve Tedbirler Açısından Önerisi	148	94,9	8	5,1
ÇMU'nun Ceza ve Tedbirler Dışında önerdiği Müdahale Planı	9	5,8	147	94,2
ÇMU'nun Müdahale Niteliğindeki Uygulamaları	28	17,9	128	82,1

KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE SUÇUN ORTAYA ÇIKIŞI HAKKINDAKİ SONUÇ-DEĞERLENDİRME BİLGİSİ AÇISINDAN DAĞILIMI

Kararda SİR'Den Sözetme Durumu	SİR'de Suçun Ortaya Çıkışı Sonuç-Değerlendirmesi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	29	3	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	62	20	82
TOPLAM	91	23	114

$$x^2= 3,22 \quad sd= 1 \quad p<0.05$$

KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE AİLEYLE ÇOCUK ARASINDAKİ ETKİLEŞİMLE İLGİLİ BİLGİSİ AÇISINDAN DAĞILIMI

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Aileyle Çocuk Arasındaki Etkileşim Açısından Bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	24	8	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	63	19	82
TOPLAM	87	27	114

$$x^2= 0,04 \quad sd= 1 \quad p<0.05$$

**KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE ÖNERİLEN
MÜDAHALE PLANIYLA İLGİLİ BİLGİ AÇISINDAN DAĞILIMI**

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Önerilen Müdahale Planı Açısından Bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	2	30	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	5	77	82
TOPLAM	7	107	114

$$x^2= 0,04 \quad sd= 1 \quad p<0.05$$

**KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE AİLEYLE
MÜLAKAT HAKKINDAKİ BİLGİ AÇISINDAN DAĞILIMI**

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Aileyle Mülakat Açısından Bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	19	13	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	32	50	82
TOPLAM	51	63	114

$$x^2= 3,85 \quad sd= 1 \quad p=0.05 \quad \Phi= 0.184$$

**KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE BELİRTİLEN
SUÇ TÜRÜ AÇISINDAN DAĞILIMI**

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Belirtilen Suç Türü			
	Mala Karşı	Kişiyeye Karşı	Diğer	TOPLAM
	N	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	6	24	2	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	30	50	2	82
TOPLAM	36	74	4	114

$$x^2= 3,86 \quad sd= 2 \quad p>0.05$$

**KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE ÖNCEDEDEN SUÇ
İŞLEMELERİ AÇISINDAN DAĞILIMI**

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Önceden Suç İşleme Açısından Bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	7	25	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	21	61	82
TOPLAM	28	86	114

$$x^2= 0,17 \quad sd= 1 \quad p=0.05$$

KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE EV ZİYARETİYLE İLGİLİ BİLGİ AÇISINDAN DAĞILIMI

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Ev Ziyareti açısından Bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	10	22	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	18	64	82
TOPLAM	28	86	114

$$x^2= 1,07 \quad sd= 1 \quad p>0.05$$

KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE ÇEVRENİN SUÇ OLUŞTURMADAKİ ROLÜYLE İLGİLİ BİLGİ AÇISINDAN DAĞILIMI

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Çevrenin Suç Oluşturma Rolü Açısından bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	16	16	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	30	52	82
TOPLAM	46	68	114

$$x^2= 1,72 \quad sd= 1 \quad p>0.05$$

**KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE ÇOCUĞUN
UYUM SORUNLARIYLA İLGİLİ BİLGİ AÇISINDAN DAĞILIMI**

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Çocuğun Uyum Sorunları Açısından Bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	12	20	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	27	55	82
TOPLAM	39	75	114

$$x^2= 0,21 \quad sd= 1 \quad p>0.05$$

**KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DEKİ
ÖNERİLER AÇISINDAN DAĞILIMI**

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'deki Öneriler			
	Var	Yok	Ceza+tedbir birlikte	TOPLAM
	N	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	5	1	23	29
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	7	10	63	80
TOPLAM	12	11	86	109*

114 Kararın 109'una konu olan SİR'lerde öneri vardır; 5 SİR'de yoktur.

$$x^2= 3,12 \quad sd= 2 \quad p>0.05$$

**SİR'LERDE "KİMLİK BİLGİLERİ" BÖLÜMÜNE İLİŞKİN OLARAK
ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Suçlu Çocuğa ilişkin Kimlik Bilgileri	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Cinsiyet	156	100	-	-
Yaş	156	98,7	2	1,3
Doğumda kayıtlı olduğu İl	141	90,4	15	9,6
Doğumda Kayıtlı Olduğu Yerleşim Birimi	139	89,1	17	10,9
SİR'in Düzenlediği Tarih	152	97,4	4	2,6

**SİR'LERDE “KULLANILAN KAYNAKLAR VE BİLGİ TOPLAMA
YOLLARI” BÖLÜMÜNE İLİŞKİN OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME
DURUMU (N=156)**

Kullanılan Kaynaklar ve Bilgi Toplama Yolları	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Dava Dosyasını İnceleme	153	98,1	3	1,9
Çocukla Yapılan Mülakat Sayısı	4	2,5	152	97,4
Çocukla Mülakat Yapılan Yer	23	14,7	133	85,3
Aileyle Mülakat	73	46,8	83	53,2
Ev Ziyareti	40	25,6	116	74,4
Aile Dışından Bireyle Ofiste/ Ofis Dışında Mülakat	7	4,5	149	95,5
Okul Ziyareti	2	1,3	154	98,7
İşyerlerinde İşverenden Bilgi Alma	1	0,6	155	99,4
Polisten Bilgi Alma	-	-	156	100,0
Sosyal Hizmet Kuruluşlarından Bilgi Alma	-	-	156	100,0
Avukattan Bilgi Alma	-	-	156	100,0
Psikiyatri/Sağlık Kuruluşu/Adli Tıp Kurumundan Bilgi Alma	-	-	156	100,0
Rapor/Test/Envanter/İstatistikten Yararlanma	13	8,3	143	91,7

**SİR'LERDE "SUÇLA İLGİLİ BİLGİLER" ALTBÖLÜMÜNE İLİŞKİN
OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Suçla Bilgi Bilgiler	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Çocuğun Mahkemeye Geliş Nedeni	156	100	-	-
Suç Tarihi	153	98,1	3	1,9
Suç Türü	156	100	-	-
Daha Önce Suç İşleyip İşlemediği	37	23,7	119	76,3
Suç Anlaması ('Yaptığı Davranışın Suç Olduğunu Bilmesi)	27	17,3	129	82,7
Suçun Olumsuz Etkisinin Farkına Varması	54	34,6	102	64,5
Suçta Karşı Motivasyon	87	55,8	69	44,2
Suçta Karşı Tutumu	71	45,8	85	54,5
Suçluluk Duygusu / Pişmanlık Durumu	55	35,3	101	64,7
Suç Olayındaki Rolü	99	63,5	57	36,5
Kullandığı Suç Aleti	42	26,9	114	73,1

**SİR'LERDE “ÇOCUKLA İLGİLİ BİLGİLER” ALTBÖLÜMÜNE
İLİŞKİN OLARAK ÇMU'NUN BİLGİ VERME DURUMU**

(N=156)

Çocukla İlgili Bilgiler	SİR'de Bilgi			
	Var		Yok	
	N	%	N	%
Çocuğun Değer Uyum Sorunları	48	30,8	108	69,2
Genel Fiziksel Sağlığı	122	78,2	34	21,8
Bağımlılık Oluşturan Maddelerle İlişkisi	12	7,7	114	92,3
Olgunluk Düzeyi	59	37,8	97	62,2
Özgürlük Durumu	60	38,5	96	61,5
Adli Tıp Raporuna Göre “Farik ve Mümeyyiz Olma” Durumu	6	5,8	147	94,2
Duygusal Durumu (Mülakatlarda)	113	72,4	43	27,6

$\chi^2= 0,21$ $sd= 1$ $p>0.05$

**KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DEKİ
ÖNERİLER AÇISINDAN DAĞILIMI**

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'deki Öneriler			
	Var	Yok	Ceza+tedbir birlikte	TOPLAM
	N	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	5	1	23	29
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	7	10	63	80
TOPLAM	12	11	86	109*

* 114 Kararın 109'una konu olan SİR'lerde öneri vardır; 5 SİR'de yoktur.

$$x^2= 3,12 \quad sd= 2 \quad p>0.05$$

KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE ÇMU-ÇOCUK ARASINDAKİ İLETİŞİMLE İLGİLİ BİLGİ AÇISINDAN DAĞILIMI

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de ÇMU-Çocuk Arasındaki İletişim Açısından Bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	19	13	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	32	50	82
TOPLAM	51	63	114

$$x^2= 1,07 \quad sd= 1 \quad p>0.05 \quad \Phi= 0.184$$

KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNUN SİR'DE MÜDAHALE NİTELİĞİNDEKİ UYGULAMALARLA İLGİLİ BİLGİ AÇISINDAN DAĞILIMI

Kararda SİR'den Sözetme Durumu	SİR'de Müdahale Niteliğindeki Uygulamalar Açısından Bilgi		
	Var	Yok	TOPLAM
	N	N	N
Kararda SİR'den Söz Edilmiş	5	27	32
Kararda SİR'den Söz Edilmemiş	12	70	82
TOPLAM	17	97	114

$$x^2= 0,02 \quad sd= 1 \quad p>0.05$$

**SİR'LERİN İÇERİĞİNİ OLUŞTURAN ÇEŞİTLİ BİLGİ GRUPLARININ
UZUNLUĞU AÇISINDAN DAĞILIMI**

SİR'deki i Çeşitli Bilgi Grupları	SİR'deki Uzunluk (Tümce Sayısı)											
	Hiç Yok		1-5		6-10		11-15		16-20		21-25	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Suç	-	-	146	93,6	8	5,1	2	1,3	-	-	-	-
Çocuk	8	5,1	129	82,7	17	10,9	1	0,6	1	0,6	-	-
Çevre ve Aile	1	0,6	4	2,6	66	42,3	57	36,5	23	14,7	-	-
Okul	13	8,3	141	90,4	1	0,6	1	0,6	-	-	5	3,2
Akran G.	44	28,2	111	71,2	1	0,6	-	-	-	-	-	-
İş	40	25,6	113	72,4	1	0,6	-	-	-	-	-	-
Boş Zaman D.	72	46,2	82	52,6	2	1,3	1	-	-	-	1	0,6
Sonuç- Değerlendirme ve Müdahale	10	6,4	109	69,9	31	19,9	4	2,6	2	1,3	-	-

SİR'LERİN UZUNLUK AÇISINDAN DAĞILIMI

SİR'lerin Uzunluğu (Sözcük Sayısı)	N	%
1-250	2	1,3
251-500	129	82,7
501-750	22	14,1
751-1000	3	1,9
TOPLAM	156	100.0

SUÇ TARİHİNDEN DÜZENLENME TARİHİNE KADAR GEÇEN SÜRE AÇISINDAN SİR'LERİN DAĞILIMI (N=156)

Suç Tarihinden Düzenlenme Tarihine Kadar Geçen Süre	N	%
İlk 6 Ay İçinde	29	18,6
6 Ay 1 Gün – 1 Yıl	52	33,3
1 Yıl 1 Gün – 1 Yıl 6 Ay	47	30,1
1 Yıl 6 Ay 1 Gün – 2 Yıl	10	6,4
2 Yıl 1 Gün – 2 Yıl 6 Ay	5	3,2
2 Yıl 6 Ay 1 Gün – 3 Yıl	1	0,6
3 Yıldan Çok	5	3,2
Belirsiz (Suç tarihi veya SİR'in yazım tarihi bilgisi yok)	7	4,5

**SİR'LERİN BAZI BİLİMSEL/MESLEKİ KAVRAMLARIN
KULLANILMA DURUMU VE SIKLIĞI AÇISINDAN DAĞILIMI**

(N=156)

Bilimsel /Mesleki Kavramlar	SİR'de kullanılma Durumu ve Sıklığı							
	Hiç kullanılmamış		1-2 Kez		3-4 Kez		5+Kez	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Aile ilişkileri	63	40,4	92	59,0	1	0,6	-	-
Ergenlik/Delikanlılık	73	46,8	77	49,4	6	3,8	-	-
Cinsel bilgi/Eğitim	123	78,8	29	18,6	2	1,3	2	1,3
Gelenek-Görenek/Geleneksel	128	82,1	27	17,3	1	0,6	-	-
Göç	128	82,1	27	17,3	1	0,6	-	-
Saldırganlık/Agresif Davranış	138	88,5	17	10,9	1	0,6	-	-
Olgunluk/Olgunlaşma	140	89,7	16	10,3	-	-	-	-
Anababanın Reddedici Tutumu	145	92,9	10	6,4	1	0,6	-	-
Sevgi Yoksunluğu/Sevgisizlik/Sevilme mek	145	92,9	10	6,4	1	0,6	-	-
Sosyo-Kültürel Yapı	146	93,6	9	5,8	1	0,6	-	-
Kimlik Kazanma/Geliştirme/Bunalımı	147	94,2	8	5,1	1	0,6	-	-

Latant Dönem	148	94,9	8	5,1	-	-	-	-
Benlik algısı/Kavramı	148	94,9	8	5,1	-	-	-	-
Grup (Akran grubu) yaşamı/Bilinci/Psikolojisi	149	95,5	3	1,9	4	2,6	-	-
Gelişim Dönemi/dönemleri	149	95,5	7	4,5	-	-	-	-
Özdeşim Kurma/Özdeşleşme	149	95,5	7	4,5	-	-	-	-
Homoseksüalite/Eşcinsellik	150	96,2	6	3,8	-	-	-	-
Ataerkil Aile Düzeni	152	97,4	4	2,6	-	-	-	-
Zeka Geriliği/Embecilite Mongolizm	152	97,4	2	1,3	1	0,6	1	0,6
Model/Model Alma	152	97,4	4	2,6	-	-	-	-
Ambivalans	152	97,4	3	1,9	1	0,6	-	-
Sosyalleşme	153	98,1	3	1,9	-	-	-	-
Cinsel kimlik	153	98,1	3	1,9	-	-	-	-
Engellenme	153	98,1	3	1,9	-	-	-	-
Oedipal Çatışma	153	98,1	2	1,3	-	-	-	-
Korunmaya Muhtaç Çocuk	155	99,4	1	0,6	-	-	-	-
Gelişim Görevi/ Ödevi	155	99,4	1	0,6	-	-	-	-

**SİR'LERİN KULLANILAN BİLİMSEL/MESLEKİ KAVRAMLARININ
SAYISI AÇISINDAN DAĞILIMI**

(N=156)

Bilimsel/Mesleki Kavram Sayısı	SİR'ler	
	N	%
Hiç Kullanılmayan	9	5,8
Bir Kavram	32	20,5
İki Kavram	43	27,6
Üç Kavram	31	19,9
Dört Kavram	22	14,1
Beş Kavram	10	6,4
Altı Kavram	5	3,2
Yedi Kavram	2	1,3
Sekiz Kavram	1	0,6
Dokuz Kavram	1	0,6
TOPLAM	156	100

KARAR TÜRLERİNİN KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI

Karar Türleri	Kararda SİR'den		
	Söz Edilmiş	Söz Edilmemiş	TOPLAM
	N	N	N
Beraat	5	17	22
Mahkumiyet	25	55	80
Diğer	2	10	12
TOPLAM	32	82	114

$$x^2= 1,48 \quad sd= 2 \quad p>0.05$$

MAHKUMİYET KARAR TÜRLERİNİN KARARDA SİR'DEN SÖZ ETME DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI

Mahkumiyet Karar Türleri	Kararda SİR'den		
	Söz Edilmiş	Söz Edilmemiş	TOPLAM
	N	N	N
Tecil	2	16	18
Para Cezası	16	27	43
Hapis*	7	12	19
TOPLAM	25	55	80

* Hapis ve para cezası alan 3 çocuk, hapis seçeneğinde işaretlendi. $\chi^2= 1,48$ sd= 2
 $p>0.005$

İstatistiklerden çocuklar adına hiç de parlak sonuçlar çıkmamaktadır. “Kullanılan kaynaklar ve bilgi toplama yolları” başlıklı bölümde, dava dosyalarının incelemesi yapılmaktadır. Fakat çocuklar ve ailelerle yapılan mülakatlara fazla yer verilmediği gibi, okul ziyaretleri de yapılmamıştır.

İstatistiklerde; SİR’lerin suçla ilgili yüzeysel bir yaklaşım sergilediğini fark etmekteyiz. Suçun tarihi, türü gibi bilgilere yer verilmekle birlikte, suçu işleyen in temyiz kudretinin olup olmadığı, daha önce suç işleyip işlemediği gibi bilgilere fazla yer verilmemiştir. Hakimlerin, beraat kararlarında genellikle SİR’lere değindiklerini, ancak; mahkumiyet kararlarında genellikle değinme gereği duymadıklarını görmekteyiz.

Bu bölümü bitirmeden önce bazı örnek yargı kararlarına yer vermek istiyoruz.

Yargı Kararları

Özet: Koruma istemine ilişkin dava, SHÇEK'ya yöneltilmelidir.

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

Mahkemece; 2828 sayılı Yasanın 21. ve 22 maddelerine göre husumetin Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna yöneltilip, gösterdiği takdirde delilleri toplanarak sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.

Özet: Koruma davasında davalı durumda bulunan SHÇEK'dir.

Temyiz yetkisi taraflara veya hüküm ile kendisine bir külfet tahmil olunana veya bir hakkı ihlal olunana aittir.

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

Davacının boşanma sonucunda Velayetleri kendisine verilen çocukların Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirilmesi istemi ile hasımsız olarak açtığı dava sonucunda ....adlı çocukların Türk Medenî Kanununun 346. ve 347. maddesi gereğince Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı yetiştirme yurtlarından birisine konulmaları hususunda haklarında koruma kararı verilmesine ilişkin hüküm Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne

temyiz edilmiş, mahkeme 17.10.2003 günlü kararı ile temyiz edenin davada taraf bulunmadığı gerekçesi ile temyiz talebinin reddine karar verilmiş olup bu karar süresi içinde adı geçen kurum tarafından temyiz edilmiştir.

Temyiz yetkisi taraflara veya hüküm ile kendisine bir külfet tahmil olunana veya bir hakkı ihlal olunana aittir. O halde mahkemenin temyiz talebinin reddine ilişkin 17.10.2003 günlü kararın kaldırılarak işin esasının incelenmesinde;

Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuni gerektirici sebeplere ve özellikle 4787 sayılı Yasanın 6/2-b bendi hükmü koşullarının oluşmuş bulunmasına göre yerinde bulunmayan temyiz isteğinin reddiyle usul ve kanuna uygun olan hükmün ONANMASINA*.

Özet: Koruma Kararının kaldırılmasına ilişkin davanın haklarında koruma kararının kaldırılması istenen kişilere yönetilmesi gerekir.

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

1- Davanın haklarında koruma kararının kaldırılması istenen kişilere yönetilmesi gerekir. Bu yön gözetilmeden husumet, koruma kararının kaldırılması istenen kişilere yöneltilmeden, göstermeleri halinde delilleri toplanmadan hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.

2- 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usullerine Dair Kanununun 4. maddesi; 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun ikinci kitabından (MK.

md. 118-494) kaynaklanan bütün davaların Aile Mahkemesinde bakılacağını, geçici 1. maddesi de; sonuçlanmamış davaların yetkili ve görevli aile mahkemesine devredileceğini hükme bağlamıştır. Karar bozulmakla sonuçlanmamış hale gelmiştir. Bu açıklama karşısında işin görev yönünün de düşünülmesi zorunludur.

Özet: Velayetin iadesi hususunda çocuğun yararı üstün tutulmalıdır.

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

1- Taraflar 1986 doğumlu ...'in Velayetini üzerlerine almaktan ısrarla kaçınmaktadırlar. Ana babanın bu tutum ve davranışı karşısında çocuğun bunlardan birisine verilmesi çocuğun bedeni ve fikri gelişmesini tehlikeye düşürecek, çocuğa yarar değil zarar getirecektir. O halde Türk Medenî Kanununun 347. maddesi ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümleri de re'sen gözetilerek uygun bir karar verilmesi gerekirken, çocuğun Velayetinin babaya verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.

2- 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun 4/1 maddesi; 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun ikinci kitabından (MK. md. 118-494) kaynaklanan bütün davaların Aile Mahkemesinde bakılacağını, geçici 1. maddesi de; sonuçlanmamış davaların yetkili ve görevli aile mahkemesine devredileceğini hükme bağlamıştır. Karar bozulmakla sonuçlanmamış hale gelmiştir. Bu açıklama karşısında işin görev yönünün de düşünülmesi zorunludur .

Özet 2828 Sayılı Yasa da işin evrak üzerinde incelenip, karara bağlanacağına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Mahkemece yapılacak iş; husumeti ana-babaya tevcih etmek; çocuklar ile ana baba arasında menfaat çatışması bulunduğundan çocuklara kayyım tayin ettirilerek davaya katılması, onun göstereceği delillerde toplanıp, sözü edilen yasanın 24. ve

müteakip maddeleri çerçevesinde değerlendirme yapmak ve hasıl olacak sonuca göre karar vermektir.

Davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasasının 73. maddesi, kanununun gösterdiği istisnalar haricinde, hakim iki taraflı dinlemeden, iddia ve müdafaalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere uygun olarak davet edilmedikçe karar verilemeyeceğini hükme bağlamıştır. 2828 Sayılı yasa da işin evrak üzerinde incelenip, karara bağlanacağına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Mahkemece yapılacak iş; husumeti ana-babaya tevcih etmek; çocuklar ile ana baba arasında menfaat çalışması bulunduğundan çocuklara kayyım tayin ettirilerek davaya katılması, onun göstereceği delillerde toplanıp, sözü edilen yasanın 24. ve müteakip maddeleri çerçevesinde değerlendirme yapmak ve hasıl olacak sonuca göre karar vermektir. Bu hususlar üzerinde durulmadan yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aylandır .

Özet: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 73. maddesi, kanunun gösterdiği istisnalar haricinde, hakim tarafından iki tarafı dinlemeden, iddia ve müdafaalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere uygun olarak davet edilmedikçe karar verilemeyeceğini, hükme bağlamıştır. 2828 Sayılı Yasada işin evrak üzerinde incelenip karara bağlanacağına dair bir hüküm bulunmamaktadır.

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

1- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 73. maddesi, kanunun gösterdiği istisnalar haricinde, hakim tarafından iki tarafı dinlemeden, iddia ve müdafaalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere uygun olarak davet edilmedikçe karar verilemeyeceğini, hükme bağlamıştır. 2828 Sayılı Yasada işin evrak üzerinde incelenip karara bağlanacağına dair bir hüküm bulunmamaktadır.

O halde mahkemece yapılacak iş husumeti koruma kararının kaldırılması istenilen yana yöneltmek, göstermesi halinde delillerini toplamak ve hasıl olacak sonuca göre karar vermektir. Bu yönün gözetilmemesi usul ve yasaya aykırıdır.

2- 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usullerine Dair Kanununun 4/1 maddesi; 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun ikinci kitabından (MK. md. 118-494) kaynaklanan bütün davaların Aile Mahkemesinde bakılacağını, geçici 1. maddesi de; sonuçlanmamış davaların yetkili ve görevli aile mahkemesine devredileceğini hükme bağlamıştır. Karar bozulmakla sonuçlanmamış hale gelmiştir. Bu açıklama karşısında işin görev yönünün de düşünülmesi zorunludur .

Özet: *Koruma kararının kaldırılması davasının evrak üzerinde incelenemeyeceği.* Davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasasının 73. maddesi, kanununun gösterdiği istisnalar haricinde, hakim iki tarafı dinlemeden, iddia ve müdafaalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere uygun olarak davet edilmedikçe karar verilemeyeceğini hükme bağlamıştır. 2828 Sayılı Yasa da işin evrak üzerinde incelenip, karara bağlanacağına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Mahkemece yapılacak iş; husumeti ana-babaya tevcih etmek; çocuklar ile ana baba arasında menfaat çatışması bulunduğundan çocuklara kayyım tayin ettirilerek davaya katılması, onun göstereceği delillerde toplam, sözü edilen yasanın 24. ve müteakip maddeleri çerçevesinde değerlendirme yapmak ve hasıl olacak sonuca göre karar vermektir. Bu hususlar üzerinde durulmadan yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.

SONUÇ: Temyiz edilen hükmün gösterilen sebeple BOZULMASINA, bozma sebebine göre de diğer yönlerin incelenmesine yer olmadığına, temyiz peşin harcının yatırana geri verilmesine oybirliğiyle karar verildi .

Özet: Medeni Kanununun 348. maddesi; ana babanın deneyimsizliği, hastalığı, özürülü olması, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle Velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi yahut ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerinin açık biçimde savsaklanması halinde, hakimin Velayetin kaldırılmasına karar verebilecektir.

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hükmün Velayetin kaldırılması yönünün temyizen murafaa icrası suretiyle tetkiki istenilmekle duruşma için tayin olunan bugün temyiz eden Nejla Çeçen vekili Av. Adnan Mutlu ve karşı

taraf Ekrem Suretli geldiler. Gelenlerin konuşması dinlendikten sonra işin incelenerek karara bağlanması için duruşmadan sonraya bırakılması uygun görüldü. Bugün dosyadaki bütün kağıtlar okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

1- Medenî Kanununun 348. maddesi, ana babanın deneyimsizliği, hastalığı, özürlü olması, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle Velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi yahut ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerinin açık biçimde savsaklanması halinde, hakimin Velayetin kaldırılmasına karar verebileceğini hükme bağlamıştır.

18.1.2003 tarihinde 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Medenî Kanununun 2. kitabından kaynaklanan tüm davaların Aile Mahkemesinde bakılacağı (AMK-m. 4), aile mahkemesi nezdinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacının bulunabileceği bu görevlilerin bulunmaması halinde, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan veya serbest meslek icra edenlerden de yararlanılabileceği (AMK. m. 5/3) öngörülmüştür.

Dinlenen davacı tanıkları; davalının (babanın) boş gezdiğini, dokuz ay küçük ...'yi arayıp sormadığını, onunla ilgilenmediğini davacıdan (büyükanneden) para istediğini, verilmemesi halinde çocuğu alacağını ifade etmişlerdir. Babanın Velayet hakkına dayanarak, ölen anneden intikal eden küçüğünde paydası olduğu, 2875 ada 2. numaralı taşınmazın tümünü 4.4.2002 tarihinde sattığı anlaşılmaktadır.

Ana öldüğüne göre Velayet babadadır. Küçük ...'nın yasal temsilcisidir. (MK. m. 342/1) Mallarını yönetmekle sorumludur. (MK. m. 352) Mahkemece babadan

çocuğa ait malların dökümünü gösterir defterin istenilmesi (Tüzük m. 4) gerekmektedir. Bu açıklama karşısında, vesayet makamına (Aile Mahkemesine) gerekli ihbarın yapılıp, vesayet makamınca babadan küçük ...'ya ait mallarının dökümünü ihtiva eden defter istenilip, taşınmazın satışı sonucu küçük ...'ya intikal eden paranın akıbeti araştırılmalıdır. Bu dosya ve tanık sözleri birlikte değerlendirilip, bir uzmandan da görüşte (rapor) alınıp davalının (babanın) Velayet görevini gereği gibi yerine getirip getirmediği değerlendirilip sonucu uyarınca karar verilmesi gerekir.

2- 4787 Sayılı .Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usullerine Dair Kanununun 4/1 maddesi; 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun ikinci kitabından (MK. md. 118-494) kaynaklanan bütün davaların Aile Mahkemesinde bakılacağını, geçici 1. maddesi de; sonuçlanmamış davaların yetkili ve görevli aile mahkemesine devredileceğini hükme bağlamıştır. Karar bozulmakla sonuçlanmamış hale gelmiştir. Bu açıklama karşısında işin görev yönünün de düşünülmesi zorunludur.

Özet: Velayetin kaldırılması davasında Asliye Hukuk Mahkemesinin görevli olduğu.

Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen hükmün kanun yararına bozulması Adalet Bakanlığının yazısı üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından istenilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

Davacı Lutfi Yavuz'un, Şeyma Yavuz'un velisi Ayşe Sıvacan aleyhine açtığı Velayetin nez-i davasının, mahkemece kabulüne karar verildiği ve hükmün temyiz edilmeksizin kesinleştiği anlaşılmaktadır.

Velayetin kaldırılması, 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun 348. maddesinde düzenlenmiş olup, anılan madde ile görevli mahkeme belirlenmemiş, sadece hakimden söz edilmiştir.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 8. maddesinde sayılan Sulh Mahkemesinin görevleri arasında Velayetin kaldırılmasına ilişkin isteklere yer verilmemiştir.

469 Sayılı Mehakimi Şer'iyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkâmı Muadil Kanunun 3. maddesinde "Asliye mahkemeleri, Sulh Muhakemelerinin salahiyetleri haricinde kalan bircümle hukuk, ceza, ticaret davalarını usul ve kanuna tevfikân kabili temyiz olmak üzere görür." Hükmü uyarınca, mahkeme ve hakim ibareleri Asliye Hakimini ifade eder.

Mahkemece, Velayetin kaldırılması davasında Asliye Hukuk Mahkemesinin görevli olduğu nazara alınarak re'sen dilekçesinin görev yönünden reddine karar verilmesi gerekirken esasa girilerek, yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.

Örnek yargı kararlarından da anlaşıldığı üzere; anne ve babaların bakım görevlerini ihmal ve suistimal etmeleri yaygındır. Yetiştirme kurumları ne kadar modernize edilirse edilsin, bu kurumlarda çalışanlar ne kadar iyiniyetli olursa olsunlar, söz konusu kurumların çocukların psikolojisini olumsuz etkilediği bilinen

bir gerçektir. Çocukların öz ebeveynlerinin, velayetlerinin kaldırılması ve çocukların bir kuruma yerleştirilmesi için açtıkları davalar düşündürücüdür. Üstelik dava sonuçlanınca Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nce temyiz edilmesi daha da düşündürücüdür. Dolayısıyla; bu çocuklara ne öz ebeveynleri ne de onlara bakmakla görevli Kurum yardım elini uzatmaktadır.

Bidayet mahkemelerinde tarafların usulüne uygun bir şekilde çağrılıp dinlenmeleri gibi temel bir kurala uyulmayıp, dosya üzerinden karar verilmekle yetinilmesi de ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur.

Dipnotlar

1. ÖZTÜRK, Bahri-ERDEM, Mustafa Ruhan- ÖZBEK Veli Özer- Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku- Seçkin Yayınları- s. 407.
2. KUNTER, Nurullah-YENİSEY, Feridun- Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku- İkinci Cilt, Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü-Beta-İstanbul, 2002, s. 998.
3. YÖRÜKOĞLU, Atalay-Çocuk Ruh Sağlığı- Özgür Yayınları- Mayıs 2000-s.48.
4. BALO, Yusuf Solmaz- Çocuk Ceza Hukuku- Adalet Yayınevi- Kasım 2005-s. 217.
5. BALO, Yusuf Solmaz- Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması – Seçkin Yayınları- Ankara 2005- s. 183
6. BALO, Çocuk Ceza Hukuku- S. 229.
7. ULUĞTEKİN, Sevda- Çocuk Muhakemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları- Türkiye Barolar Birliği Yayınları- Ankara 2004- s. 125.

2. Çocuk Suçluluğu ile Mücadele Konusunda Bazı Öneriler

Çocuk suçluluğu ile mücadelenin, kanımızca bir numaralı koşulu sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik platformda yapılmalıdır. Ailelerin eğitilmesine yönelik özgün programlar uygulanması, aile içi şiddetle daha etkili bir mücadele, eğitim sistemimizde yapılacak bir devrim ve eğitim imkanları tabana yayma, bunların yanı sıra sosyal devleti yaratma ve insanların gelecek kaygısı taşımadıkları bir düzen kurma girişimleri temeline oturması gereken bu mücadelede, koruma tedbirlerinin etkili biçimde uygulanması ve denetlenmesi, çocuk ıslahevi ve çocuk cezaevlerinin koşullarının iyileştirilmesi ve verilen cezaların öğ alıcı nitelikte bir felsefe alt yapısına değil, eğitici, ıslah edici bir alt yapıya kavuşturulması sonucu, en önemli kilometre taşını geride bırakmış olur.

Ailelerin eğitilmesi, bütünüyle fikir babalığını kendimizin yaptığı, özgün projemizdir. Köy enstitüleri ve halkevleri gibi dünyanın belki de ayakta alkışlayacağı, özgün bir proje... Buna göre, aileler, çocuk sahibi olmadan önce uzmanlar tarafından verilen çocuk yetiştirme kurslarına katılmalı ve sertifika sınavlarını veremeyenler olursa ve buna rağmen çocuk sahibi olurlarsa, caydırıcı cezai önlemler getirilmelidir. Çünkü, en önemli eğitim kurumu ailedir. Çocuk, gelecekte dünyanın en iyi üniversitesini bitirse de, aile içinde yaşadığı kazanım boşluklarını telafi edemez. Bireyin bilinçaltı 0-6 yaş arasında şekillenir. Aile, çocuğa bu dönemde profesyonelce bir yaklaşım sergilemezse, ileride telafisi imkansız zararlar doğabilir, zira; hayattaki bütün ruhsal sorunların ve kişilik bozukluklarının kaynağı bu dönemde aramak gerekmektedir.

Aile içi şiddet ile etkili bir mücadele verilmelidir. Bu konuda polis ve jandarmanın eğitilmesi çok önemlidir, zira; söz konusu kolluk güçleri, aile eksenli bir şiddet girişimi söz konusu olduğunda, olayı doğal karşılamakta ve işlem yapmamaktadırlar. Kadınlar ve çocuklar için sığınma evlerinin sayısının artırılması da hayati derecede önemlidir.

Çağ dışı, köhnemiş, dogmatik, ezberci, çocukları okumaktan ve araştırmaktan nefret ettiren ve yaz tatili geldiğinde bütün kitaplarını yakmaya yemin ettiren eğitim sistemimizde bir devrim yapılmalıdır. Yerine çağdaş, ezberlemeye değil bağımsız okumaya, araştırmaya ve düşünmeye sevk eden, yaratıcılığı kamçılayan ve pedagoji biliminin eksenine yerleştirilmiş bir eğitim sistemi getirilmelidir. Bunu yaparken öğretmenlik mesleğinin sorunlarına da yakından eğilmek, öğretmenleri çok iyi yetiştirmek, öğretmenlik mesleğinin maddi ve manevi koşullarını iyileştirerek, bu mesleği, zeki ve yetenekli gençler için cazip hale getirmek, onları öğretmen olmaya özendirmek gerekmektedir. bu arada üzerinde durulması gereken önemli bir konu, mevzuatta hemen değişiklik yapılarak, çocuklarını okula göndermemekte ısrar eden anne ve babalar için ağır hapis cezası getirilmesi zorunluluğudur.

Çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda, sosyal devletin önemini ne kadar vurgularsak azdır. Bütün ailelerin, insan onuruna yakışan asgari hayat standartlarına sahip olduğu, çocuklarına beslenme, giyim, kitap, oyuncak başta olmak üzere her türlü imkanı sağlayabildiği ve herkesin sağlık ve eğitim olanaklarından sınırsız biçimde yararlandığı yeni bir toplum yaratılmalıdır. Bunu yapmak için devlet, sosyal harcamalarına ağırlık vermelidir. Devletin küçültülmesi ve fertlerin kendi kaderlerine terk edilmesi neo-liberalizmin bir oyunudur. Ülkeyi bir insan vücudu olarak

düşünecek olursak, devlet bu vücudun kalbi, yoksul halk kitleleri ise ölmek tehlikesinde olan hücrelerdir. Devlet,yani kalp, bu hücrelere doğru sürekli pompalama yapmak mecburiyetindedir. Şayet sosyal devlet yaratılırsa, suç ile mücadele konusunda da ne tür bir aşama kaydedildiği şaşırtıcı biçimde görülecektir.

Şüphesiz, polisiye tedbirler de önemlidir. Ancak, kanımızca, önem sıralamasının sonundadır.

Gençlik suçluluğu konusunda şimdiye kadar yapılan en kapsamlı araştırma Glueck ve Glueck'in araştırmasıdır. (1950, 1962) Bu araştırma, suça sürüklenen çocukların ve gençlerdeki alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığının yoğunluğuna dikkat çekmektedir.¹ Dolayısıyla devlet, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlar eşgüdümlü olarak bu zararlı alışkanlıklarla mücadele ederlerse çocuk suçluluğu ile de etkili bir mücadele içine girmiş olurlar.

Tam bu noktada, tüyler ürperten bir araştırmanın daha sonuçlarına değinmek istiyoruz. Bu araştırma, Mitchell ve Rosa'nın 1981 yılında yaptıkları bir araştırmadır. Mitchell ve Rosa, davranış bozukluğu gösteren 3210 çocuğun %10'luk kesimini (321 çocuk) seçmişler ve bu çocukları on beş yıl boyunca izlemişlerdir. On beş yıl boyunca bu çocukların yarısı bir kez, yüzde onu ise 8-10 kez aynı suçtan dolayı yargıç karşısına çıkmışlardı. İşte bu bilimsel veri bize, çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda, suça sürüklenen çocuklar hakkında koruma tedbiri uygulanmasının, çocuk cezaevleri ve ıslahevlerinin durumunun iyileştirilmesinin ve suça sürüklenen çocukları topluma kazandırma projelerinin önemini göstermektedir. Bu bağlamda, çocuk koruma tedbirlerinin sadece mevzuatta kalması bir işe yaramaz. Hakimlere, Cumhuriyet savcılarına ve tedbirleri denetleyecek kurumlara büyük görevler

düşmekte, onların herkesten daha dikkatli ve sağduyulu davranmaları gerekmektedir. Denetim görevlisinin görevleri, Çocuk Koruma Kanunu'nun 38. maddesinde belirtilmiştir. Dileriz orada belirtilenler, Türkiye'de teori ve pratiğin kopukluğu rüzgarına kapılan bir kağıdın üzerinde kalmaz:

Madde 38: 1. Denetim görevlisinin görevleri şunlardır:

a) Kararla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesi için çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak.

b) Çocuğa eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında rehberlik etmek.

c) İhtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasında çocuğa yardımcı olmak.

d) Kaldığı yerleri ve ilişki kurduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerini yerinde incelemek.

e) Alınan kararın uygulanmasını, bu uygulamanın sonuçlarını ve çocuk üzerindeki etkilerini izlemek, tabi tutulduğu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek.

f) Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye rapor vermek.

2. Denetim görevlisi,görevini yerine getirirken gerektiğinde çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse ve öğretmenleriyle işbirliği yapar.

3. Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse çocuğun devam ettiği okul, işyeri ve çocukla ilgili bilgiye sahip kurumların yetkilileri, denetim görevlisine yardımcı olmak, görevi gereğince istediği bilgileri vermek zorundadırlar.

4. Çocuğun yakınları denetim görevlisinin yetkilerine müdahale edemezler.

Ülkemizde, sayıları üç olan çocuk ıslahevinin ve bir olan çocuk cezaevinin çevresel ve idari koşullarının bir an önce iyileştirilmesi gerekmektedir.³ Tutukevleri ve cezaevleri açısından ülkemizin imzalamış bulunduğu çok sayıda uluslararası sözleşme olmasına rağmen özellikle çocuk cezaevi ve ıslahevlerinin durumunun pek iç açıcı olduğunu söyleyemeyiz. Cezaevleri konusunda uyulması gereken sözleşmeler ve kanunlar şöyle sıralanabilir:

1. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

2. İnsan haklarını ve ana hürriyetlerini koruma sözleşmesi (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)

3. İşkencenin ve gayri insani ya da küçültücü ceza veya muamelenin önlenmesine dair Avrupa Sözleşmesi.

4. Küçükler için adalet sistemine dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları)

5. Özgürlüğünden yoksun bırakılan küçüklerin korunması için Birleşmiş Milletler kuralları

6. Hapislik dışı tedbirler için Birleşmiş Milletler asgari standart kuralları (Tokyo Kuralları)

7. Herhangi bir biçimde tutulan veya hapsedilen kişilerin korunması için prensipler bütünü (Genel Kurulun 9 Aralık 1988 tarihli ve 43/173 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.)

8. Mahpusların ıslahı için temel prensipler (Genel kurulun 14 Aralık 1990 tarihli ve 45/111 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.)

9. Hukuk dışı, keyfi ve kısa yoldan infazların etkili biçimde önlenmesi ve soruşturulmasına dair prensipler (Ekonomik ve sosyal konseyin 1989 tarihli ve 1989/65 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.)

10. Herkesin işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya karşı korunmasına dair bildiri (Genel kurul 9 Aralık 1975 tarihli ve 3452 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.)

11. İşkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya karşı sözleşme (Genel kurulun 10 Aralık 1984 tarihli ve 39/46 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. Yürürlüğe girmiş 26 Haziran 1987)

12. Hapsedilenlerin ve tutulanların işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya karşı korunmasında sağlık personelinin ve

özellikle doktorların görevine dair tıbbi ahlak prensipleri (Genel kurulun 18 Aralık 1982 tarihli ve 37/1994 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.)

13. ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları kanunu

15. Ceza infaz kurumları ve tutukevleri personeli eğitim merkezleri kanunu

16. Cezaların infazı hakkında kanun

17. İnfaz hakimliği kanunu.

18. Ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları yönetmeliği

19. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde hükümlü ve tutukluların dışarıdaki yakınlarıyla telefon görüşmeleri hakkında yönetmelik

20. Ceza infaz kurumlarındaki hükümlerin cezaevleri dışındaki iş yerlerinde çalıştırılması hakkında yönetmelik

21. Ceza infaz kurumları ile tevkifevlerinin yönetimine ve cezaların infazına dair tüzük.

Tüm bu mevzuatın ışığında cezaevi ve ıslahevlerinde bulunan çocukların haklarını şöyle sıralayabiliriz.⁴

1. Sağlık hakkı

2. Eğitim hakkı

3. Kendini geliştirme hakkı

4. Çalışma hakkı
5. Bilgi alam hakkı
6. Ailesi ile iletişim kurma hakkı
7. İtiraz/savunma hakkı
8. Yetişkinlerden ayrı tutulma hakkı

Cezaevi ve ıslahevi koşullarının iyileştirilmesi, suça itilmiş çocukların topluma kazandırılması açısından hayati önem arz etmektedir. Bu koşulların iyileştirilmesinin ilk şartı ise, çocuklara, mevzuatta sahip oldukları haklardan fiiliyatta da yararlanma imkanı tanımaktadır. Acaba suça sürüklenen çocuklar, haklarından yararlandırılıyorlar mı?

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m 3,6,27; Anayasa m. 3,17; Havana Kuralları m. 12,21; Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kurlar m. 22,26; Ceza İnfaz kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve cezaların İnfazına Dair Tüzük m. 37,39,40,41,98; çocukların sağlıklı bir yaşam hakkı ve bedensel bütünlüklerine zarar geldiğinde iyileştirilme talebinde bulunma hakkını öngörmüştür. Fiiliyatta, kuruma yeni gelen çocuğun, tüzük hükümlerinin aksine, genellikle muayenesi yapılmamakta, bulaşıcı hastalık vs. riski taşıyıp taşımadığı bilinmemektedir.⁵ Burada çalışan doktorlar, genellikle pratisyen hekim olup, uzmanlık sınavına hazırlanırken kurumu kendi açılarından geçici bir birim olarak görmektedirler. Bir kısmı, çocukların işledikleri suçları duyunca korkmakta, koşulları rahat gezememekte, bir kısmı ise

çocuklarla iletişim problemi çekmektedirler. Ayrıca, küçüklere hiçbir zaman psikolojik destek verilmemektedir.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 28,31,33; Havana Kuralları 30,38; Anayasa m. 42; Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük m. 30,31,32,99,100; Mahpusların İslahı için Asgari Standart Kurallar m. 77'de çocukların eğitim hakkı öngörülmüştür. Buna göre, kuruma gelen çocuk okuma-yazma bilmiyorsa öğretilmeli, tahliye olduklarında kendilerini geçindirmeleri için çıraklık eğitimi verilmeli, okula devam ediyorlarsa gerekli tahliye tedbirleri alınmalı, tahliye edilmiyorlarsa kurumda kaldıkları süre içinde okula devamları sağlanmalıdır. Kurumda çalışan öğretmenler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olup gerekli atamalar yeterli düzeyde yapılamadığı için eğitim sınırlı sayıdaki gönüllü öğretmenle yapılmaya çalışılmaktadır.⁶ Çocukların tutuklanmaları, eğitimlerini kesmektedir. Çoğu devamsızlık ve yaş geçmesi nedeniyle okuldan atılmaktadır. İslahevlerindeki çocukların durumu daha iyidir; onlar okullarına devam etmektedirler. Çıraklık eğitimi ise, çocukların çok küçük bir kesimine verilmekte, büyük çoğunluğu boncuk işi yapmakta ve seramik atölyesinde vakit geçirmektedir.

BM Çocuk Haklarına Dair sözleşme m. 3,18, Havana Kuralları m. 22,30; Anayasa m 41,48; Ceza İnfaz Kurumları ve Tevkifevlerinin Yönetimine ve cezaların İnfazına Dair Tüzük m. 152; Mahpusların İslahı için Asgari Standart Kuralları m. 61,81; çocukların aileleriyle iletişim kurma hakkını düzenlemektedir. Kurumda kalan küçüklerin tutuklu olmaları halinde genellikle ailelerinin yakınında buldukları için görüş günlerinde görüşebilmektedirler. İslahevlerinde kalanların durumu farklıdır. Şu anda ülkemizde sadece üç adet ıslahevi bulunduğu için ailelerin uzak şehirlerden

çocuklarını görmeye gelmeleri zor olmaktadır. Bu konuda yaşanan en büyük sorun, çocuklara, disiplin cezası olarak aileleriyle iletişim kurmamak cezası verilmesidir.⁷ Oysa, küçüğün kurumda kalması zaten eza vericidir. Bu nedenle; verilen söz konusu disiplin cezası, insani değildir. Tüzükte, disiplin cezaları bakımından yetişkinlerle çocuklar arasında bir ayırım yapılmamıştır. Bu durum, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye de aykırıdır.

BM Çocuk Hastalıklarına Dair Sözleşme m. 37,40; Havana Kuralları m. 17; Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kurallar m. 85'te kurumlarda çocukların yetişkinlerden ayrı kalma hakları düzenlenmiştir. Uygulamada, bu kurala riayet edilmemektedir.⁸ Aynı kurumda farklı koşullarda tutulan yetişkinler ve çocuklar, havalandırmaları aynı olduğu için sık sık görüşmektedir. Bu durum, çocukların yetişkinler tarafından özel işlerinde ve koğuş temizliğinde kullanılmasına, onlara suç öğretilmelerine veya işledikleri suçları üstlenmeye zorlanmalarına ve hatta cinsel ihtiyaçlarını gidermekte kullanılmalarına kadar tüyler ürperten sonuçlar doğurmaktadır.

Çocuk cezaevi ve ıslahevleri, çocukların cezalandırıldığı veya toplumdan tecrit edildiği kurumlar olarak görülmemelidir. Bu kurumlar birer eğitim kurumu olarak görülmeli ve bu misyonu üstlenmesi için çalışmalara başlanmalıdır. Ancak bu şekilde Mitchell ve Rosa'nın araştırmasının sonuçlarına benzer sonuçlar bertaraf edilmiş olur. Ceza siyasetinin temelinde topluma düzenini koruma, öç alma veya caydırma olmamalıdır. Ceza siyaseti, eğitim ve toplumla kazandırma olmalıdır. Suça sürüklenen çocuk veya genç, henüz kaybedilmiş değildir. Onu eğitmek, ona hatasını görmesi için ikinci bir şans tanımak gerekmektedir.

Bütün toplumların sorunu, “suç” ile mücadele etmektir. Bu mücadelede çocuk ve genç suçluluğu üzerine eğilmek çok önemli bir parametredir. Çünkü suç, büyük ölçüde bir gençlik davranışıdır.⁹ Çocuk ve genç suçlularla mücadele etmenin yolu ise, onları cezalandırmaktan değil, eğitmek ve topluma kazandırmaktan geçer.

Buradan, bütün yetkilileri ve vatandaşları, önlem almaya çağırıyoruz. Çocuk ve gençlik suçluluğu bir çığ gibi büyümektedir.¹⁰ Ancak şu husus da gözden kaçmamalıdır ki, suçun nedenlerini ortadan kaldırmak (suçun nedenleri konusunda biyolojik, psikojenik ve sosyojenik olmak üzere üç temel yaklaşım vardır.¹¹) çocuğu topluma kazandırmak ve onu rehabilite etmekten ayrı düşünülemez.

Almanya’da gençlik suçlarının artması nedeniyle, cezai yaptırımların ağırlaştırılması gibi sakıncalı bir çağrı yapılmaktadır. Bu çağrıyı yapanlara Prof. Dr. Heinz en güzel cevabı vermektedir:

“Güncel suç politikası tartışmalarında sürekli olarak yeniden Gençlik Ceza Hukukunun uygulanma alanının genişletilmesi ve sertleştirilmesi çağrıları yapılmaktadır. Böylece, ceza hukuku politikasına ilişkin suç politikası daraltılmaktadır. Özellikle gençlikteki çok çeşitli ve yoğun failerde, genç şiddet suçlulukları ile tesadüfi göçmenlerde tespit edilen sosyal bozukluklar ve eksik hususlar, ceza hukuku aracılığıyla ortadan kaldırılamaz. Sosyal sorunlar ceza hukuku aracılığıyla çözülemez. Ceza hukuku, çocuklar ve gençlik yardımı açısından, sosyal ve uyum politikası açısından ne yedek ne de boşluk doldurucu bir şey olabilir, olmamalıdır. Gençlik Ceza Hukuku son araçtır.¹²”

Bu bölümde, ıslahevleri, çocuk tutukevleri ve çocuk bölümlerinin fiziki koşullarıyla ilgili bir tabloyu aktarmak istiyoruz.¹³

Islahevleri, Çocuk Tutukevleri ve Çocuk Bölümlerinin Fiziki Koşullarının Geliştirilmesi Gereken Yönleri

MADDELER	VAR			VAR AMA YETERSİZ			YOK		
	ÇIE	ÇTE	ÇB	ÇIE	ÇTE	ÇB	ÇIE	ÇTE	ÇB
1. Sosyal alanlar				X				X	X
2. İç tasarımların çocuklara uygunluğu				X	X	X			
3. Tretman donatılarının durumu				X	X	X			
4. Tüm kurumların aynı şartlara sahip olması							X	X	X
5. Fiziki koşulların yöneticinin insiyatifine bırakılmış olması	X	X	X						
6. Erkek ve kız çocuklar için yetişkinlerden ayrı bölüm				X	X				X
7. Mülhakat (ilçe) cezaevlerinde erkek ve kız çocuklar için ayrılan bölüm*									X

8. Fiziki koşulların 12-15 ve 16-18 yaş gruplarına uygunluğu				X	X	X			
9. Kurum isimlerinin çağdaş terminolojiye uygunluğu							X	X	X
10. Mimari norm ve şartnameler							X	X	X
11. Kurumların nicelik ve niteliklerinin uluslararası belgelere uygunluğu				X				X	X
12. Dış dünya ile iletişim olanakları				X	X	X			
13. Odaların bireysel olması							X	X	X
14. Sosyal alanların yetişkinlerle ortak kullanılması			X				X	X	
15. Disiplin ve diğer ihtiyaçlar için hücrelerin kullanılması		X	X				X		
16. Hücrelerin sağlık ünitesi içinde yer alması**								X	X
17. Ambulans ve sağlık araçları							X	X	X
18. Yetişkinler için kullanılan güvenlik sistemlerinin çocuklar için de		X	X						

kullanılması**									
19. Doğayla iç içe olmak				X				X	X
20. Üniversitelerin mimari konularda kurumlara ilgi göstermesi							X	X	X
21. Tahliye sonrası fiziksel koşullar				X	X	X			
22. Personele lojman				X	X	X			

* 7. madde ÇİE ve ÇTE için geçerlidir.

** 16. ve 18. Maddeler ÇİE için geçerlidir.

Ülkemizde suça sürüklenen çocukları kurtarmak adına ilk girişim, dönemin İstanbul valisi ve belediye başkanı olan Muhittin Üstündağ tarafından 1932 yılında yapılmıştır.¹⁴ Üstündağ, Galata'daki İskoç Mektebi'ni Valilik Özel idaresi adına satın alarak "Çocukları Kurtarma Yurdu" adı altında bir kurum oluşturdu ve altmış kadar kimsesiz, suça sürüklenmiş çocuğu toplattırarak buraya getirtti. Yavuzer, tarihin altın sayfalarında kalmış bu girişimi şöyle aktarıyor: "Samsun'dan çaldığı bir atla Orta Anadolu'yu baştan başa gezen maceraperest Hüseyin; 14 yaşında esrar alışkanlığının ruhsal ve bedensel yıkımının örneği bedbaht Remzi; sokak çocuklarının elebaşısı 12 yaşındaki yedi yıllık esrarkeş ve serseri Ali; 13 yaşındaki kavgacı, menfi ruhlu, kurumun en çetin çocuğu Hakkı, elli yıl öncesinden bakan ilginç fotoğraflarıyla neredeyse tarih olmuşlar.¹⁵" Kurum 1939 yılında boşaltılarak ilkokul yapıldı. Çocukların bir kısmı Çatalca'daki yatılı okula, bir kısmı Darülaceze'ye gönderildi. Ülkemizdeki hem bilimsel araştırmalardaki yetersizlikler, hem de adli

istatistiklerdeki düzensizlikler nedeniyle bu çocuklara daha sonraki yıllarda ne olduğu bilinmiyor.

Ülkemizin ekonomik kaynaklarının azlığı, halkımızın suça sürüklenen çocukları benimsemek istemeyişi ve devlet adamlarının ilgisizliği, çocukların topluma kazandırılması projelerinin hayata geçirilmesini engellemektedir. Bu konuda Sarpdağ, halkı medyanın aydınlatması gerektiğini savunmakta ve suça sürüklenen çocuklar konusunda medyanın ılımlı bir ortam yaratmasını önermektedir.¹⁶ Kanımızca medya, bu ortamı yaratmak şöyle dursun, sorumsuz ve popülist yayınlar yaparak söz konusu çocuklara karşı nefreti körüklemektedir. Koruma tedbirlerinin amacı konusunda en güzel betimlemelerden birini Bıyıklı yapmaktadır: “Önlemler çocukla toplum arasındaki suç biçiminde ortaya çıkmış olan anlaşmazlıklar, çocuğun topluma katılması yoluyla çözüme amacı güder.¹⁷” Burada can alıcı nokta, çocuğun toplumdan tecrit edilmesi değil, topluma kazandırılması, topluma katılmasıdır. Toplumun kucağında, böyle çocuklar için her zaman yer almalıdır. Toplum, kendi üzerine düşen sorumluluğu kabul etmeden bu projeler başarılı olamaz.¹⁸ Bu konuda Phelps, polisin üzerine düşen görevden bahsetmekte ve polislerin eğitilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁹ Biraz önce adli istatistiklerin ve polis istatistiklerinin düzensizliğinden söz etmiştim. Oysa, sorunun ne olduğunu tam bilemeden sorunun üzerine gidemeyiz. Kaiser, bizimle aynı doğrultuda düşünmekte ve istatistiklerin, çocuk suçluluğu ile mücadele de önemini vurgulamaktadır.²⁰ Ne yazık ki biz, bilgi toplumu olmadığımız gibi, hafızası da çok zayıf bir toplumuz. Uluslararası sözleşmelere uymak için de tedbirler aldığımız söylenemez. Oysa Beijing Kuralları m. 30/3 , “Çocuk adalet sistemi için de araştırmaları değerlendirecek bir sistem

kurularak çocuk suçluluğu hakkında bilgi toplamak, verileri değerlendirmek suretiyle adalet sisteminin reformu ve geliştirilmesi için gerekli çaba harcanmalıdır” demektedir. Bu alanda dikkat etmemiz gereken bir husus da, polis, yargı, infaz birimleri, kurumlar ve bakanlıklar arasındaki koordinasyonu iyi sağlamamız gerektiğidir. Ayrıca, eğitimden ve tretmandan, sadece suça sürüklenen çocukların eğitim ve tretmanı değil, çocukların tamamıyla ilgili eğitim ve tretmanı anlamalıyız.²¹

Çocukların eğitimi ve toluma kazandırılma süreçlerinde, asla menfi ve karamsar düşünmemeliyiz, onları asla “kaybedilmiş” addetmemeliyiz. Harremous, Türkçe’deki “ağaç yaşken eğilir” sözünü doğrularcasına, çocuklara daima ikinci bir şans verilmesi, gerektiğini söylemektedir.²² O ağaçların hiçbir zaman sararmaması, ilkbaharı hep yeşil yapraklarla kucaklaması kuşkusuz hepimizin dileğidir.

Dipnotlar

- 1) GLUECK and GLUECK, E.I-Predictinng Delinquency and Crime-
Harvard univ. Pres- 1960-s.158.
- 2) MITCHELL, S and ROSA, p- Bayhood Behaviour Problems. As
Precursors of Criminality-Psychol-1981- s. 220.
- 3) TAŞKIN, Ahmet- Cezaevi Gerçeği-Ankara 2004-s.251.
- 4) NAKSALI, Emine Gürsoy ve ALTUN Halil Oytun (editörler)-
Hapishane Kitabı- Kitabevi Yayınları- İstanbul, Mart 2005-s.378.
- 5) a.g.e., s. 375
- 6) a.g.e., s. 380
- 7) a.g.e., s. 383
- 8) a.g.e., s. 384
- 9) DÖNMEZER, Sulhi-Suçlu Genç Erişkinlerin Sorumluluğu-
Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 441-s.65.
- 10) CAVAN, Ruth s. Juvenil Delinquence- Philadolphia ve New York:
J.B. Lippincott Company – 1962-s. 10.
- 11) GİBBONS, Don C.- Delinquent Behavior – Prentice-Hall, Inc.
<http://www.egem.gov.tr/asayis/asayis/istatistik/index.html>.

- 12) ÜNVEP, Yener (yayıma hazırlayan)- Çocuklar ve Suç/Ceza Seçkin Yayınları- Ankara, 2005-s. 157.
- 13) UNICEF/T.C. Adalet Bakanlığı- Ceza ve Tevkifhaneleri Genel Müdürlüğünün Gözetimi Altında Bulunan Çocuklara İlişkin Hizmetlerin Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Diğer Uluslararası Belgelerle Uyumlu Olarak Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Arama Konferansı Raporu-Ürgüp, 18-21 Ocak 2001-s.20.
- 14) YAVUZER, Haluk- Çocuk ve Suç- Altın Kitaplar Yayınevi-1982- s.448.
- 15) a.g.e., s. 449
- 16) SARPDAĞ, Mustafa-Çocuk Suçluluğu ve Polis- Ankara, 2005, s. 173.
- 17) BIYIKLI, Hasan- Suçlu Çocuklara Uygulanan Tedbirler- AÜHF- Ankara 1974- s. 205.
- 18) JONES Michael A- KRİSBERG Barry- Images and Reality, Juvenile Crime, Youth Violence and Public Policy, National Council on Crime and Delinquency – San Francisco- 1994- s. 51.
- 19) PHELPS, Thomas R. – Juvenile Delinquency A Contemporary View- California, 1976, s. 92.

- 20) KAISER, Günther- "Delinquency Measurement", International Review of Criminal Policy- No 39/40- New York 1990- s. 37.
- 21) SCHWARTZ, Ira M- "Delinquency Prevention: Where's the Beef?" The Journal of Criminal Law and Criminology- 1991- s. 132.
- 22) HARREMOES, Erik: "Social Reaction to Juvenile Delinquency from a Council of Europe Perspective: A Summary of the Activities of the European Committee on Crime Prevention" International Review of Criminal Policy- New York 1990, s.65.

SONUÇ

BİR MUKAYESE: BATI VE TÜRKİYE

Nasıl ki suçlu profili aniden oluşmuyor, belirli bir birikim sonucu patlak veriyorsa, hem Batı'da, hem de ülkemizde çocukların topluma kazandırılması amacına hizmet eden kurumlar aniden ortaya çıkmadı, çok geniş çaplı deneyimler ve mücadeleler sonucu evrim geçirerek günümüze kadar geldi.

Geçmiş yıllarda çocuklar ve yetişkinlerin, aynı cezalara çarptırılıp, aynı cezaevlerinde tutulduklarını da önce belirtmiştir. Dünyada, çocuklar ve yetişkinlerin ayrı tutulması düşüncesi ilk defa W. Clement tarafından öne sürüldü ve bu vesile ile çocuklar için ilk cezaevi olan Saint-Michel Cezaevi 1703 yılında inşa edildi.¹ ABD'de 1800'lere kadar yetişkin ve çocuklar aynı yerde tutulurdu. 1825'te ilk olarak New York Sığınma Evi kuruldu². Bu gelişmenin ardından eyaletler, çocuklar için ıslahevleri açmaya başladılar. ABD'de ilk devlet ıslahevinin nerede ıslahevleri açmaya başladılar. ABD'de ilk devlet ıslahevinin nerede ve ne zaman açıldığına dair çeşitli iddialar var. Bir görüş, ilk kez Massachusetts'te 1846'da açıldığını savunmaktadır.³ Diğer bir görüş 1847'de Boston'da açıldığını savunmaktadır.⁴ Ancak bu ıslahevlerinin şartları, 19. yüzyılda çok ağırdır. Kırbaç ve hücre cezaları uygulanıyordu.⁵ Çocuk ıslahevlerinin, 19. yüzyıl sonunda seçkin ve insani bir nitelik kazandığını görüyoruz.⁶ Savaş döneminde ise bir gerileme yaşandığı dikkatlerden kaçmıyor. Savaşın etkisiyle olsa gerek, ıslahevleri askeri bir tarz aldı.⁷ Kurumlar, çok daha sonraları, orman kampları, çiftlikler, eğitim ve mesleki okulları kapsayacak

şekilde yeniden yapılandırıldı. Fransa'da 1810 tarihli ceza kanunu, suç işleyen çocukların, yetişkinlerden ayrı yerde tutulacağını öngörüyordu. Ancak fiiliyatta böyle kurumlar oluşturulmamıştı. Paris İstinaf Mahkemesi azalığından ayrılan M.de Metz, zamanın Adliye Bakanını kanun hükümlerini ihlal pahasına ikna etti ve merkez cezaevindeki çocukların kendisine teslimini sağladı. Onlar Mettray'a götürerek ilk çocuk ıslahevini kurdu.⁸ Ancak Fransa'da 1952 yılına kadar 16-18 yaş arası çocuklar yetişkinlerle aynı cezaevinde tutulurdu.⁹ 1952'den sonra yirmi yaşın altındakiler yetişkinlerden ayrıldı. Almanya'da da İmparatorluk Ceza Kanunu'nda çocukların yetişkinlerden ayrı tutulacağı öngörülmüştü ama bu pek uygulanmadı.¹⁰ Almanya'da çocuklara özgü kurumların oluşturulmasına ilk defa Prusya Dahiliye Nezareti'nde başlandı. 1912 yılında Witlich /Moel'deki kadınlara ayrılan cezaevinde bazı düzenlemeler yapılarak çocuk ıslahevi haline sokuldu ve böylece çocukların genel infazdan ayrılma süreçleri başladı.¹¹ Kanımızca, bu alanda en ilginç uygulamalar İngiltere'de yaşanmıştır. 19. yüzyılın ilk dönemlerinde, bütün dünyada olduğu gibi İngiltere'de de çocuklar ve yetişkinler ayırım gözetilmeksizin aynı cezaevinde tutuluyorlardı. Çocuklar için ayrı bir kurum düşüncesi 1835'te önerildi.¹² O dönemde mahkumlar, cezaevine nakledilmeden önce eski gemilerde bekletiliyorlardı. 14 yaşından önce nakil yapılmıyordu. Bu nedenle beş yıl gemide yaşayan çocuklara rastlanabiliyordu. Nihayet 1838'de bir askeri hastane, cezaevine dönüştürülerek yaşları 10-18 arasında değişen çocuklar buraya nakledildi.¹³ 19. yüzyılın ortalarına doğru hukuk çevrelerinde bütün dikkatler çocuk suçluluğu üzerinde yoğunlaştı.¹⁴ 1854'te ilk ıslahevi kuruldu ve yaygınlaştı. Bunun yanı sıra çocukların eğitilip meslek kazandırıldığı endüstri okulları kuruldu.¹⁵ 20. yüzyılın başında ise, açık ıslahevi anlamına gelen, İngilizler'e özgü bir kurum olan

Borstral'ler kuruldu.¹⁶ Daha önce de değindiğimiz gibi, bu konuda dünyada en erken yapılanma Papa XI. Clements'in öncülüğünde İtalya'da gerçekleşmiştir. Ancak İtalya'da da şöyle bir ilginç durum söz konusu olmuştur: Çocuklar ve yetişkinlerin infaz sistemlerinin erkenden ayrılmasına rağmen soruşturmada ve yargılamada birliğe uzun süre devam edilmiştir.¹⁷ 1931'de müstakil okul cezaevleri kurulmuş, 1934'te çocuk mahkemeleri kurulmuştur. 1949'da çocuk mahkemelerinin bulunduğu yerlere sosyal yardım büroları açılmıştır.¹⁸ Ülkemizde ise çocuklara özgü kurumlara, ilk kez Mithat Paşa'nın Tuna ve Havalisi Umumi Valiliği zamanında rastlıyoruz. İmparatorlukta bu kurumlar bütün eyaletlere yayıldı ve Dahiliye Nezareti'ne bağlandı. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Cumhuriyet tarihimizdeki ilk girişim 1932'de Muhittin Üstündağ'ın İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı döneminde gerçekleşti. Kanımız, Türkiye'nin, tarihsel gelişim çizelgesi perspektifinde bakıldığında, Batı ülkelerinden hiç de geri kalmadığı yolundadır. Ancak asıl sorun günümüzdedir.

“Batı” derken, soğuk savaş döneminden kalma bir alışkanlıkla tek oluşum anlaşılmalıdır. Batı da kendi içinde çeşitli devletlere ayrılmıştır ve her birinin kendine özgü sorunları vardır. Ancak “Batı” derken kastettiğimiz, belki de Anglo-Sakson hukukunun da etkisiyle, Kıta Avrupası'na yeni yerleşmeye başlayan son derece insani bir anlayış ve uygulamadır. Bunu, büyük hukukçu Winter'in ağzından dinleyelim:

“Kendi ülkemden ve kendi tecrübelerimden bir örnek vermek istiyorum. Benim ülkemde yangın çıkarmak çok büyük bir suçtur ve cezası da uzun süreli hapidir. 16 Yaşında üç çocuğun sarhoş olup içki içerken köydeki kulübelere

birisini yakması olayı bana getirildi. Ben de onlardan yaktıkları kulübeyi altı ay içinde tekrar inşa etmelerini istedim. Köy halkı çocukları hapse göndermemiş olmama karşı çıktı. Endişe içindeydiler ve çocukların aynı şeyi tekrar yapmayacaklarından emin değildiler. Bütün bunlar olurken, çocuklar kulübeyi inşa etmek için çalışmaya başladılar, yeterli paraları yoktu, tahta ve pencereler için paraya ihtiyaçları vardı. Bu yüzden çalışmak ve ailelerinden ödünç para istemek durumunda kaldılar. Tahtalar için gerekli parayı karşılamak için pek çok işte çalışmaya başladılar ve toplumdaki insanlar çocukların bu çabasını ve yaşadıkları zorlukları gördükçe yavaş yavaş çocuklara yardımcı olmaya başladılar. Örneğin, köydekilerden birisi fazlalık tahtalarını teklif etti, bir kadın çocuklar kulübeyi inşa ederken arada onlara yemek getirdi, bunun gibi. Bütün bu süreç içerisinde çocuklar bir kulübeyi yakmanın ve bir kulübeyi inşa etmenin ne anlama geldiğini öğrendiler. Fakat aynı zamanda toplum da kimsenin çok da kötü olmadığını öğrendi. Böylece çocuklarla zarar verdikleri toplum arasındaki barış sağlanmış ve yenilenmiş oldu. Çocuklara verdiğim altı aylık sürenin sonunda avukata bu çocukların gerçekten cezalandırılmasını isteyip istemediğini sordum ve avukat bana “Ne için?” diye cevap verdi. Yani olay gerçekten de buydu, yapılan zarar yerine geldikten ve bir şeyler öğrenildikten sonra neyi neden cezalandırırım ki? Daha önce de belirttiğim gibi klasik yaklaşıma göre ceza hiçbir zaman bir tehdit unsuru olmamıştır, eğer olmuş olsaydı elimizde bu kadar yüksek sayıda suçlu bulunmazdı. Çünkü biliyoruz ki hiçbir suçu yakalanacağına ihtimal vermez. Ve özellikle cinayet gibi büyük suçlar sonuçları önceden düşünülen suçlar değildir. Özellikle de zor koşullar altındaki çocukları asla bu şekilde düşünmez. Çoğunlukla hareketlerinin sonuçlarını düşünmezler ve ceza hiçbir zaman davranışı değiştirmemiştir. Ceza tek başına davranışı değiştirmede asla etkili olmamıştır, belki

az bir ceza ve çokça sorumluluk verirsiniz bu geçerli olabilir. Ceza sadece yıkıcı bir şeydir ve çoğunlukla da insan ilişkilerini yıkar. Çözüm ceza vermek değildir, ya da en azından sadece ceza vermek değildir. Çözüm suçu işleyen kişilere yeniden sorumluluk verilmesidir. Ve bu da soruyu mağdura getiriyor. Klasik prosedürde mağdurla nasıl ilgilenilir? Lütfen tanıklık yapar mısınız, iddianız nedir, kimlik numaranız lütfen, geldiğiniz için teşekkürler. Bu çoğunlukla mağdurla ilgili yapılan işlemlerdir ve bu şekilde davranıldığı zaman kişi ikinci bir sefer düş kırıklığına ve sinir bozukluğuna maruz kalır, zaten kendisine karşı bir suç işlenmiştir ve sinirleri bozuktur, ikinci düş kırıklığını da biz adalet sistemindekiler yaratırız. Oysa ki bu harekete uğramış olan kişiyle ilgilenilmeli ve sorunları ve olaydan sonra karşılaştığı zorluklar sorulmalıdır. Mağdura gereken önemi vermeniz tamamen farklı bir şeydir. Bir örnek vermek istiyorum; 15 yaşında bir çocuğun sokakta yaşlı bir kadının çantasını çaldığı bir davaya bakmıştım. Kadının çantasında az miktarda para, bir adet takma diş, anahtarlar ve pasaport vardı, çocuk parayı aldıktan sonra diğerlerini çantayla birlikte fırlatmıştı. Suçlu ve mağduru yüz yüze getirdim, ve inanın bana mağdur suçlu çocuğa benim öğretebileceğimden çok daha fazla şey öğretti. Yaşlı kadın suçlu çocuğa dedi ki “para ve çantayı almış olman önemli değil, onları unut, fakat çantanın içinde takma dişlerim vardı, onlar olmadan yemek yiyemem, sen yiyebilirsin fakat ben yiyemem, anahtarlar vardı, yetmiş beş yaşındayım ve yürüyemiyorum, şimdi anahtarlar için en az beş defa bir yerlere gidip gelmem gerekiyor, senin yüzünden pasaportumu kaybettim ve bunun için de en az üç defa polise gidip gelmem gerekiyor, ben yaşlı bir kadını ve tek zevkim günde bir defa gidip parkta oturmak, ama şu an o kadar korkuyorum ki değil parka gitmek evimden dışarı bile çıkamıyorum, kapıyı açamıyorum, telefonlara bile korkudan cevap

veremiyorum. Ben şu an hapisteyim, sense özgürsün.” Ve inanın bana mağdur dışında hiç kimse suçluya bundan daha iyi bir ders veremezdi. Ve kadının zararının karşılanması için gereken çözümü yine çocuk kendisi buldu. Yaşlı kadından özür diledi, anahtarları tekrar almak için kadınla birlikte gidip geldi, ona eşlik etti, pasaport için polise giderken eşlik etti, yaşlı kadının alışverişini yaptı ve haftada bir kez onu parkta hava almaya çıkardı. Ve bütün bunları tam dokuz ay boyunca yaptı. Bütün bunların sonunda benim bir hakim olarak bu çocuğa ayrıca bir ceza vermeme gerek var mı? Biliyorum ki, bu çocuk yapmış olduğu kötü davranışı bir daha asla tekrarlamayacaktır, çünkü anlaması gerekeni anladı. Ve bu olaydaki mağdur, on beş yıl önce pilot projemize başladığımızda kriminologların bize söylediği şekilde davranmadı. Kriminologlar bize bu proje için, kesinlikle büyük bir suç artışı olur ve kesinlikle mağdur tarafından kabul edilmez demişlerdi. Aksine, mağdurlar, onların söylemiş olduğu gibi ceza talep etmediler, mağdurun tek talebi yenilemeydi, yani kaybedilenin geri kazanımıydı. Bu sistem zaten bu şekilde yürüyor. Mağdura insani bir şekilde yaklaşıyor ve mağdurun problemleriyle gerçekten ilgileniliyor, kaybettiği geri kazandırılıyor. Suçluya gelince, suçlu genelde hep hatalarıyla tanımlanan kişidir; sen işe yaramazsın, okulda kötüsün, ailede kötüsün ve şimdi de tekrar bir suç işledin, sen hepimiz için bir utanç kaynağısın vb.. Hep negatif, şimdi de cezalandırılacaksın, ve bu hikaye burada bitecek. Hayır, bitmeyecek, tamam kabul, çocuk çok uzun zamandır kötü şeyler yapmış olabilir, şimdi olumlu bir şeyler de yapabileceğini kanıtlama zamanıdır. Ve iyi bir şeyler yapmak için çabalarken, güçlükleri aşmaya çalışırken çocuk sadece karşı tarafa değil aynı zamanda kendisine de bir şeyler yapabildiğini bir şeyleri bilebildiğini kanıtlamış olur. bu aşamada hakimin, avukatın, sosyal hizmet görevlisinin ve arabulucunun problemi çocuğun ne yapabileceğini ve

yukarıda söylediklerimizi ne şekilde kanıtlayabileceğini ortaya çıkarmaktır. Ve her şeyden önemlisi de anlamaya uygun davranarak çocuğun fikrini almaktır. Çocuğa sorulması gereken ilk ve en önemli şey çocuğun ne sağlayabileceğini, ne yapabileceğini ve nasıl bir çözüm önerdiğini sormaktır. Kendi tecrübelerime dayanarak söylüyorum, ki ben çok uzun yıllardır çalışan bir hakimim, meslek hayatım boyunca bir çözüm bulamamış olan tek bir çocuğa bile rastlamadım. Başta çocuğun kafası biraz karışabiliyor ve ne yapabileceğini bana soruyor, ben de ona “probleme sebep olan ben değilim sensin, şimdi probleme bir çözüm bulmak da sana düşer” diye cevap veriyorum. Böylece çocuk nasıl bir çözüm getirebileceğini düşünmeye başlıyor ve sonunda her zaman mutlaka çözümü buluyor. İnanın bana, her zaman...¹⁹”

Bu insani yöntemleri düşündükçe, Türkiye’de baklava yiyen zavallı çocukların bile ceza aldığını bilmek, hukuk sistemimizin tutturulduğu tüm eski menteşelerin zorlanıp gıcırdağını duyma özlemimizi bir kez daha körüklüyor.

Dipnotlar

- 1) YOKUŞ SEVÜK, Handan- Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım- Beta- Kasım 1998, İstanbul-s. 132.
- 2) SİEGAL, Larry/SENNA, J.-Juvenile Delinquency, Theory, Practice and Law-Mineseto, 1981, s. 444.
- 3) YOKUŞ SEVÜK, Handan- a.g.e., s. 133.
- 4) YÖRÜKOĞLU, Atalay-Değişen Toplumda Aile ve Çocuk-Özgür Yayınları- Kasım 2000- s. 216.
- 5) SİEGAL, Larry/SENA, J- a.g.e., s. 309.
- 6) FERDİNAND, Theodore N.- “Juvenile Delinquency or Juvenile Justice: Which Came First?” Criminology- 1989-s. 100.
- 7) SİEGAL, Larry / SENA, J- a.g.e., s. 444.
- 8) EREM, Faruk-Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar- İstanbul, 1940-s.68.
- 9) YOKUŞ, SEVÜK, Handan- a.g.e., s. 135.
- 10) a.g.e., s. 136.
- 11) EREM, Faruk- a.g.e., s. 91.

- 12) YOKUŞ SEVÜK, Handan- a.g.e., s. 137.
- 13) YAVUZER, Haluk- Çocuk ve Suç- Altın Kitaplar Yayınevi- 1982- s. 269.
- 14) CONNORS, Jane- Juvenile Justice in the Commonwealth”, International review of Criminal Policy No: 39-40. United Nations, New York 1990-s. 55.
- 15) SUTHERLAND, Edwin H.- The Decreasing Prison Population of England, Criminal Law and Criminology- 1993, s. 880.
- 16) HOWARD, D.L.-The English Prisons- London, 1960-s. 120.
- 17) GÜRAY, Feridun- İtalya’da Çocuk Mahkemeleri ve İlgili Kurumlar- 1967- s. 713.
- 18) YOKUŞ SEVÜK, Handan- a.g.e., s. 138.
- 19) II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu “Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci- Ankara 2003, s. 378.

KAYNAKÇA

1. BALO, Yusuf Solmaz- Çocuk Ceza Hukuku- Adalet Yayınevi- Kasım 2005.
2. BALO, Yusuf Solmaz- Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması – Seçkin Yayınları- Ankara 2005.
3. BENNETT, I. – Delinquent and Neurotic Children- Tavistock Pub. – London, 1960.
4. BIYIKLI, Hasan- Suçlu Çocuklara Uygulanan Tedbirler- AÜHF- Ankara 1974.
5. BOWLBY, J.-Child Care and the Growth of Love Penguin Books- 1965.
6. BURT, C.L.-The Young Delinquent- Appleton- New York, 1925.
7. Center on Hunger and Poverty. The Consequences of Hunger and Food Insecurity for Children- Wathan, 2002.
8. CAVAN, Ruth s. Juvenil Delinquence- Philadelphia ve New York: J.B. Lippincott Company – 1962.
9. Çocukların Yargılanması ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Semineri.- Kasım 1999.
10. DÖNMEZER, Sulhi-Suçlu Genç Erişkinlerin Sorumluluğu-Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 441.

11. DÖNMEZER, Sulhi- Toplum Bilim- Beta Yayınları- İstanbul, Ekim 1999.
12. EREM, Faruk-Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar- İstanbul, 1940.
13. FERDİNAND, Theodore N.- “Juvenile Delinquency or Juvenile Justice: Which Came First?” Criminology- 1989.
14. FREUD, Sigmund- Uygarlık, Din ve Toplum- Öteki Ajans- Ağustos 1999.
15. FREUD, Sigmund- Uygarlığın Huzursuzluğu- Metis Yayınları-Şubat 1999.
16. FROMM, Erich- Sevmeye Sanatı- Akış Yayınları- Şubat 1994.
17. GİBBONS, Don C.- Delinquent Behavior – Prentice-Hall, Inc.
<http://www.egem.gov.tr/asayis/asayis/istatistik/index.html>.
18. GLUECK and GLUECK, E.I-Predicting Delinquency and Crime-Harvard Univ. Press- 1960.
19. GOU, Haris- Towards Social Adjustment- ILO, Geneva.
20. GÜRAY, Feridun- İtalya’da Çocuk Mahkemeleri ve İlgili Kurumlar- 1967.
21. HARREMOES, Erik: “Social Reaction to Juvenile Delinquency From a Council of Europe Perspective: A Summary of the Activities of the European Committee on Crime Prevention” International Review of Criminal Policy – New York 1990.
22. HOWARD, D.L.-The English Prisons- London, 1960-s. 120.
23. İstanbul Barosu Yayınları- Mağdur Çocukların Hukuki Durumu- Şubat 2004.

24. JONES Michael A- KRISBERG Barry- Images and Reality, Juvenile Crime, Youth Violence and Public Policy, National Council on Crime and Delinquency – San Francisco- 1994.
25. JORDAN, B- A Theory of Poverty and Social Exclusion Polity Pres- Oxford, 1996.
26. KAISER, Günther- “Delinquency Measurement”, International Review of Criminal Policy- No 39/40- New York 1990.
27. KUNTER, Nurullah-YENİSEY, Feridun- Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku- İkinci Cilt, Ceza Muhakemesinin Yürüyüşü-Beta- İstanbul, 2002.
28. KÜNTAY, Esin- İstanbul’da Sokak Çocukları: Genel Değerlendirme Yayına hazırlayanlar: Esin Küntay ve Güliz Erginsoy.
29. MITCHELL, S and ROSA, P- Boyhood Behaviour Problems. As Precursors of Criminality-Psychol-1981.
30. NAKSH, K- Contemporary Political Sociology- Blackwell Pub.- London 2000.
31. NAKSALI, Emine Gürsoy ve ALTUN Halil Oytun (editörler)- Hapishane Kitabı- Kitabevi Yayınları- İstanbul, Mart 2005.
32. ÖZTÜRK, Bahri-ERDEM, Mustafa Ruhan- ÖZBEK Veli Özer- Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku- Seçkin Yayınlar.

33. PHELPS, Thomas R. – Juvenile Delinquency A Contemporary View- California, 1976.
34. ROUSSEAU, Jean Jacques- Emile-Selis Kitaplar- Mart 2005.
35. RUSSELL, Bertrand- Evlilik ve Ahlak- Say Yayınları- Ocak 1996.
36. SARPDAĞ, Mustafa-Çocuk Suçluluğu ve Polis- Ankara, 2005.
37. SCHWARTZ, Ira M- “Delinquency Prevention: Where’s the Beef?” The Journal of Criminal Law and Criminology- 1991.
38. SHÇEK, DİE ve UNİCEF Araştırma Tasarım Raporu 1999.
39. STANDING, G.- Towards Social Adjustment- ILO- Geneva.
40. ŞENEL, Alâeddin- İlk Topluluktan Uygur Topluma- Bilim ve Sanat Yayınları- Ankara, 1997.
41. TAN, Umran Sölez- Çocuk Ceza Hukuku Araştırmaları- Kazancı Hukuk Yayınları- İstanbul, 2001.
42. TAŞKIN, Ahmet- Cezaevi Gerçeği-Ankara 2004.
43. Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı 2002 Bildirileri
44. ULUĞTEKİN, Sevda- Çocuk Muhakemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları- Türkiye Barolar Birliği Yayınları- Ankara 2004.
45. I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu Ankara 2002.

46. II. Ulusal Çocuk ve Suç sempozyumu “Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci”- Ankara, 2003.
47. UNICEF Sokak Çocukları Projesi 1990.
48. UNICEF Dünya Çocuklarının Durumu Raporu 1997.
49. UNICEF/T.C. Adalet Bakanlığı- Ceza ve Tevkifhaneleri Genel Müdürlüğünün Gözetimi Altında Bulunan Çocuklara İlişkin Hizmetlerin Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Diğer Uluslararası Belgelerle Uyumlu Olarak Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Arama Konferansı Raporu-Ürgüp, 18-21 Ocak 2001.
50. ÜNVEP, Yener (yayıma hazırlayan)- Çocuklar ve Suç/Ceza Seçkin Yayınları- Ankara, 2005.
51. World Health Organization- The World Health Report 2002. Geneva, Switzerland: WHO 2002.
52. YAVUZER, Haluk – Çocuk ve Suç- Altın Kitaplar Yayınevi – 1982.
53. YOKUŞ SEVÜK, Handan- Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım- Beta- Kasım 1998, İstanbul.
54. YOKUŞ SEVÜK, Handan- Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım- Beta – Kasım 1998, İstanbul.

55. YÖRÜKOĞLU, Atalay- Değişen Toplumda Aile ve Çocuk- Özgür Yayınları- Kasım 2000.
56. YÖRÜKOĞLU, Atalay-Çocuk Ruh Sağlığı- Özgür Yayınları-Mayıs 2000.
57. YÖRÜKOĞLU, Atalay- Gençlik Çağı- Özgür Yayınları- Mart 2000.